

AYASOFYA KÜTÜPHÂNESİNDE TEFSİR İLMİNE ÂİT
ARAPÇA YAZMALAR.

H. Ritter.

Türk arkadaşlardan birinin ricası üzerine, ilmi yazmalar kataloğunun küçük bir nümunesi olmak gâyesi ile, Ayasofya kütüphanesindeki yazmalardan tefsir ilmine âit olanların kataloğunu yaptım.

Kataloğun tertibi şudur: eserler, yâni tefsirler, müelliflerinin vefat tarihine göre, tarihî bir sıraya konmuştur. Yalnız tefsirlere âit hâşiyeler, âit oldukları tefsirlerden sonra gösterilmiştir. Her esere âit olan yazmalar, istinsah tarihlerine göre tertip edilmişlerdir. Ayasofya defterinin numaraları ile bu kataloğdaki numaraların mukabillerini gösterir bir mukabele cetveli de ilâve olunmuştur. O cetvelde, göremediğimiz nus-haların karşısına bir sıfır (0), tefsire âit olmayıp, başka fenne âit olan kitapların karşısına bir çizgi (—) konulmuştur. Makalenin sonuna müellif ve eserleri gösterir fihristler de ilâve edilmiştir.

Müstensihler ile kitapların sâhipleri hakkında araştırmalar yapmak, bu gibi işlerde mühim neticeler verecek gibi görünüyorsa da, şimdilik bu işten sarf-ı nazar edilmiştir.

Bu küçük kataloğun hazırlanmasında asistanım Ahmed Ateş ile talebenden Ali Genceli yardım etmişlerdir.

Kısaltmalar

Ahlwardt = *Verzeichnis der arabischen Handschriften*, von W. Ahlwardt. Bd. 1—10. Berlin 1887-99. (Die Handschriften-Verzeichnisse der Kgl. Bibliothek zu Berlin. 9. Band.)

‘Alī Paşa Mubārak: *al-Ḥiṭaṭ al-cadida = al-Ḥiṭaṭ at-taufiḳiya al-cadida li-Miṣr al-Ḳāhira wa-mudunhā wa-bilādihā al-ḳadima waṣ-ṣahira*, telif ‘Alī Paşa Mübarak b. Sulaymān ar-Rūmī. Cuz’ 1—5. Bulak 1305-6.

Anbārī: *Nuzhat al-alibbā’ = Nuzhat al-alibbā’ fi ṭabaḳāt al-udabā’ ay an-nuḥāt*, telif Abī ‘l-Barakāt ‘Abdarrahmān b. Muḥ. al-Anbārī. Taşbasması, Kahire 1294.

‘Aṭā’ī: *Zey-i şaḳ. = Ḥadā’ik al-ḥaḳā’ik fi takmilat aṣ-ṣaḳā’ik*, telif ‘Aṭā’ullāh b. Yaḥyā al-ma’rūf bi-Naw’izāde. İst. 1268.

Babinger: *COW = Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*, von Franz Babinger. Leipzig 1927.

Bankipore = *Catalogue of the Arabic and Persian manuscripts in the Oriental Public Library*, prepared for the Government of Bengal under the supervision of E. Denison Ross. Vol. 1—24. Calcutta 1908—1940.

Belîğ: *Güldeste = Tārîḫ-i Brūsa, Güldeste-i riyāz-i ‘irfān ve-vefayūt-i dānişverān-i nādiredān*, telif İsmā‘il b. İbrāhīm Belîğ-i Brūsawī. Bursa 1302.

Boigues: *Ensayo = Ensayo bio-bibliográfico sobre los historiadores y geógrafos arábigo-españoles*, por Pons Boigues. Madrid 1898.

Br. = *Geschichte der Arabischen Litteratur* von Carl Brockelmann. Bd. 1—2. Weimar-Berlin, 1898—1902.

Br. S = ayn. esr., *Supplementband 1—3*. Leiden 1937—1942. (/ işaretinden sonra gösterilen rakamlar da *Supplementband*’a işaret eder).

Brūsalı Ṭāhîr: ‘*OM = ‘Osmānlı Müellifleri*, telif Bursalı Mehmed Ṭāhîr. Cild. 1—3. İst. 1334, 1338, 1343.

Būhār = *Catalogue raisonné of the Būhār Library*. Volume I. *Catalogue of the Persian manuscripts in the Būhār Library*, begun by Maulavī Qāsim Ḥasīr Radavī, revised and completed by Maulavī ‘Abd-ul-Muḳtadir. Calcutta 1921. Volume II. *Catalogue of the Arabic manuscripts in...* by Shams-ul-‘ulamā’ M. Hidāyet Ḥusain. Calcutta 1923.

-*Cawāhir al-muḳā’at = al-Cawāhir al-muḳā’at fi ṭabaḳāt al-Ḥanafiya*, telif Muḥyiddīn Abī Muḥ. ‘Abdalkādir b. Abī ‘l-Wafā Muḥ. b. Muḥ. b. Naşrallāh al-Ḳuraşī. Haydarabad 1332 h.

Dahabī: *Tadkirat al-ḥuffāz = Tadkirat al-ḥuffāz*, telif Şamsaddīn Abī ‘Abdallāh ad-Dahabī. 2 ncı tabı. Cuz’ 1—5. Haydarabad 1333—34 h.

Dānişmandān-i Āzarbaycān = *Dānişmandān-i Āzarbaycān*, telif Muḥammad 'Alī Tarbiyat. Tahran 1314 h. ş.

Dawlatşāh = *The Tadhkiratu 'sh-shu'arā (Memoirs of Poets) of Dawlatshāh Bin 'Ālā' d-dawla Bakhtishāh*. Ed. by E. G. Browne. London-Leiden 1901. (Persian Historical Texts 1.)

Dimaşķi, *Dayl tadkirat al-ḥuffāz* = *Dayl Tadkirat al-ḥuffāz*, telif Abi 'l-Maḥāsin al-Ḥusaynī ad-Dimaşķi. Wa-yalih *Laḥz al-alḥāz bi-dayl Ṭabaḳāt al-ḥuffāz*, telif Taḳiyaddīn Muḥ. b. Fahd al-Maḳkī. Wa-yatlih *Dayl Ṭabaḳāt al-ḥuffāz lid-Dahabī*, telif Calāladdīn 'Abdarrahmān as-Suyūṭī. Dimaşķ 1347.

Durar al-kāmina = *ad-Durar al-kāmina fi 'ayān al-mi'a at-tāmina*, telif Şihābaddīn Aḥmad b. 'Alī aş-şahīr bi İbn Ḥacar al-'Asḳalānī. Cuz' 1-4. Haydarabad 1348-1350.

EI = *Enzyklopaedie des Islam. Geographisches, ethnographisches und biographisches Wörterbuch der Muhammedanischen Völker*. Herausgegeben von M. Th. Houtsma u.a. Bd. 1-4. Leiden 1913-1934.

Ethé, *Persian Mss. India Office* = *Catalogue of Persian Manuscripts in the Library of the India Office*, by Hermann Ethé. Vol. I. Oxford 1903.

Evliyā Çelebi, *Seyāhatnāme* = *Evliyā Çelebi seyāhatnāmesi*. İst. 1314-15.

Fawā'id al-bahiya = *al-Fawā'id al-bahiya fi tarācim al-Ḥanafīya*, telif Abi 'l-Ḥasanāt Muḥ. b. 'Abdalḥayy al-Laknawī. Kahire 1324.

Geschichte des Qorāns = *Geschichte des Qorāns*, von Theodor Nöldeke. 2. Auflage. Bearbeitet von Friedrich Schwally. 1. *Über den Ursprung des Qorāns*. Leipzig 1909. 2. *Die Sammlung des Qorāns*. 1919. 3. *Die Geschichte des Qorāntextes*. Von G. Bergsträsser und O. Pretzl. 1938.

Goldziher, *Richtungen* = *Die Richtungen der islamischen Koranauslegung*, von Ignaz Goldziher. Leiden 1920.

Ḥadīwīya = *Fihrist al-kutub al-arabīya al-maḥfūza bil-Kutupḥāna al-Ḥadīwīya*. Kahire 1888-93.

ḤḤ (Flügel) = *Kaşf az-zunūn 'an asāmi 'l-kutub wal-funūn. Lexicon bibliographicum et encyclopaedicum a Mustafa Ben Abdallah Katib Jelebi dicto et nomine Haji Khalfa celebrato compositum*. Ed., latine vertit et commentario indicibusque instruxit G. Flügel. Cild 1-7. Leipzig-London 1835-58.

ḤḤ (İst.) = *Kaşf az-zunūn...* telif Mollā Kātip Çelebi. Cild. 1-2. İst. senesiz.

Ḥwāndamir, *Ḥabīb as-siyar* = *Ḥabīb as-siyar fi aḥbār afrād al-başar*, telif Giyāş-addīn b. Humāmaddīn Muḥ. Ḥwāndamir. Taşbasması, Tahran 1271.

Ḥwānsāri, *Rawḳāt al-cannāt* = *Rawḳāt al-cannāt fi aḥwāl al-'ulamā' was-sādāt*, telif Muḥ. Bāķir b. Amir Zaynal'abidīn al-Mūsawī al-Ḥwānsāri. Taşbasması, Tahran 1306.

İbn Başkuwāl, *aş-Şila* = *aş-Şila fi ta'riḥ a'immat al-Andalus. Dictionarium biographicum*. Ed. F. Codera. Vol. 1-2. Madrid 1882-3. (Bibliotheca Arabico-Hispana 1-2.)

İbn al-Cazarī, *Ṭabaḳāt* = *Gāyat an-nihāya fi ṭabaḳāt al-ḳurrā'. Das biographische Lexikon der Koranlehrer* von Şamsaddīn Muḥammad al-Gazarī. Nşr. Gotthelf Bergsträsser ve Otto Pretzl. Cuz' 1-3. Leipzig 1933-35. (Bibliotheca Islamica 8.)

- İbn Hallikān = *Wafayāt al-a'yān wa-anbā' abnā' az-zamān*, telif al-Ḳādī Aḥmad aş-şahīr bi İbn Hallikān. Cuz' 1—2. Bulak 1275.
- İbn İyās, *Badā'i' = Badā'i' az-zuhūr fī waḳā'i' ad-duhūr*, telif Muḥ. b. Aḥmad b. İyās al-Ḥanafī. *Die Chronik des Ibn İjās*, in Gemeinschaft mit Moritz Sobernheim hersg. von Paul Kahle und Muhammed Mustafa. 3.-5. Teil. Leipzig 1931-36. (Bibliotheca Islamica 5).
- İbn Ma'sūm, *Salāfat al-aşr = Sulāfat al-aşr fī maḥāsin aş-şu'arā' bi-kull mişr*, telif 'Alī Şadraddīn b. Aḥmad b. Ma'sūm. Kahire 1324.
- İbn Tağribirdi, *an-Nucūm az-zāhira = an-Nucūm az-zāhira fī mulūk Mişr wal-Ḳāhira*. Kahire 1929 v.dd.
- İḳd al-manzūm = al-İḳd al-manzūm fī dīkr afādil ar-Rūm*, telif 'Alī b. Bali (Munuk 'Alī). İbn Hallikān, *Wafayāt al-a'yān* (Bulak 1299), ikinci cildin kenarında.
- India Office, *Arabic Mss.* (Loth) = *A Catalogue of the Arabic manuscripts in the Library of the India Office* by O. Loth. London 1877.
- India Office, *Arabic Mss.* (Storey) = *Catalogue of the Arabic manuscripts in the Library of the India Office Vol. II. I. Qur'ānic Literature* by C. A. Storey. London 1930.
- Maḳḳari, *Nafh at-tīb = Nafh at-tīb min ğuşn al-Andalus ar-raḳīb wā-dīkr wazīrhā Lisūnaddīn İbn al-Ḥaḳīb. Analectes sur l'histoire et la littérature des Arabes d'Espagne*. Publ. par R. Dozy, G. Dugat. Cild. 1—2. Leiden 1855-61.
- Mecdī, *Tere. Şak = Şakā'ik-i nu'māniye'nin tercümesi*, telif Mecdī Ef. İst. 1269.
- Miftāh as-sa'āda = Miftāh as-sa'āda wa mişbāh as-siyāda fī mawḳū'āt al-'ulām*, telif Aḥmad b. Muşṭafā Taşköprüzāde. I. Haydarabad 1328 h.
- Muḥibbi, *Ḥulāşat al-aṭar = Ḥulāşat al-aṭar fī a'yān al-ḳarn al-ḥādī 'aşar*, telif Muḥ. Amīn b. Faḳl al-Muḥibbī ad-Dimaşķi. Kahire 1284.
- Şafadī, *Nakt al-himyān = Nakt al-himyūn fī nukat al-'imyān*, telif Şalāḥaddīn Ḥalil b. Aybak aş-Şafadī. Kahire 1910.
- Sahāwī, *ad-Daw' al-lāmi' = ad-Daw' al-lāmi' li-ahl al-ḳarn at-tāsi'*, telif Şamsaddīn Muḥ. b. 'Abdarrahmān as-Sahāwī. Cuz' 1—12. Kahire 1553-5.
- Sarkis = *Mu'cam al-maḳbā'āt al-'arabiya wal-mu'arraba*, telif Yusuf İyās Sarkis. Kahire 1928.
- Sicill-i 'Oşmānī = Sicill-i 'Oşmānī yāhud tezkire-i meşāhīr-i 'Oşmāniye*, telif Meḥmed Süreyyā. Cild. 1—4. İst. 1308-1315.
- Storey, *Persian Literature = Persian Literature, a bio-bibliographical survey*, by C. A. Storey. London, 1927 v.dd.
- Subkī, *Ṭabaḳāt = Ṭabaḳāt aş-Şāfi'ya al-kubrā*, telif Tācaddīn Abī Naşr 'Abdalwahhāb b. Taḳiyaddīn as-Subkī. Cuz' 1—6. Kahire 1324 h.
- Suyūṫī, *Buĝya = Buĝyat al-wu'āt fī ṭabaḳāt al-luĝawiyin wan-nuḥāt*, telif Calāladdīn 'Abdarrahmān as-Suyūṫī. Kahire 1326.
- —, *Dayl ṭabaḳāt al-ḥuffāz = Bak: Dimaşķī*.

- —, *Husn al-muḥāḍara* = *Husn al-muḥāḍara fi aḥbār Miṣr wal-Ḳāhira*, telif Calāladdīn as-Suyūṭī. Taşbasması, yersiz ve senesiz.
- —, *Ṭabaḳāt al-mufassirin* = *Specimene literis orientalibus, exhibens Sojutii libram de interpretibus korani*. Nşr. Albertus Meursinge. Lugduni Batavorum 1839.
- Şad arāt* = *Şadarāt ad-dahab fi aḥbār man dahab*, telif Abī'l-Falāḥ 'Abdalḥayy b. al-İmād al-Ḥanbalī. Cuz' 1—8. Kahire 1350-1.
- Şakā'ik* = *aş-Şakā'ik an-nū'māniya fi 'ulamā', ad-dawla al-'Uṭmāniya*, telif Aḥmad b. Muşliḥaddīn Taşköprüzāde. İbn Ḥallikān, *Wafayāt al-a'yān* (Bulak 1299)'in kenarında.
- Şawkānī*, *al-Badr at-ṭālī* = *al-Badr at-ṭālī bi-maḥāsin man ba'd al-ḳarn as-sābi'*, telif Muḥ. b. Ali al-Şawkānī. Cuz' 1—2. Kahire 1348.
- Ṭabbāḥ*, *Ṭarīḥ Ḥalab* = *l'lām an-nubalā' bi-tarīḥ Ḥalab aş-şahbā'*, telif Muḥ. Rāḡib b. Muḥ. at-Ṭabbāḥ. Cuz' 1—7. Halep 1923-26.
- Tāc at-tarācim* = *Tāg at-tarāgim, Die Krone der Lebensbeschreibungen, enthaltend die Classen der Hanefiten*, von Zein-ad-dīn Ḳāsim İbn Ḳuṭlūbugā. Nşr. Gustav Flügel. Leipzig 1862.
- Tercāme-i Nafaḥāt* = *Tercüme-i Nafaḥāt al-uns*, telif Maḥmūd b. 'Osmān b. 'Ali al-Lāmī'ī. İst. 1289.
- Yāfi'ī*, *Mir'āt al-canān* = *Mir'āt al-canān wa 'ibrat al-yakẓān fi ma'rifat mā yu'tābar min ḥawādiṯ az-zamān*, telif Abī Muḥ. 'Abdallāh b. As'ad al-Yāfi'ī al-Yamānī. Cuz' 1—4. Haydarabad 1337-39.
- Yāḳūt*, *İrşād* (Gibb) = *İrşād al-arīb ilā ma'rifat al-adib al-ma'rāf bi-Mu'cam al-udabā' aw Ṭabaḳāt al-udabā'* li-Yāḳūt al-Ḥamawī. *Dictionary of learned men*. Nşr. D.S. Margoliouth. Vol. 1—7. London 1910-1927. (Gibb Memorial Series VI).
- — (Kahire) = *Mu'cam al-udabā' fi 'iṣrīn cuz'*. *Yaqut's Dictionary of learned men. Mōgam al-Odabā*, revised By The Ministry of Education. Vol. 1—20. Kahire 1938.
- WZKM = Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes.
- Wüstenfeld, *Geschichtschreiber* = *Die Geschichtschreiber der Araber und ihre Werke*. Von F. Wüstenfeld. Göttingen 1882.
- ZDMG = Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft.

1.

ابن عباس
İbn Abbās

تفسير
Tafsir

Peygamberin amcâzdesi 'Abdallāh b. al-'Abbās (ölm. 68-70 h.)'a isnad edilip, bâzi nushalarda Muḥ. b. as-Sâ'ib al-Kalbî (ölm. 146 h.) tarafından rivayet edilen, Kur'an'ın kelimelerini kısaca şerh eden bu tefsir bütün tefsirlerin en eskisidir.

Br. I 190/331. — Aḥmad Amīn: *Daḥā 'l-islām* (Kahire 1934-36) II 141-22. — *Geschichte des Qorāns* II 163-9. — L. Caetani, *Annali dell' Islam* (Milano 1905 v.dd.) I 47-51. — Fr. Buhl, El, 'Abdallāh b. 'Abbās maddesinde. — Goldziher, *Richtungen* 65-77. — Levi Della Vida, *Revista degli Studi Orientali* 3,330. — De Goeje, *ZDMG* 38,392. — J. Wellhausen, *Das arabische Reich and sein Sturz* (Berlin 1902) 69. — J. Wellhausen, *Reste arabischen Heidentums*, 2 nei tabı (Berlin 1897) 14.

İbn Sa'd, *K. at-Ṭabaqāt al-kabīr, Biographien Muhammeds, seiner Gefährten und der späteren Träger des Islams bis zum Jahre 230 der Flucht*. Nşr. E. Sachau (Leiden 1904 v.dd.) II, II 119-24. — İbn Ḥacar al-'Asḳalānī, *al-Işāba fi tamyiz aş-şahāba* (Kahire 1323) Nr. 4772. — İbn al-Aṭīr, *Uşd al-gāba fi m'rifat aş-şahāba*, alfabetik yerinde. — Nawawī, *Tahdīb al-asmā'. The biographical Dictionary of illustrious men chiefly at the beginning of Islamism*. Nşr. F. Wüstenfeld (Göttingen 1842 — 47) 351-4. — *Miftāḥ as-sa'ādā* I 400.

Bankipore XVIII, 2, Nr. 1322.

Basmalar: Bk, Br. S I 331. — Sarkis 158. — A.G. Ellis, *Catalogue of Arabic books in the British Museum* (London 1849-1901) 4-5. — A. S. Fulton and A. G. Ellis, *Supplementary catalogue of the Arabic manuscripts in the British Museum* (London 1926) 3. — Levi Della Vida, *al-Kalbī e gli scismi christiani* (*Revista degli Studi Orientali* 13,330, not 4).

AYASOFYA 113. Sürē 1-16 (an-Naḥl), 42. Rivayetsiz.

Baş: الباء بهاء [الله و] بهجته

Siyah kâğıt kaplı yarı meşin cilt. 24 × 14 cm. 224 varak, sarımsı, kalınca, saykalsız kâğıt. 23 satır nesih; ayetler surh. Nushanın sonunda şu minkütüb var:

قد جمع هذا المجموع برسم سلطان البرين و خاقان البحرين خادم الحرمين الشريفين سلطان سليمان بن عثمان ايداه الله بالامن والامان في الدارين ويجمع بين سلطنة الدنيا والاخرة بحج بيت الله الحرام

الطبري

جامع البيان في تأويل (تفسير) القرآن

Ṭabarī

Cāmi' al-bayān fī ta'wīl (tafsīr) al-Ḳur'ān.

İrani el- asl olup 224 h. de Tabaristanda vaki Āmul şehrinde do-
ğup 26 Şevval 310 da Bağdad 'da vefat eden büyük müverrih Abū
Ca'far Muḥ. b. Carīr aṭ-Ṭabarī'nin tefsiri tefsirlerin en fazla eski
rivayetler ihtiva eden ve ondan dolayı bilhassa bütün tarihî araştırmalar
için en mühimmidir.

Br. I 142/217. — R. Paret, El, *al-Ṭabarī* maddesinde. — I. Goldziher, *Die literarische Tätigkeit des Ṭabarī nach Ibn 'Asākir*. (WZKM 9, 359-71). — O. Loth, *Ṭabarī's Korankommentar* (ZDMG 25, 588-628). — J. Goldziher, *Richtungen* 85-98.

Yāqūt, *İrşād* (Gibb) VI 423-62, (Kahire) 18, 40. — al-Ḥatīb al-Bağdādī, *Ta'rīḥ Bağdād* (Kahire 1931) II 162-70. — Subkī, *Ṭabaqāt* II 135-40. — Dahabī, *Tadkirat al-ḥuffāz* II 251-2. — İbn Tağribirdi, *an-Nucūm az-zāhira* III 205. — İbn Ḥallikān I 651. — Sam'ānī, *Ansāb* (Gibb Memorial Series XX, 1912) varak 367 a. — *Miftāḥ as-sa'āda* I 415.

Basmalar: Kahire: Maymaniya 1321; Amiriya 1330. — Haussleiter, *Register zum Korankommentar des Ṭabarī* (Strassburg 1912) (Maymaniya basmasına göre). — Sarkis 1229.

AYASOFYA 102, 101.

Cilt 1 = As 102. Sura 1-8 (al-Anfāl), 39. Açık kahve rengi, yıldızlı şemseli meşin cilt. 31,5 × 19 cm. 1046 varak. Yıldız-lâcivert başlık; surh cetveller.

Cilt 2 = As 101. Sure 8,40-113. Siyah, solmuş, yıldızlı şemseli, meşin cilt. 30 × 19,7 cm. 1253 varak.

Eserin başı ... الحمد لله الذي حجت الالباب بدائع حكمته ... قال ابو جعفر محمد بن جرير الطبري.

İnce, az saykallı, kâğıt. 41 satır küçük Mısır-Suriye neshi. 5 Zilhicce 1144 h. 'Abdallāh b. al-marḥūm 'Umar aṣ-ṣahīr bil-Ḥatīb al-Miṣrī. Minkütüb (AS 101'in sonunda):
وكتبت هذا الجزء وما قبله من "مجزئة ثمانية اجزاء برسم مولانا... شيخى زاده محمد قاضي العساكر...
بالديار الرومية

AYASOFYA 100, 103.

Cilt 1 = AS 100. Sure 1-9 (at-Tawba). Kahverengi, sade yıldız zeminli, şemseli meşin cilt. 990 varak.

Cilt 2 = AS 103. Sure 10 (Yūnus) — 114. Ebru kâğıt, miklapsız bez cilt. 1038 varak; her iki cilt 32,5 × 22 cm. İnce kâğıt; 47 satır Mısır-Suriye neshi, surh cetvel içinde; söz başları, ayetler surh; başlıklar var. Pazar günü, 29 zilhicce 1144 h. Şāhin b. al-ḥācc Maḥāzīn (?) الدفراوى (?)

AYASOFYA 107, 108, 104, 110.

Baş: (AS 107)

قوى على ابى محمد بن جرير الطبرى فى سنة ست وثلاثمائة قال الحمد لله الذى حجت الباب (!) . . .

Cüz 1 = AS 107. Sure 1-4 (an-Nisā'). 785 varak.

Cüz 2 = AS 108. Sure 5 (al-Mā'ida) — 13 (ar-Ra'd). 616 varak.

Cüz 3 = AS 104. Sure 14 (İbrāhīm) — 31 (Luqmān). 532 varak.

Cüz 4 = AS 110. Sure 32 (as-Sacda) — 114. 610 varak.

Kahverengi, şemseli zincirlikli meşin ciltler; 33×21,7 cm. Kalınca beyazımtrak kâğıt; 43 satır Mısır-Suriye neshi; söz başları surh. Pazar günü, 19 safer 1148 h.

AYASOFYA 111, 112, 109.

Cüz 1 = AS 111. Sure 1-4 (an-Nisā'). 670 varak.

Cüz 2 = AS 112. Sure 5 (al-Mā'ida) — 19 (Maryam). 727 varak.

Cüz 3 = AS 109. Sure 20 (Ṭahā) — 114. 681 varak.

Her üç cüzde de kahverengi yıldız zeminli-şemseli, zincirlikli meşin cilt; 30,3×21 cm. İnce saykallı kâğıt; 43 satır kısa boylu güzel nesih, surh cetvel içinde; süslü başlık; ayetler ve söz başları surh. (11-12 nci asır h.) Milkiyet kaydı (AS 111 vr. 1a):

بما من الله تعالى على بملك هذا الكتاب المستطاب وانا الفقير الى سبحانه عز وجل مصطفى بن محمد
الوزير عنى عنهما
(Mühür)

Başta AS 107 de olduğu gibi alılab Hıjı yerine Hıjı yazılmış olduğuna nazaran bu takımın o takımdan veya aksine istinsah olunduğu muhtemeldir.

3.

ابن خالويه

اعراب ثلاثين سورة من المفصل

İbn Hālawayh**İ'rab talātin sūra min al-mufaşşal.**

İbn Hālawayh diye maruf olan Abū 'Abdallāh al-Ḥusayn b. Aḥmad b. Mūh. al-Hamadānī an-Naḥwī, aslen Hemedanlı olup, 314 h. de Bağdad'a gelerek İbn Mucāhid (ölm. 324 h.)'den ilm-i tefsiri ve İbn Durayd (ölm. 321 h.)'den nahiv, arap edebiyatı ve diğer ilimleri tahsil etmiştir. Sonra Haleb'de ikamet etmiş ve emir Sayfaddawla'nın çocuklarına muallim tayin olunmuştur. Kendisi şiir söylemiş ise de, daha ziyade şiir ravisi idi ve emir Abū Firās al-Ḥamdānī'nin divanını rivayet etmiştir. Meşhur şair Mutanabbi' ile munazaalarda bulunmuştur. Bu munazaalardan, rivayet ettiği Abū Firās divanında bahsediyor (*Diwān Abi Firās*, yazma, Topkapı sarayı nr. 2422). Nahviyun ile de münakaşaları olmuştur; İbn Durustawayh onun kavillerini red için *K. ar-radd 'alā İbn Hālawayh fil-kull wal-ba'd* (İbn an-Nadīm: *al-Fihrist*, neşr. Flügel, 63)

yazmıştır. Kur'an'ın şaz kıraatlarını dahi toplamıştır. 360 h. de Haleb'de vefat etmiştir.

Br. I 125/190 (Orada mufassal kıyabiyat vardır). — Arendonk, El, *Ibn Khälawaih* maddesinde. — Oskar Rescher, *Abriss der arabischen Litteraturgeschichte* II (Stuttgart 1933) 204. — Yāqūt, *İrşād* (Ğibb) IV 4, (Kahire) IX 200. — Ta'ālibī, *Yatimat ad-dahr* (Dimaşk 1308) I 76, (Dimaşk 1934) I 88. — İbn an-Nadīm: *al-Fihrist* (nşr. Flügel) 84. — Anbārī, *Nuzhat al-älibbā' fi tabakāt al-adabā'* (Taşbasması, Kahire 1294) 383. — Suyūṭī, *Buğya* 231. — İbn Hallikān I 222. — Gustav Flügel, *Die grammatischen Schalen der Araber* (Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes II, 4 (Leipzig 1862) 230. — *Şadarāt* III 71. — *Muhtaşar fi şawādd al-Kür'an min kitāb al-Badī' l'İbn Hälawayh. Ibn Hälawayh's Sammlung nichikananischer Koranlesarten*, nşr. Gotthelf Bergsträsser (Bibliotheca Islamica 7. Leipzig 1934).

AYASOFYA 69/1. Vr. 1b — 4b.

Baş: قال ابو عبدالله الحسين بن خالويه النحوى هذا كتاب ذكرت فيه ثلاثين سورة من المفصل من شرح اصول كل حرف وتلخيص فروعه وذكر غريب ما اشكل فيه وتبين مصادره وتبينته وجمعه اعوذ فعل مضارع...

Son: ... من الجنة والناس الجنة جر بن والناس نسق عليه والله اعلم

Kırmızı şemseli meşin cilt. 25,2 × 17 cm. Sarımsı kâğıt; 21 satır yuvarlakça nesih-talik; söz başları surh. 885 h. Şihāb المرسدی (= al-Murşidī) (30 a).

4.

ابو الليث السمرقندى

تفسير

Abā'l-Layt as-Samarqandī

Tafsīr

Abū'l-Layt Naşr b. Muḥammad b. Aḥmad b. İbrāhīm as-Samarqandī h. IV. asrın ikinci yarısında yaşamış olan bir Hanefî kadı ve fakih idi; tefsirinden maada, fıkıh ve mevaize ait bir çok eserler yazmıştır. Ölüm tarihinde ihtilâf vardır; mehazlarda 373, 375, 383, ve 393 h. seneleri gösterilmektedir.

Br. I 196/347. — El, *Abū'l-Layth* maddesinde.

Tāc at-tarācim Nr. 242 ve s. 153. — G. Flügel, *Die Klassen der Hanefitischen Rechtsgelehrten* (Abhandlungen der Kgl. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften Bd. VIII, Phil.-hist. Classe Bd. III, Leipzig 1861) 302. — *al-Cawāhir al-muḍī'a* II nr. 610. — *al-Fawā'id al-bahīya* 211.

AYASOFYA 148. Nisif I. Sure 1—18 (al-Kahf).

Baş: الحمد لله رب العالمين والعاقيبة للمتقين ولا عدوان الا على الظالمين .. باب الحث على طيب تفسير القرآن قال الفقيه ابو الليث نصر بن ابراهيم السمرقندى رحه قال اخبرنا ابو جعفر محمد بن الفضل

قال اخبرنا محمد بن جعفر الكرابيسي قال حدثنا ابراهيم بن يوسف قال حدثنا وكيع بن سفيان الثوري عن ابن اسحق عن ابي هرة الهمداني قال قال ابن مسعود ...

Vişne rengi yaldızlı şemseli, zineirikli, türk işi meşin cilt. 28,5 × 18,5 cm. 364 varak sarımsı, kaim kâğıt; 22 satır büyük, harekeli külfetsiz nesih. Ayetlerin üzeri surhla çizilmiş; pek çok haşiyeler vardır. Baş ve son varak kopmuş ve yeni kâğıt üzerine yapıştırılmış, bir çok yerleri yırtılmış ve parçalanmıştır.

مجز ... النصف الاول ... كتابة وقت الضحى يوم الاربعاء العشر الاول من شهر ربيع الاول على يد ... موسى ... بن عمر ... (؟)

(700 h. hududunda).

5.

الثعلبي

الكشف والبيان عن تفسير القرآن

Ta'labi

al-Kaşf wal-bayân 'an tafsîr al-Ḳur'ân.

Al-ustâd Abū İshâq Aḥmad b. Muḥ. b. İbrâhîm at- Ta'labî an-Nisâbûrî aş-Şâfi'î, tefsirinden ziyade '*Arâ'is al-macâlis fi kışâş al-anbiyâ*' adlı kitabıyla şöhret kazanmıştır. Muharrem 427 (başka bir rivayete göre 437) h. de vefat etmiştir.

İbn al-Cawzî bu tefsiri, içine, bilhassa ilk surelerde, bir çok zaif hadisler konmuş olduğundan tenkit etmiş (İbn Tagrıbirdi, *an-Nucûm az-zâhira* 660 h. senesinde) ve Aḥmad b. Muḥ. b. al-Muzaffar ar-Râzî, *Mabâhîṭ at-tafsîr* adlı bir kitabında hakkında munâkaşât yazmıştır. (*Fihrist al-kutub al-'arabîya al-mahfûza bil-kutubhâna al-Ḥadîwîya* (Kahire 1310) I 198). Bu tefsir bir çok şiiirleri de şahit olarak naklediyor. Mühimdir.

Br. I 350/592. — El, *Tha'labî* maddesinde — Wüstenfeld, *Geschichtsschreiber* nr. 185. İbn Ḥallikân I 30. — Subkî, *Tabakât* III 23; Yâkût, *Irşâd* (Gibb) II 104 (Kahire) V 36. — Suyûtî, *Tabakât al-mufasssîrîn* nr. 7. — Suyûtî, *Buğya* 154.

AYASOFYA 296. Sure 2 (al-Bakara), 162—6 (al-An'âm), 165.

İlk sözler: ... قوله تعالى افن اتبع رضوان الله بترك العلول ... مختلفة للتارك عندالله ...

Siyah meşin cilt. 26 × 17,5 cm. 185 varak sarı kâğıt; 26 satır yazılı nesih; söz başları kalın yazı ile; kahve rengi mürekkep; birinci varak mıklaab tesiri ile yırtılmış ve son varaklar tamir görmüş. (VI-VII. h. asır).

AYASOFYA 289. Mücellet IV. Sure 14 (İbrâhîm) 27—26 (aş-Şu'arâ'), 75.

Yarı meşin cilt. 25,5 × 18 cm. 297 varak sarımsı saykalsız yumuşak kâğıt; 19 satır şahsî, az noktalı nesih. İstinsah tarihi yoktur, vr. 1^a da şu samâ kaydı vardır:

قال صاحب الكتاب وهو محمد بن عبدالله بن عمر الظريف البليخى الشاهفورى ابو الحيوه اخبرنا بالكتاب مناولة واجازة وبعضه سماعا القاضى بهاءالدين ابو الحسن على بن ابى المعالى عبدالله بن

أحمد بن الموحّد قال أخبرنا الحافظ المقرئ عبدالله بن أحمد بن عمر السمرقندي ببغداد قال أخبرنا أبو سعيد محمد بن سعد الفرخزادى بتوفان قال قرأت عليّ ابى اسحق الثعلبى المصنف رحمه الله وصحّ أولدى أبو المظفر هذا الكتاب بالاستناد وكذلك التصحيف لاهل الحديث والتصحيف للشعر والشعرا وكذلك صحّ لفتيانى اياز التركى وابى البيضا مثقال الحبشى وصحّ للجماعة بتسرى فى شهر سنة ٥٦٨ ايام ورودى بخوزستان وولايتى فيها

6.

الواحدى

Wahidī

الوجيز

al-Waciz

Abū l-Ḥasan 'Alī b. Aḥmad b. Muḥ b. 'Alī b. Mattōya al-Wāḥidī an-Nisābūrī, Sāveli bir tüccar ailesine mensuptur. Gençliğinde tahsil-i ilim için seyahatler yapmıştı. Ta'labī (bk. nr. 5) 'nin tilmizidir. Ulūmu kur'aniyeden maada bilhassa şairlerin divanları ile meşgul olmuş ve kendisi dahi şiir söylemiştir. Mütenebbinin divanına yazdığı şerh meşhurdur. Üç tefsir yazmıştır: *al-Basit*, *al-Waciz*, ve *al-Wasit*. *Basit*'in mukaddimesinde kendi tahsil hayatına ait malūmat veriyor. *Asbāb an-nuzūl* hakkında yazdığı kitaptan daha aşağıda bahsedilecektir (nr. 75). Wāḥidī Nizamalmülk'ün teveccühüne nail olmuştur. Ölüm tarihi 468 h. dir.

Br. I. 411/730.

Yāḳūt, *Irşād* (Gibb) V 97, (Kahire) XII 259.— İbn al-Cazarī, *Ṭabaḳāt* nr. 2161.— Yāfi'ī, *Mir'āt al-canān* III 96.— Suyūṭī, *Buḡya* 327.— *Şadarāt* III 33.— *Miftāḥ as-sāda* I 402-3.

Bankipore XVIII 2 nr. 1324.

AYASOFYA 291/2. Vr. 6a—244a.

Baş: الحمد لله الكرم بالآله ، العظيم بكبريائه ، القادر فلا يمانع ... اما بعد فان لكل زمان نشوا ... بانتراع العلم وقبضه فيما أخبرنا الاستاذ ابو طاهر محمد بن محمد بن محمش الزياىدى قراءة عليه فى شهر سنة تسع واربعماية قال حدثنا ابو عبدالله محمد بن يعقوب الحافظ المعروف بابن الاخرم قال أخبرنا ابو احمد محمد بن عبدالوهاب قال ثنا جعفر بن عون عن هشام بن عروة عن ابيه عن عبدالله بن عمر ان رسول الله صلّم قال ان الله تعالى لا يقبض العلم انتزاعا ينتزعه من الناس ... سبائة رخل عن هشام بن عروة ... فانى كنت قد ابتدأت بابداع كتاب فى التفسير لم اسبق الى مثله وطال على الامر فى ذلك بشرائط تقلدتها ... ثم استعجلنى قبل اتمامه والنقصى عما لزمى فى عهدة احكامه نقر متقاصروا الرغبات ... (7b) الى ايجاز كتاب فى التفسير يقرب على من تناوله ... وهكذا كتاب انا فيه نازل الى درجة اهل زماننا تعجلا لمنفعتهم وتارك ما سوى قول واحد معتمد لابن عباس ... او من هو فى مثل درجته ...

... والناس عطف على قوله الوسواس ... المعنى من شر الوسواس ومن شر الناس كأنه امر : ان يستعين من الجن ومن شر الناس ... تم الكتاب والحمد ...

Ebru kâğıt kaplı cilt. 24,6×15 cm. Sarımsı saykalsız kalın kâğıt; son varak düşmüş ve sonradan tecdit edilmiştir. 21 satır bir birine bitişik harfli, az harakeli, şahsî nesih; ayetlerin, üzerine surh ve siyah çizgiler çizilmiştir. Kenarlarda haşiyeler (VII. h. asır).

AYASOFYA 290.

Ebru kâğıt kaplı cilt. 18×13,5 cm. 266 varak, sarımsı kâğıt. 19—21 satır şahsî nesih. Ayetlerin üzerine kırmızı çizgi çekilmiş; kenarlarda bazan haşiyeler var; numarasız bir varakta fihrist var; 1a ve 266a da fevaid. (VIII.-IX. h. asır).

7.

البعوى

Bagawî

معالم التنزيل

Ma'ālim at-tanzīl

Maşābīh as-sunna adlı meşhur hadis kitabının müellifi Ruknaddin Muhyissunna Abū Muḥ. al-Ḥusayn b. Mas'ūd al-Farrā' al-Bağawî aş-Şafi'î Merverrūd'da 80 yaşından sonra şevval 516 (başka rivayete göre 510) de vefat etmiştir.

Br. I 363-4/620, 622.— Brockelmann, El, *Baghawî* maddesinde.

İbn Ḥallikān I 205. — Subkī, *Ṭabaḳāt* IV 214. — Dahabī, *Tadkirat al-ḥuffāz* IV 52. — Suyūṭī, *Ṭabaḳāt al-mufasssırīn* Nr. 35. — Yāḳūt, *Mu'cam al-buldān*, *Bağşūr* maddesinde. — Yāfi'ī, *Mir'āt al-canān* III 213. — *Şadarāt* IV 48.— *Miftāh as-sa'āda* I 435.

Bankipore XVIII 2,1335.

Basmalar: İran taş bāsması 1273; Bombay 1269, 1296, 1309; Kahire 1305, 1331, al-Ḥāzin: *Lubāb at-ta'wīl*'in kenarında (Sarkis 573).

AYASOFYA 269.

Baş: الحمد لله ذى العظمة والكبرياء والعزة والبقا...

Yaldız zeminli, şemseli, kahverengi meşin cilt. 31×17,5 cm. 900 varak ince sarımsı kâğıt; 1b-2a da dört süslü levha; 31 satır açık, güzel nesih, yaldız cetvel içinde; yaldız başlık; ayetler surh. Pazar günü, 15 rebiülevvel 868 h. İsmā'īl b. Maḥmūd b. İsmā'īl al-mulaḳḳab bi-Ḥāfiz al-Ḥuncī.

AYASOFYA 295. Sure 38 (Şād) — 114.

Son ... اخبرنا عبدالواحد بن احمد المليحي¹ انا احمد بن عبدالله النيمى انا محمد بن يوسف ... ما اذن الله لشيء ما اذن لتي حسن الصوت بالقران يجهر به تم الكتاب ...

Siyah meşin cilt. 27,8×18,5 cm. 172 varak sarımsı, kalın kâğıt. 29 satır sağa mail nesih; ayetler surh; bilhassa baş tarafta haşiyeler var. (IX.—X. h. asır).

¹ Sam'ānī, *Ansāb* 542 a.

AYASOFYA 277. Cüz I. Sure 1—4 (an-Nisā').

Ebru kâğıtlı yarı-meşin cilt. 29,5×19 cm. 237 varak. 27 satır az noktalı nesih; ayetler surh. (IX.—X. h. asır).

AYASOFYA 279. Sure 1—35 (al-Fātir), 41.

Siyah, sade şemseli, zincirlikli meşin cilt. 31×20,5 cm. 302 varak az saykallı, beyaz kâğıt. 21 satır nesih; söz başları surh. (900 h. dan sonra).

AYASOFYA 272, 273.

Cilt I = AS 272. Sure 1—17 (al-İsrā'). 299 varak. Pazartesi, 24 receb 1099 h.

Cilt II = AS 273. Sure 18 (al-Kahf)—114. 270 varak. Çarşamba, 15 safar 1100 h.

Şemseli, siyah meşin ciltler. 30×19,5 cm. 33 satır küçük, sola mail güzel nesih; ayetler surh. 'Abdalkarim b. 'Abdassattar b. Saḫi.

AYASOFYA 283. Cüz I. Sure 1-18 (al-Kahf).

Ebru kâğıtlı yarı meşin cilt, 27×18 cm. 230 varak kalınca, az saykallı sarımtırak kâğıt. 20 satır külfetsiz nesih; ayetler üzerine siyah çizgi çizilmiş; kenarda bazen haşiyeler var (XI. - XII. h. asır).

AYASOFYA 271. Mukaddimesiz.

Yıldız şemseli, kenarbendli, zincirlikli, koyu kahverengi meşin cilt. 31×21 cm. 549 varak. 33 satır nesih, geniş yıldız cetvel içinde; ayetlerin üzerine kırmızı çizgi çekilmiş. Salı, rebiülevvel 1128 h. Dikri b. Muştafa.

AYASOFYA 270.

Şemseli, kenarbendli, siyah meşin cilt. 33,3×22 cm. 511 varak. 43 satır Mısır-Suriye neshi, surh cetvel içinde; süslü başlık, ayetler ve söz başları surh. Cumartesi, 18 şevval 1142 h. Muḫ. ar-ra'is b. aş-şayḫ Maḫmūd al-İbşihî.

AYASOFYA 275, 276.

Cilt II = AS 275. Sure 6 (al-An'ām) — 27 (an-Naml). 492 varak.

Cilt III = AS 276. Sure 28 (al-Kaşaş) — 114. 434 varak.

Şemseli, koyu kahverengi meşin ciltler. 30×18,5 cm. 27 satır sola mail Mısır-Suriye neshi; ayetler surh; söz başları büyük siyah harflerle. (XI. h. asır).

AYASOFYA 274. Cüz I. Sure 1—4 (an-Nisā').

222 varak sarımsı kâğıt. 25 satır Mısır-Suriye neshi; ayetler surh. (X.-XI. h. asır).

8.

عمر النسفي

'Umar an-Nasafî

التيسير في التفسير

at-Taysir fi't-tafsir

Nacmaddin Abū Ḥaḫş 'Umar b. Muḫ. b. Aḫmad b. İsmā'il b. Muḫammad b. Luḫmān an-Nasafî al-Māturidî, zamanının en büyük âlim-

lerinden idi. En meşhur kitabı birçok defa şerh edilmiş olan *K.al-'Akā'id* dir. Tefsirini, takriben iki sene zarfında yazmış ve rebülevvel 523 h. de bitirmiştir. Nasafî 12 cemaziyelevvel 537 h. de Semerkandda vefat etmiştir.

Br. I 427-8/758, 762. — Wensinek, El, *Nasafî* maddesinde. — Wüstenfeld, *Geschichtsschreiber* nr. 241.

al-Cawāhir al-muḍī'a I nr. 1090. — Suyūṭī, *Ṭabaḳāt al-mufasssīn* nr. 84. — *al-Fawā'id al-bahīya* 149. — *Şadarāt* IV 115.

AYASOFYA 96, 97.

Cilt I = AS 96. Sure 1—10 (Yūnus). 369 varak. 949 h.

Cilt II = AS 97, Sure 11 (Hūd) — 36 (Yāsīn). 380 varak. Şevval 973 h.

Şemseli, koyu kırmızı meşin ciltler. 27×17,5 cm. 31 satır külfetsiz nesih; ayetler üzerine kırmızı çizgi çizilmiştir.

AYASOFYA 94, 95.

Sonradan ikiye bölünmüş bir cilt. Birinci kısmı (AS 94. 340 varak), Sure 11 (Hūd), 85 de, cümlelerin ortasında nihayet bulur, ikinci kısmı (AS 95. 334 varak) onu takip eder.

Baş: الحمد لله الذى انزل القرآن شفاء ورحمة وفضلا ونعمة ... قال الشيخ ... نجم الدين ... ابو :
حفص عمر بن محمد بن احمد النسفي (2a) طال ما سالتونى معاشر اهل العلم ...

Son : قد فرغنا والحمد لله شكرنا من كتاب التيسير فى التفسير وختمناه يوم حياة المصطفى ... فى الربيع :
البدى اذ مر خمائة ، ضحى الاربعاء قبل الهجير ، لثلك من السنين وعشرين ، وخمس المائين فى
التقدير ، وافتتاحه كان فى يوم عاشوراء لحولين قبله ويسير .. واحمد لله على ما وفق واعان ونشكره
على نعمة الامن والامان

Yıldız zeminli şemseli, zincirli meşin ciltler. 28×19,5 cm. Sarımsı ve beyaz kâğıt; 27 satır talik, yıldız cetvel içinde. Zilhicce 1127 h. Aḥmad b. Muḥ.

9.

الزَمْخَشَرِي

الكشّاف عن حقائق التأويل

Zamahşarî

al-Kaşşāf 'an ḥakā'ik at-ta'wīl.

Cārallāh Abū'l-Kāsim Māḥmūd b. 'Umar az-Zamahşarî Ḥwārazm köylerinden Zamahşar'da 27 recep 467 de doğmuştur. Bir müddet Mekke'de mücaveret ettiği için, kendisine Cārallāh lakabı verilmiştir. En meşhuru *al-Mufaşşal* adlı nahiv kitabı olmak üzere, lügat, nahiv ve edebiyata ait mühim eserler yazdıktan sonra 538 senesinin 9 zilhicce-sinde Curcaniye'de vefat etmiştir. 23 rebülahirde bitirdiği *al-Kaşşāf*

adlı tefsirinde mutazilî mezhebi mütebarizdir. Hadis rivayetinde ehemmiyet vermiyerek, daha ziyade kelâmî ve nahvî meselelere temas ediyor; bundan maada maani, beyan ve bedi ilimleriyle mutazilî mezhebini müdafaa ve Kur'anın icazını izah etmeğe çalışıyor.

Br. I 289-90/507-8. — Brockelmann, El, *Zamakhsarî* maddesinde. — Barbier de Meynard, *Les pensées de Zamakhsari* (Journal Asiatique 1878 II 314). — *Geschichte des Qorans* II 174. — Goldziher, *Richtungen* 117-77.

Anbārî, *Nuzhat al-alibbâ'* 469. — İbn Hallikān II 119. — Yāķūt, *İrşād* (Gibb) VII 147 (Kahire) 19, 126. — *al-Cawāhir al-muđī'a* II nr. 493. — *al-Fawā'id al-bahīya* 209. — Yāfi'î, *Mir'at al-canān* III 269. — İbn Tağribirdi, *an-Nucūm az-zāhira*, 538 senesinde. — *Miftāh as-sā'ada* I 431.

Bankipore XVIII 2 nr. 1339. — Būbār II nr. 2.

Basmalar: Bulak 1281; Kahire 1307, 1308; Bulak 1318-9; Kalkutta 1856-9; Kahire 1344. — Sarkis 974-5.

AYASOFYA 248. Cilt III, varak 1—160b, Sure 8 (al-Anfāl) —14 (İbrāhīm); Cilt IV, vr. 161b—305a, Sure 15 (al-Hacar) —23 (al-Mu'minūn); Cilt V, vr. 306b—364, Sure 24 (an-Nūr) —33 (al-Ahżāb).

Hendesî şekilli tezyinatlı cilt. 24,3×15 cm. 464 varak. 21 satır sağa mail, kısmen harekeli nesih. Cuma, 18 zilhicce 660 h. de müellifin nushası ile mukabele edilmiştir (305a).

AYASOFYA 252. Sure 3 (Āl 'İmrān), son âyet —6 (al-An'ām).

Kahverengi meşin cilt. 27, 7×21 cm. 126 varak, beyaz, kalın saykallı kâğıt. Bazı varaklarda çan şeklinde su damgası vardır. 19 satır, az itinalı nesih; kenarda bazan haşiyeler var. Baştan noksandır. Salı, recep başları 760 h. 'Abdal'azîz b. Aminaddîn al-Arzanarrümî. Aynı senenin şaban sonlarında perşembe günü mukabelesi ikmal edilmiştir.

AYASOFYA 247. Müceilet II. Sure 4 (an-Nisā') —7 (al-A'rāf).

Ebru kâğıtlı, yarı meşin cilt. 26,3×18,4 cm. 181 varak. 22 satır yuvarlakça, külfetsiz nesih; kenarda bazan haşiyeler vardır. İstinsah kaydı:

تم المجلد الثانية من الكشاف ... وقد نقل هذا دفتر من نسخة شهاب الدين الحوافي ... ولكن لم يقابل بها على يدي محمد بن كمال الشافعي ببلغار

Perşembe, 5 receb 761.

AYASOFYA 251. Sure 29 (al-'Ankabüt) —45 (al-Cātiya) 27.

Açık kahve rengi meşin cilt. 25,2×19 cm. 183 varak kahve rengi, saykallı kâğıt; başta kurt yeniği var. 22 satır, külfetsiz nesih. Söz başları surh veya kalın harfli; kenarda hâşiyeler vardır; sondan noksandır (VII. - VIII. h. asır).

AYASOFYA 246. Rub' I, cüz 1, vr. 1—214b, Sure 1—3 (Āl 'İmrān); cüz 2, vr. 215a-354a, Sure 4 (an-Nisā') -6 (al-An'ām).

Ebru kâğıtlı, yarı meşin cilt. 27×18,5 cm. 355 varak sarımsı, bazan kırmızımtırak kâğıt. 19 satır güzel, harekeli nesih; kenarda bazan haşiyeler var. Vr. 1a da kitabın ismi süslü bir levhada. İstinsah ve semā' kayıtları (214b):

تم تفسير فاتحة الكتاب والزهاوين بحمد الله تعالى من كتاب الكشاف ... في ١٠ محرم سنة ٧٩٦ و فرغ من قرآنه العبد ... كاتبه حسن بن يوسف على الشيخ العلاء ... سيف الملة والدين السيرافي المدرس يومئذ في خانقاه المرحوم شيخو ومدرسة السلطان الملك الظاهر ابى سعيد برقوق ... يوم الاربعاء بعد الظهر ٢٩ جمادى الاولى من شهر سنة كتابته

Cildin sonunda (354a):

وقد تم الربيع الاول من كتاب الكشاف ... على يد العبد ... الحسن بن يوسف بن عثمان الرومى ... سحر يوم الاثنين ١٩ ربيع الآخر حجة ٧٩٧ ... في خانقاه السميد المرحوم السيفى شيخو في القاهرة المحروسة تحت القلعة المنزبة في ايام الملك الظاهر ابى سعيد برقوق ... وكان الشيخ في خانقاه المذكور يومئذ الشيخ الفاضل مولانا سيف الدين السيرافي ابقاه الله تعالى

AYASOFYA 250. Sure 11 (Hüd) — 7 (al-İsrâ').

Açık kahve rengi, hendesi şekilli tezyinatlı meşin cilt. 28,8×15,5 cm. 254 varak sarımsı. saykalsız kâğıt; ilk varaktan sonra bir kaç varak eksiktir. 35 satır nesih; ayetler surh; kenarda mukabeleler var. Rebiülevvel 957 h.

AYASOFYA 245.

Baş:

الحمد لله الذى ازل القرآن كلاما مؤلفا منظما ...

Nakışlı şemse ve kenarbentli, tamir görmüş cilt. 35,7×22,1 cm. 639 varak, sarımsı az saykallı kâğıt. 31 satır güzel nesih; kenarlarda kısmen müselleler teşkil eden muttasıl haşiyeler var. Bunlar bazan kırmızı, bazan siyah mürekkeplidir. Varak 12—13 arasında bir şukka vardır. (IX. - X. h. asır).

AYASOFYA 244. Cüz I. Vr. 1—208 b, Sure 1—18 (al-Kahf); cüz II. Vr. 209a—474, Sure 19 (Maryam) —114.

Güzel, yıldız şemseli, kenarbentli meşin cilt. 30,2×21 cm. 474 varak. 42 satır nesih, siyah ve surh cetvel içinde; âyetler bazan surh, bazan sarı; söz başları kalın ve siyah; kenarda mukabeleler ve bazı haşiyeler var. İstinsah kaytları: Birinci cüz'ün sonunda (208 b) 12 receb 1067 h; ikinci cüz'ün sonunda (474 b):

الحمد لله الذى وقفنا لاتمام كتابة هذا الكتاب ... وانا ... السيد قاسم بن عبدالله الكبسى ... وهذا السفر الكريم حصل بعناية الصنو الاخ المحب الصهر المود محب آل البيت المظهرين ضياء الدين المهدي بن حسن بن ابى النجم الصدى ... عشية الخميس ليلة سابع من يوم خلين من شهر شوال الكريم سنة سبعة وستين والف سنة وذلك باجرة مستوفية وقدرها خمسة وثلاثين قرشا ولم يبق عنده لى شياً من تلك الاجرة والاجارة الحاصلة اجارة صحيحة شرعية جامعة لشروط الصحة يعلم ذلك الواقف على خطي وانتقل هذا الجزء والذى قبله من الكشاف الكريم ... من ملك الصنو المهدي بن حسن بن ابى النجم الى ملك افقيه الافضل جمال الدين حفظ الله بن عبدالله القاعى باشراف الصحيح والمقد النافذ الصريح بمن مقبوض جميعه مستوفاً

Mukabele tarihi 1111 h.

AYASOFYA 249. Sure 28 (al-Ğaşaş) —114.

Kırmızı meşin cilt. 24,2×15,5 cm. 613 varak. 17 satır itinasız nesih; bazan kenarda haşiyeler var. (XI - XII. h. asır). Mülkiyet kaydı (vr. o b:) Satırcı Mehmed Paşa.

Kaşşāf'ın Telhisi:

10.

السیرافی الشقار

Sīrāfī aṣ-Şukḳār

التقريب في التفسير

at-Takrīb fī't-tafsīr

Hİ'ya göre Ẕuḫbaddīn Muḫammad b. Mas'ūd (nushada Muḫammad) b. Abī'l-Faḥ as-Sīrāfī al-Ḳālī aṣ-Şukḳār, Kaşşāf'ın bu telhisini 9 Şevval 698 h.de bitirmiştir.

Br. I 291/509.

Hİ (Flügel) V 191-2, (İstanbul) II 314.

Bankipore XVIII 2, Nr. 1324.

AYASOFYA 88. Nisif I. Vr. 1—229 a, Sure 1—18 (al-Kahf); II. Vr. 229 b—250, Sure 19 (Maryam)—114.

Baş: الحمد لله الذى جعل كتابه الكريم مفتاحا للشرف ... اما بعد فان كتاب الكشاف ... فالتس ...
منى جمع من الرفقاء بل طائفة من العظماء ان الحصى عبارة واخلص اشارته... واقرب معناه للطلابين
تقريبا واهذب مفزاه للراغبين ... وسميته بالتقريب في التفسير

Son: وهو اطالة اللسان بالتشبيح وما ابرى نفسى من منزلة الاقدام او الحوض فيما يستوجب به الملام
والله المستعان وعليه التكلان

Yaldız şemseli, zincirikli, koyu kahverengi meşin cilt. 28 × 19 cm. 450 varak sarımsı, az saykallı kâğıt. 23 satır hemen hemen noktasız âlim yazısı; kenarlarda haşiyeler, vr. 1 den evvel 3 sahife fihrist var.

İstinsah kaydı:

اتفق الفراغ من اتساخه على یدى ... محمد بن محمد بن محمد الخوارزمي المشتهر بالشمس السكدي ...
في اواسط شهر جمادى الاولى بقرية بايبرت من اعمال ارزنجان صينت عن الحدان سنة ثمانين وسبعماية
(780 h)

İhda kaydı (fihristin ilk varakasinda): امام اول ائندينك هديه سيدر:

Kaşşāf'ın haşiyeleri:

11.

الطبي

1. Ṭībī

فتوح الغيب في الكشف عن قناع الريب

Futūḥ al-ġayb fī'l-kaşf 'an ḳinā' ar-rayb.

Abū 'Abdallāh (Abū Muḫ.) Şarafaddīn al-Ḥusayn b. 'Abdallāh b. Muḫ aṭ-Ṭībī ticaret ve miras ile eline geçen büyük servetini tamamen

hayrat için sarf etmiş ve o yüzden hayatının sonunda fakir kalmıştı. Ehli bida' ve felâsifenin kavillerini şiddetle reddederdi. *Kaşşâf*'a yazdığı haşiyede, o tefsirde bulunan ehli sünnet mezhebine muhalif olan kavilleri reddediyor. Salı, 23 şaban 743 h. de evine yakın bir mesçitte nafile fariza arasında kibleye müteveccih bulunduğu haldе vefat etmiştir.

Br. II 64/67, I 290/508 Nr. 2.

ad-Durar al-kāmina II Nr. 1613 (orada al-Ḥusayn b. Muḥ. b. 'Abdallāh). — Suyūṭī, *al-Buḡya* 228 (orada al-Ḥasan b. Muḥ. b. 'Abdallāh). — *Şadarāt* VI 137. — *Şawkānī*, *al-Badr at-ṭālī* I 229 — *Miftāḥ as-sāda* I 434 (orada al-Ḥasan). — *Ḥwānsārī*, *Raw-dāt al-cannāt* 224.

Bankipore XVIII 2, Nr. 1341.

AYASOFYA 369, 370, 371, 372.

Baş: يقول اصنف عبادالله... كاتب هذه الاحرف الحسين بن عبدالله بن محمد الطيبي الحمد لله الذي انزل على عبده الكتاب ولم يجعل له عوجاً... اما بعد فان كتاب الله المجيد هو قانون اصول... فقد استخرت الله... شرح تجلّه وحل معضله وتلخيص مبهمه... فاني رايت والله الواهب فيما يرى النائم في اثناء الشروع اوقبله انه صلعم ناولني قدحا من اللبن واشار الى فاصبت منه ثم ناولته صلعم فاصاب منه... وسميت الكتاب بفتوح الغيب في الكشف عن قناع الغيب

Son: ... وهدانا اليك واخلفنا في اهلينا وذرياتنا واسلك بهم الصراط المستقيم وارهم سبيل المتقين واجملهم من عبادك الصالحين برحمتك يا ارحم الراحمين

Rub' I = AS 369. Sure 1—5 (al-Mā'ida). 309 varak. 24 x 16,5 cm.

Rub' II = AS 370. Sure 6 (al-An'ām) — 18 (al-Kahf). 283 varak. 23,5 x 16 cm.

İnce, sarımsı kâğıt. 27 satır şarkî nesih, yıldız cetvel içinde; kenarda bazı hâşiyeler, 1b-2a da yıldızlı tezyinat var. Müellifin hattı veyahut yazdığı nusha olacaktır.

Rub' III = AS 371. Sure 19 (Maryam) — 37 (aş-Şāffāt). 300 varak; diğer evsafı AS 370 gibi; yazı bir az farklıdır. 739 h. (müellifin hayatında) Mukabele kaydı: وهذه

النسخة الشريفة المباركة مقرأ من اولها الى اخرها على السلطان (!) العلماء الحسين المحشى

Bundan maada bir mukabele kaydı daha var ki, yazısı kenarlarda görünen haşiyelerin yazısına benziyor.

Rub' IV = AS 372. Sure 38 (Şād) — 114. 25 x 17, 7 cm. 394 varak sarımsı, az saykallı kâğıt. Son varaklarda büyük bir delik var. Üç el ile yazılmıştır. Birinci el 1—77b, ikinci el 78a—264a, üçüncü el 265a—265b, 266a—298b ikinci el, 299a—394 üçüncü el. Üçü de az noktalı şarkî nesih; mürekkep kahve rengi, bazı yerlerde sonradan tecdit edilmiştir; kenarlarda haşiyeler var. 20 şevval gecesı 779 h. 'Abdalkarīm b. 'Abdalcabbār (فرغ من تحرير بعض هذا الكتاب)

Bu dört nusha, sabık Rumeli kazaskeri Muhammed Sālim b. Mīrzā Muştafā tarafından bir takım haline ifrāğ edilmiş, yeni teclit edilmiş, yeni tezhibat ve tazyinat ve cetveller ile süslenmiş ve Sultan Mahmut I.'e hediye edilmiştir. Buna dair birinci cildin başında arapça, diğer üç cildin başında farsça birer hediyenane vardır.

Yıldız zeminli, şemseli, kenarbentli, siyah meşin ciltler.

AYASOFYA 368.

Yaldız zeminli, şemseli, zincirlikli ve kenarbentli, dışta kahve rengi, içte kırmızı meşin cilt. 28,3 x 18,1 cm. 837 varak sarımsı, ince kâğıt. 41 satır sıkı talik, yaldız cetvel içinde. Metinden evvel 3 sahifede fihrist; vr. 1b de süslü başlık.

11. rebiüssani 989 h. Hasan b. Ramađān al-Ḥaṭīb al-Ayyübī. Metin bittikten sonra, bu nushada küçük bir fasıl daha vardır ki, sonu şudur :

... ولان هذا المنهج احوط والى التحقيق اقرب

12.

عمر الفارسی

الكشف عن (مشكلات) الكشاف

2. 'Umar al-Fārisī

al-Kaṣf 'an (muṣkilāt) al-Kaṣṣāf

Sirācaddīn 'Umar b. 'Abdarahmān b. al-Fārisī al-Bihbihānī 745 h. de 37—38 yaşında vefat etmiştir. Haşiyesini 743 senesinin safer ayının son gününde tebyiz ettiğini kendisi tasrih ediyor (bk. AS 360).

Br. I 290/508 Nr. 3.

Şadarūt VI 143.

AYASOFYA 360.

الحمد لله الذى انار الاعيان بنور الوجود ... وبعد فان اقل خلق الله ... عمر بن عبدالرحمن الفارسی ... Baş: ... يقول اشار الى من لزمنى في دين المروءة اجابته ... ان أحرر في الكشف عن مشكلات الكشاف لمارالله ... (419a) فهذا ما قصدت ايراده في هذه السطور ... (419b) و تضع عن عرف العرف عن التوجه الى Son: الوجوه الصباح ... فرغ من نقله عن السواد مولفه اقل الله عمر بن عبدالرحمن المدعو بسراج اصلح الله حاله في الدارين سلخ صفر سنة ٧٤٣ ...

Siyah meşin cilt. 27×18 cm. 419 varak sarımsı kâğıt. 29 satır şahsî, şarkî, az noktalı nesih.

وقدم الكشف جعل الله سبي مصنفه مشكورا ... يوم السبت ٢٤ ذى القعدة سنة ٨٦٣ بدارالموحدين قزوين صينت عن شرورالمفسدين ... محمد بن فتح الله بن عبدالوهاب الحنفى الحجازى

AYASOFYA 361.

Bu nusha iki nüshadan terkip edilmiştir. I. 1-323 a, Sure 1-10 (an-Nahl); II, 323 b - 485 a, Sure 17 (al-İsrâ') — 114.

Birinci kısmın son varakı ve ikinci kısmın ilk varakı bir birine yapıştırılmıştır. Şemseli, vişne rengi meşin cilt. 27×17,5 cm. 485 varak sarımsı az saykallı, ince kâğıt. Birinci kısımda 25 satır külfetsiz nesih, ikinci kısımda 29 satır sola mail şarkî nesih. Laylat as-sabt, 20 safer 967 h. Al-ḥācī Ḥusayn b. 'Abdaşşamad b. 'İsā al-Bāyandirī.

AYASOFYA 362. Altun zeminli, şemseli, zincirlikli meşin cilt. 26,5×16 cm. 516 varak sarımsı, ince kâğıt. 31 satır sıkı nesih, altun-mavi cetvel içinde. Metinden evvel iki sahife fihrist. (X. — XI. h. asır).

13.

قطب الدين الرازي التتاني

حاشية على الكشاف

3. **Ḳuṭbaddīn ar-Rāzī at-Taḥtānī****Hāṣiya 'alā 'l-Kaṣṣāf**

Ḳuṭbaddīn Muḥammad b. Muḥ. ar-Rāzī at-Taḥtānī, bilhassa mantık ilmine ait *at-Taṣawwur wa't-taṣdīk* adlı risalesiyle şöhret kazanmıştır. 763 h. de Şam'a gelmiş ve orada 766 h. de vefat etmiştir.

Br. II 203/293, I 290/508 Nr. 5.

Subkī, *Ṭabaḳāt* VI 31. — *Şadarāt* VI 207.

AYASOFYA 367. Sure 1—20 (Ṭāhā).

Baş: الحمد لله الذى علم القرآن خلق الانسان ... تريد ان نشرح مشكلات كتاب الكشاف ونميط حجاب الحفاء عن مباحثه

Son:

ای قبل آیان البینه ولا حاجة الى غدر

Yaldız zemimli, şemseli, zineirikli, açık kahverengi meşin cilt. 27,5 × 18,5 cm. 307 varak sarımsı kâğıt. 31 satır, sıkışık hususî, şahsî, sağa mail nesih (VIII. h. asır).

14.

التفتزانی

حاشية على الكشاف

4. **Taftazānī****Hāṣiya 'alā 'l-Kaṣṣāf**

Maani, beyān ve bedi', mantık, kelâm ve fıkıh ilimleri sahalalarında bir çok mühim ve son zamanlara kadar medreselerde okutulan kitapları yazan, meşhur Sa'daddīn Mas'ūd b. 'Umar at-Taftazānī safer 722 h. de Nasā (Horasan) civarında Taftazan adlı köyde doğmuştur. Far-yumad, Herat, Gulistan, Hwarezm ve Sarahs'da tedris ve telif ile meşgul olmuş, Timur'un daveti üzerine nihayet Semerkand'a gelmiştir. Şiraz'm Timur tarafından zaptından sonra, Sayyid Şarīf Curcānī dahi Semerkanda gelince, bu iki ālim arasında derin bir ihtilāf çıkmış ve araları açılmıştır. Taftazānī 791, 792 veya 793 h. de vefat etmiş ve Sarahs'da defnedilmiştir. 789 senesinin rebiülahirinde başladığı *Hāṣiya 'alā 'l-Kaṣṣāf* (*Şarḥ al-Kaṣṣāf*)'ı bitirememiştir. **HH** (İst. II, 312) ya göre bu haşiye Sure 1—10 (Yūnus), ve 36 (Şād) — 54 (al-Ḳamar) ihtiva ediyor. Tavsif edilecek nushanın sonunda görülen bir kayde göre müellif Sure 48 (al-Faḥ) 'a geldikten sonra, 792 h. de vefat etmiştir.

Br. II 215/301, I 290/308 Nr. 8. — C. A. Storey, El, *Taftazānī* maddesinde (çok mufassal). — Ayn. mll., *Persian Literature* I 9.

ad-Durar al-kāmina IV 337 Nr. 903. — Suyūṭī, *Buğya* 391. — *Miftāḥ as-sāda* I 165 — *Şadarāt* VI 319-22. — Şawkānī, *al-Badr at-tālī* II 303-5. — *Ḥwānsārī*, *Rawḍāt al-cannāt* 309. — *al-Fawā'id al-bahiya* 128-30. — (Fazla kitabiyat için bak El).

Ahlwardt 793. — India Office (Storey) S. 25. — Bankipore XVIII 2, 1354-5.

AYASOFYA 365. Sure 1-10 (Yünus), 57.

Baş: الحمد لله الذى انزل على عبده الكتاب ... وبعد فان كتاب الكشاف ... قد طار صيت جلالته
قدره كالامطار فى الاقطار

Son: و الدواء للمرض هو حصول الضد اعنى الصحة ثم عطف علو موعظة وتنبيه تيميا للفوائد دواء
وزجحة

Siyah şemseli meşin cilt. 27×18 cm. 389 varak ciltten çıkmış, ince, sarımsı, saykallı kâğıt. 25 satır sıkışık talik. Kıvımlı 'lar surh; söz başları üzerine surh çekilmiş; sona doğru kıvımlı yerleri boştur; bir çok yerlerde kenarlarda haşiyeler var. Zilkade 856. 'Abdalwahhāb b. Muḥ. والحوذى Herat, سررامان medresesinde.

İstinsah kaydından evvel: لما بلغ المص الى هذا المقام بعد ان شرح من ص الى الفتح فتح الله عليه :
ابواب الجنان ..

İstinsah kaydından sonra: كان فوات المص ... ضحوة يوم الاثنين الثانى والعشرين من محرم
الحرام سنة ٧٩٢ ببلدة سمرقند ونقل الى سرخس بعد ثلاثة اشهر ودفن فيه ...

15.

ابن عطية
İbn 'Aṭīya

الجامع المحرر الصحيح الوجيز فى تفسير القرآن العزيز
al-Cāmi' al-muḥarrar aṣ-ṣaḥīḥ al-wacīz
fī tafsīr al-Ḳur'ān al-'azīz.

Abū Muḥ. 'Abdalḥaḳḳ b. Abī Bakr Ğālib b. 'Abdalmalik b. Ğālib b. Tammām b. 'Aṭīya Almeriada kadı idi. 480 h. da doğup, 25 ramazan 542 h. de ölmüşdür,

Br. I 412/732. — Boigues, *Ensayo* Nr. 170.

İbn Başkuwāl, *aş-Şıla* Nr. 825. — Maḳḳarī, *Nafḥ at-tib* I 208. — al-Faṭḥ b. Ḥāḳān, *Ḳalā'id al-ikyān fi maḥāsin al-āyān* 208-16. — Suyūṭī, *Tabaḳāt al-mufasssīrīn* Nr. 49.

AYASOFYA 119, 120.

Cüz I = AS 119. Surē 1-2 (al-Bakara).

Baş: قال الفقيه الحافظ الفاضل ابو محمد عبدالحق ابن الفقيه الحافظ الامام ابى بكر بن عطية... الحمد لله
الذى برا النسم وافاض النعم... وبعد ارشدنا الله واياك فانى لما رايت العلوم فنونا ...

Tamir görmüş, ebru kâğıtlı yarı meşin cilt. 26,5×17 cm. 226 varak sarı, kalın, az saykallı kâğıt. 23 satır büyük harfli, ekseri noktasız nesih; söz başları surh. 7 şaban 719 h. Muḥ. b. Aḥmad b. 'Alī.

Cüz III =AS 120. Sure 8 (al-Anfāl) — 10 (Yünus); 46.

Koyu kahverengi, şemseli, zincirlikli, tamir görmüş meşin cilt. 26×18 cm. 249 varak.
Yazı v.s. AS 119 gibi. 5 cemazilahir 719 h. ?

AYASOFYA 121. Sure 17 (al-İsrā') — 33 (al-Ahżāb).

Kahve rengi, Mısır-Suriye tarzında tezyinatlı meşin cilt. 26,7×19 cm. 260 varak.
23 satır, az noktalı nesih. Kahve rengi mürekkep; bazı varaklarda harflerin etrafına yayılmıştır. Çarşamba günü, 3 şaban 743 h. Muḥ. b. Aḥmad.

16.

فخرالدين الرازى

مفاتيح الغيب

Faḥraddīn ar-Rāzī

Mafātiḥ al-ğayb (at-Tafsīr al-kabīr)

Faḥraddīn Abū 'Abdallāh Muḥ. b. 'Umar b. al-Ḥusayn b. al-Ḥaṭīb ar-Rāzī at-Taymī al-Bakrī, Ḥaṭīb ar-Ray Dīyā'addīn'in oğlu olarak 543 (544) h. de Ray'da doğmuştur. Ray ve Merağa'da tahsili ulûm ettikten sonra, Ḥwarezm'e gitmiş, fakat oradaki mutazililerle bir munazarasından dolayı, o şehirden çıkmağa mecbur kalmış ve Horasan'da Ḥwarezmşāh 'Alā'addīn Muḥammad (596—617 h.)'m yanına ve daha sonra Herat'a gitmiştir. Orada 606 h. de Kerramiler tarafından zehirlenerek öldüğü rivayet edilir. Tefsiri çok mufassaldır ve her ayete taallük eden kelâmî meseleleri tamikan beyan ve izah eder. Faḥraddīn Rāzī tefsirini VIII. sure (al-Anfāl)'ye kadar 601 senesinde bitirmiştir; ondan sonra tilmizi Şamsaddīn Aḥmed b. al-Ḥalīl al-Ḥuwayyī (ölm. 637 h.) ve Aḥmad b. Muḥ. al-Ḳamūlī (ölm. 727 h.) tarafından ikmal edilmiştir.

Eserin başı :

الحمد لله الذى وقتنا لاداء افضل الخيرات

Br. I 506/920-22. — Wüstenfeld, *Geschichtschreiber* Nr. 294. — Ayn. mll, *Geschichte der arabischen Aerzte und Naturforscher* (Göttingen 1840) Nr. 200. — L. Leclerc, *Histoire de la médecine arabe* (Paris 1876) II 20. — Heinrich Suter, *Die Mathematiker und Astronomen der Araber und ihre Werke* (Leipzig 1900) Nr. 328. — Sarton, *Introduction to the History of Science* (Baltimore 1927) II 346. — G. Gabrieli, *Isis* VII 9. — Max Krause, *Stambuler Handschriften islamischer Mathematiker* (Berlin 1936) (Quellen und Studien zur Geschichte der Mathematik, Astronomie und Physik. Abt. B: Studien. Band 3, Heft 4) 489.

Subkī, *Ṭabaḳāt* V 33. — İbn Abī Uşaybi'a, *'Uyūn al-ünbā' fi ṭabaḳāt al-aṭibbā'* (Kahire 1299/1882) II 23. — İbn al-Ḳifṭī, *İḥbār al-'ulamā' bi-aḥbār al-ḥukamā'* (Kahire 1326) 190. — İbn as-Sā'ī, *al-Cāmī' al-muḥtaşar fi 'unwān at-tawārīḥ wa-'uyūn as-siyar*, cüz II, nşr. Mustafa Džavad et le Père Anastase-Marie (Bağdad 1934) 306. — Yāfi'ī, *Mir'āt al-canān* IV 7. — Şadarāt V 24. — *Miftāḥ as-sā'ada* I 445.

Bankipore XVIII 2, Nr. 1360.

Basmalar: Bak Br. ve Sarkis 915. — R. P. Mc Neile, *An Index to the Commentary of F. ar-R.* (London 1933); — Muḥ. aṣ-Şarîf b. 'Abdallâh al-Ḥaḳkî, *Miftâh at-tafâsîr* (İst. 1289) (Bulak 1287 tab'ına göre).

AYASOFYA 238. Sure 78 (an-Naba') — 114.

Ebru kâğıtlı, bir az kurt yenikli, yarı meşin cilt. 26 x 18 cm. 247 varak sarımsı, az saykallı kâğıt. 25 satır külfetsiz nesih, sure başlarında iplikler var. Cuma günü, 10 şevval 669 h. an-Nizâmîya medresesinde (Bağdad).

AYASOFYA 236. Cüz 19. Sure 41 (as-Saada) — 47 (Muḥammad).

Ebru kâğıtlı cilt. 26,5 x 17,3 cm. 210 varak az saykallı, sarımsı kâğıt. 23 satır yuvarlakça, az noktalı nesih. (VII. h. asır).

AYASOFYA 232. Sure 7 (al-A'raf), 127 — 9 (at-Tawbal) 12.

Kâğıt cilt. 25,5 x 18 cm. 249 varak sarı, kalın kâğıt. 22 satır büyük, harekesiz, noktasız, güzelce nesih; kahverengi mürekkep. (VII. — VIII. h. asır). Mülkiyet kaydı: Müfti Kādîzâde.

AYASOFYA 235. Cilt 10. Sure 21 (al-Anbiyâ') — 41 (as-Saada).

Ebru kâğıtlı, bir az kurt yenikli, yarı meşin cilt, varaklar ciltten çıkmıştır. 32 x 24 cm. 35 satır şahsî, kalın kalemlî, yuvarlakça nesih; kahverengi mürekkep; biraz kâğıda yayılmıştır. (VIII h. asır). Mülkiyet kayıtları: Sa'dî b. 'Isâ b. Mirḥân. Müfti Kādîzâde.

AYASOFYA 241. Cüz 13. Sure 15 (al-Ḥicr) — 18 (al-Kahf), 21.

Kahverengi bez cilt. 25,8 x 17,5 cm. 263 varak sarımsı kâğıt; biraz kurt yeniği var. 25 satır kalınca, yuvarlakça nesih; söz başları surh. (VIII. h. asır).

AYASOFYA 240. Sure 84 (al-İnşikâk) — 95 (ad-Duḥâ).

Açık kahverengi, şemseli, Mısır-Suriye işi meşin cilt. 26,5×17,5 cm. 211 varak kalın, sarımsı kâğıt. 17 satır büyük, uzun boylu, az noktalı, güzel memlûk neshi; söz başları surh. Mukabele kaydı var. (VIII. h. asrın sonlarında).

AYASOFYA 229.

Çok süslü, işlenmiş, şemseli, siyah, zedelenmiş, türk işi meşin cilt. 26×25 cm. 936 varak. 45 satır küçük, güzelce Mısır-Suriye neshi, altın cetvel içinde; süslü başlık; sure isimleri yıldız; ayetler surh. Muharrem'in ortası 807 h.

AYASOFYA 233. Cüz II. Sure 4 (an-Nisâ'), 123—11 (Hüd).

Kahverengi, hendesî şekilli tezyinatlı Mısır-Suriye tarzında meşin cilt. 27×18 cm. 239 varak; sarımsı, saykallı kâğıt. 31 satır şahsî nesih. Salı, zilhicce 862 h.

AYASOFYA 234, 237.

AS 234. Sure 11 (Hüd) — 18 (al-Kahf). 332 varak. 29 zilkade 910 h.

AS 237. Sure 47 (Muḥammad) — 58 (al-Mucâdala). 251 varak. 3 cemazievvel 918. h.

Şemseli, Mısır-Suriye işi meşin ciltler. 26,7×18 cm. Sarımsı saykallı kâğıt. 29 satır sağa mail, uzun boylu, külfetsiz, şahsî âlim yazısı; ayetler surh. Muḥ. b. 'Abdallâh b. Muḥ. b. Ḥalîl b. Bektût b. Sayf (?) b. Bektût al-Ḥanbalî

AYASOFYA 239. Cüz 17. Sure 33 (al-Aḥzâb), 55—33 (al-Fâtir).

Ebru kâğıtlı, yarı meşin cilt. 26,3×18,5 cm. 126 varak. 21 satır büyük harfli nesih; söz başları surh. (IX. h. asır).

17.

العكبرى الخبلي

‘Ukbarī al-Ḥanbalī

التبيان في اعراب القرآن

at-Tibyān fī i‘rāb al-Ḳur‘ān

Muḥibbaddīn Abū ‘l-Baḳā’ ‘Abdallāh b. al-Ḥusayn b. ‘Abdallāh al-‘Ukbarī al-Azci aḍ Ḍarīr an-Naḥwī al-Faraḍī al-Ḥanbalī, 538 de Bağdad’da doğmuştur. Küçük iken, kör olmuş, sonradan İbn al-Cawzī’nin yanında “mu‘īd,, vazifesini görmüş, ve bir çok kitap yazdıktan sonra 8 rebiülahir 616 h. de vefat etmiştir.

Br. I 282/495-6

İbn Ḥallikān I 377. — Suyūṭī, *Bağya* 218. — Şafadī, *Nakt al-himyān fī nukat al-‘imyān* (Kahire 1329) 178. — Şadarāt V 67. — Yāfi‘ī, *Mir‘āt al-canān* IV 32. Bankipore XVIII 2 Nr. 1371.

Basmalar: *Tafsīr al-Calālayn*, İran basmasının (1859—60) kenarında; *Tafsīr al-Calālayn*, Dehli basmasının (1899) zeyli olarak; Kahire 1303, 1306, 1321. — Sarkis 294-5.

AYASOFYA 73.

Baş: قال الشيخ... محب الدين فخر الاسلام ابوالبنا عبدالله ابن الحسين بن العكبر اوى الحمد لله الذى وقفنا لحفظ كتابه ووقفنا على الجليل من حكمه... اما بعد فان اولى ما عنى... اجبت ان املى كتابا يصغر حجمه ويكثر علمه اقتصر فيه على ذكر الاعراب ووجوه القراءت...

Son: ... هذا آخر ما تيسر فى املاء كتاب التبيان فى اعراب القرآن...

Hendesî şekilli tezyinatlı, Mısır-Suriye işi meşin cilt. 28×22,2 cm. 232 varak sarımsı saykalsız kâğıt. 19 satır yassı, iri harfli nesih; kahverengi mürekkep. (VII. h. asrın başlarında).

AYASOFYA 74.

Cüz I, Vr. 1-211 a, Sure 1-7 (al-A‘rāf); Cüz II, Vr. 211 b - 432, Sure 8 (al-Anfāl) — 114.

Şemseli, kahverengi meşin cilt. 27×17,5 cm. Sarımsı kâğıt. 19 satır güzel, kısmen harekeli nesih. (VIII. - IX. h. asır).

18.

محمد بن ابى بكر الرازى

Mnḥ. b. Abī Bakr ar-Rāzī

انموذج من اسئلة القرآن المجيد واجوبتها

Unmūdac min as‘ilat al-Ḳur‘ān
al-macīd wa-acwibatibā

Zaynaddīn Muḥ. b. Abī Bakr b. ‘Abdalmuḥsin b. ‘Abdalkādir ar-Rāzī’nin vefat tarihi malūm değildir. *Muḥtār aş-şihāḥ* adlı kitabının bir

nushasında kendisine ait 666 tarihli bir semâc kaydı görüldüğünden, bu senede hayatta olduğu anlaşılmaktadır (Br. S I 658, La Revue de l'Académie Arabe. à Damas, VIII 641-65) *Unmūdac*'ı 668 h' de telif ettiği dahi söylenir (Br. S. I 659 Nr. 2)

Br. I 383/658-9 II 200.

al-Cawāhir al-muḍī'a II Nr. 106.

Basmalar: Kahire 1303, 1305, 1306, 1321 a-Ukbarī, *at-Tibyān fī irāb al-Ḳur'ān* (bak, Nr. 15)'in kenarında. — Sarkis 917-8.

AYASOFYA 68.

Baş: قال الفقير الى رحمة ربه ومغفرته محمد بن ابى بكر بن عبدالقادر الرازى هذا مختصر جمعت فيه امودجا يسيراً من اسئلة القران المجيد واجوبتها فنه ما نقلته من كتب العلماء الا انى نقحته ولخصته ومنه ما فتح الله على بسبب مذاكرة اخلى... وبيته الصالحة على جمع هذه الصباية وهى تزيد على الف ومائتى سؤال... سورة فاتحة القرآن فان قيل الرحمن ابلغ فى الوصف بالمرحمة من الرحيم...

Son: ... بالجنة والناس لان الثقلين هما الجنسان الموصوفان بنسيان حقوق الله عز وجل

Kahve rengi, Mısır-Suriye tarzında tezyinatlı meşin cilt. 25,5×17,5 cm. 129 varak, sarımsı az saykallı kâğıt. 21 satır az noktalı nesih. 1 muharrem 749 h, 'Affān (?) b. Suwārzāde, Larende.

AYASOFYA 67.

Tamir görmüş, siyah kâğıtlı cilt. 21,6×14 cm. 122 varak, saykalsız kâğıt. 23 satır şarkî nesih; vr. 122 a da aynı yazı ile bir faide: (VIII. asır) فى معنى قوله التحيات لله.

19.

مختصر فى بيان بعض اسرار الفاتحة المسماة بام القرآن صدر الدين القنوى

Şadraddīn al-Ḳonawī Muhtaşar fī bayān ba'd asrār al-Fātiḥa al-mnsammāt bi-'umm al-Ḳur'ān

Şadraddīn Abū'l-ma'ālī Muḥ. b. İshāk b. Muḥ. al-Ḳonawī, İbn al-'Arabī (vef. 638 h.)'nin üvey oğlu ve tilmizi, *al-Fuşuş* adlı kitabın şarihi, Mevlānā Calāladdīn Rūmī'nin muasır ve dostu ve hadis ilminde Ḳuṭbaddīn Şirāzī (Vef. 710 h.)'nin hocası idi. 630 da Mısıra seyahat ettiğini, orada meşhur mutasavvıf 'Umar b. al-Fāriḍ ile beraber bir camide bulunduğunu, fakat kendisi ile görüşemediğini ve 643 de yine Mısır'a gittiğini tilmizi Fargānī'nin *Şarḥ at-Tā'īya*'sme yazdığı takrizden öğre-

Basma: Haydarabad 1312 (*Ta'wîl as-sûra al-mubâraka al-Fâtîha*) ismi altında. (Sarkis 1532).

AYASOFYA 402.

Baş: (34b) ... بسمه [يا رب انعمت فتتم واطهرت ففهم] وبعد الحمد لله الذى بطن في حجاب عز غيبه ... وبعد فاعلموا فهمكم الله ان كل ما له مبادئ واسباب وعلل ... ولما كان القصد من انشاء هذا المختصر بيان بعض اسرار الفاتحة المسماة بام القرآن اى اصله ...

Son: ... والرضى في اكمل مراتب محبتك واعلى درجات رضاك آمين تم الكتاب

Ebru kâğıtlı cilt. 18,6 × 14 (bazı varaklar 18,6 × 11) cm. Metin 12 a — 183b. 1 a — 11 b ve 184 ab fevaid, ondan sonra 15 boş varak. Beyaz saykallı kâğıt. 20 satır şarki nesih; bazı yerlerde kenarlarda haşiyeler; vr. 46 — 47 arasında bir şukka var. (VIII. asır). Mukabele kaydı (12 a):

نقل وقبول من النسخة المقرؤة على مصنفه الشيخ صدرالدين رحمه الله¹

AYASOFYA 4806/1 Vr. 7 a — 141 a.

182 varaktan ibaret bir mecmua. Suriye - Mısır tarzında tezyinatlı meşin cilt. 22 × 15,8 cm. Kısmen beyaz, kımın sarı kâğıt. 20 - 22 satır adî talik. Söz başları surh veya surh çizgili. Sarı kâğıtta mürekkep kısmen yayılmıştır. Kenarlerde havaşi var. (VIII. asır).

20.

الكواشى

التلخیص فی تفسیر القرآن العزیز

Kawāşī

at-Talḥiṣ fī tafsīr al-Ḳur'ān al-'azīz

Muwaffaqaddīn Abu'l-'Abbās Aḥmad b. Yūsuf b. Ḥasan b. Rāfi' b. Ḥusayn aṣ-Şaybām al-Kawāşī al-Mauşilī, Musul vilâyetinde Kawāşa isminde bir kal'ada 590 veya 591 h. de doğmuştur. Pederinden ulûm-ı Kur'aniye öğrendikten sonra Şam'da tahsilini ikmal etmiş, ve hacca gittikten sonra Musul'a dönmüştür. Orada zühd ve taabbud ile maruf oldu. Vefatmden takriben 20 sene evvel kör olmuştur. Biri büyük, diğeri küçük olmak üzere iki tefsir yazmıştır. Büyüğün ismi *Tabşirat al-mutadakkir wa tadkirat al-mutadabbir*'dir, küçüğü ise *at-Talḥiṣ* dir. Bunu cumartesi günü 23 rebi II, 649 de bitirmiştir. Bu tefsir meşhur *Tafsīr al-Calālayn*'m esasıdır. Kawāşī cemazilahir 680h de Musul'da vefat etmiştir.

¹ Yukarda mutarize içine alınmış dua Köprülü nushasında başka bir el ile yazılmıştır ve sonradan istinsah edilirken belki metinden imiş gibi yazılmıştır. Mukabele kaydında bahsedilen nusha belki Köprülü nushası (41) dir.

Br. I 416/731.

Şafadî, *Nakt al-himyân* 116. — İbn al-Cazarî, *Tabakât* Nr. 701. — Suyûtî, *Buğya* 175. — *Şadârât* V 365. — *Miftâh as-sa'âda* I 435.

AYASOFYA 91. II. Sure 19 (Maryam) — 114.

Kahve rengi arap işi meşin cilt. 25,6 × 18,5 cm. 243 varak, sarımsı, az saykallı kâğıt. 27 satır nesih; kahve rengi mürekkep. 29 rebiülevvel 692 h, 'Utmân b. Maḥmüd b. 'Utmân.

AYASOFYA 90.

الحمد لله حق حمده واشهد... وبعد فلما رايت الكتاب العزيز في غاية الإعجاز... لحصت مختصراً...
في تفسيره... وقد ذكرت فيه ثلاثة وقوف التام والحسن والكافي وانها احسن الوقوف واعجبها
الى... واذا قلت القراءة كذا وكذا فهي السبعة

تم الكتاب... والمسئول من تفضل كل من وقف على هذا الكتاب... وكان انقراغ من: Son
تأليفه يوم السبت الثالث والعشرين من شهر ربيع الآخر من سنة تسع واربعين وسبعمائة

Açık kahve rengi, şemseli meşin cilt. 23×13 cm. 328 varak sarımsı kâğıt. 31 satır vazih İrak neshi; ayetler büyük harflerle; durak yerleri surh; kenarlar haşiyeli. Perşembe 5 zilkade 721 h. Abū Bakr b. İbrāhīm b. 'Utmân b. İbrāhīm b. Baḥtyâr al-Waştānī; Bağdad, Mustanşiriya medresesinde.

AYASOFYA 93.

Şemseli, zincirikli, siyah meşin cilt. 31×22,5 cm. 300 varak, sarımsı kâğıt. 31 satır, külfetsiz nesih, yıldız cetvel içinde; ayetler büyük harflerle; söz başları surh. Cuma günü, 19 zilkade 737 h.

يحيى بن محمود الصلحبادى (؟) الجوينى في داره الدرديريه بسكرت جوين

AYASOFYA 92.

Yıldız zeminli şemseli, zincirikli, siyah meşin cilt. 32 × 25 cm. 313 varak, sarımsı kâğıt. Vr. 1a da kitabın ismi yıldız ve siyah harflerle. 27 satır, güzel nesih, yıldız cetvel içinde; ayetler büyük harflerle; söz başları surh; kenarlarda haşiyeler var. (VIII. asır).

21.

القاضى البيضاوى

انوار التنزيل واسرار التاويل

— **Ḳādī Bayḍāwī**

Anwār at-tanzīl wa asrār at-tawīl

Nāşiraddīn 'Abdallāh b. 'Umar b. Muḥ. b. 'Alī al-Ḳādī al-Bayḍāwī Atabek Abū Bakr b. Sa'd zamanında Şiraz'da kadilkudat idi. Sonradan Tebriz'e gitmiş ve orada 685 (Şafadî) veya 691 (*Buğyat al-wu'āt*) veya 692 (Yāfi'i) ve yahut 719 (Rieu; *Supplement to the Catalogue of the Arabic Manuscripts in the British Museum*, 1894 S. 68) de vefat etmiştir.

Br. I 416-7/738. — El, *al-Baidāwi* maddesinde.

Subkî, *Ṭabaḳāt V* 59. — *Tārīḫ-i guzida* 811. — Suyūṭî, *Buḡyat al-wu'āt* 268. — Yāfi'î, *Mir'āt al-canān IV* 220 (692 senesi altında). — *Miftāḥ as-sa'āda I* 436.

Bankipore XVIII 2,1282. — Būhār II Nr. 5.

Basmalar: *Beidhawii Commentarias in Coranum* ed. H. O. Fleischer (Lipsiae 1846-48). — *Indices ad Beidhawii commentarium iu Coranam* confecit Winand Fell (Lipsiae 1878). D. S. Margoliouth, *Chrestomathia Baidawiana*. — Şark basmaları için: Sarkis 617-8.

AYASOFYA 152.

Baş :

الحمد لله الذى نزل الفرقان على عبده

Altın zeminli şemseli, zincirlikli, dışında kahve rengi, içinde kırmızı meşin cilt, 21,8×14 cm. 477 varak sarımsı ince, saykallı kâğıt. 33 satır nesih, yıldız cetvel içinde; sure isimleri surh; ayetlerin üzerine kırmızı çizgi çizilmiştir; kenarda haşiyeler var. Sah, 3 zilhicce 852 h, Kayḫusraw b. Faḥallāh.

AYASOFYA 173. Cilt II. Sure 17 (al-İsrā') — 114.

Yeni bez cilt, 26,7 × 17,7 cm. 279 varak, kalın, saykallı kâğıt; başta ve sonda kurt-yeniği var. 27 satır, külfetsiz Mısır - Suriye neshi; ayetler surh; kenarda bazan haşiyeler var. Pazar, 24 zilhicce 870 h, Muḥ. b. 'Abdarrahmān b. Aḥmad b. 'Abbās.

Vr. 1b — 2a'da Aḥmad b. Muḥ. b. 'Ubayya al-Ḳudsî (vef. 905. Br. II 20. — Ahlwardt Nr. 7924)'nin kendi eli ile yazılmış üç kasidesi vardır.

AYASOFYA 164.

Yıldız zemin üzerine kırmızı ve yeşil nakışlar ihtiva eden şemseli, zincirlikli ve kenarbentli, gayet güzel kahve rengi meşin cild. 27,3 × 18 cm. 371 varak sarımsı saykallı kâğıt. 31 satır Mısır-Suriye neshi; ayetler surh; sure isimleri vişne rengi; kenarda bazan haşiyeler var; vr. 1b'de güzel bir başlık. 19 rebiülahir 877 h., 'Abdalkādir b. Muḥ. b. 'Abdarrahmān al-Bahwāşî. Son sahifede iki mülkiyet kaydı var.

AYASOFYA 161.

Şemseli, koyu kahve rengi meşin cilt. 25,6 × 18 cm. 508 varak sarımsı, saykallı kâğıt. 25 satır kısmen harekeli nesih, yıldız-mavi cetvel içinde; vr. 1a da kitabın ismini yıldız harflerle ihtiva eden mavî ve yıldız çerçevesi beyzî bir levha; vr. 1b da bir başlık; ayetler surh; kenarda bazan haşiyeler vardır. Cuma, 18 safar 901 h.

AYASOFYA 174. Sure 26 (aş-Şu'arā') — 114.

Açık kahve rengi, şemseli, zincirlikli, Mısır - Suriye işi meşin cilt. 27,5 × 18,3 cm. 25 satırlı memlûk neshi; ayetler surh. Cuma, eemazilevvel sonu 910 h., 'Alî b. Muḥ. al-Manzarāwî. 267a'da şu kayıtlar vardır:

استكتب هذه النسخة . . . سيدنا . . . الشيخ الامام العالم . . . شمس الدين . . . وفق المسلمين ابي عبدالله محمد بن . . . محي الدين عبدالقادر بن . . . شمس الدين محمد ابي الخير البهواشي الشافعي خليفة الحكم العزيز بالديار المصرية ايدالله تعالى احكامه

Bunun altında başka bir yazı ile :

انتقل ملك جميع تفسير البيضاوى ... من ملك ورثة المرحوم الشيخ شمس الدين محمد البهواشى المذكور اعلاه الى ملك العاصى شرف الدين يحيى الدمياطى الشافعى ايدالله تعالى احكامه بالاتباع الشرعى بمن شرعى حال مقبوض فى ١٤ رجب ٩٢٥ شهد بذلك على بن محمد المنظر اوى الكاتب ... شهد بذلك ابو الفضل محمد النباطى الكتب (!)

AYASOFYA 151.

Altın zineirikli, kenarbentli, şemseli, tamir görmüş, dışında mor, içinde kahve rengi meşin cilt. 19,7 × 11,5 cm. 739 varak ince sarımsak, saykallı kâğıt. 23 satır intinalı, sola mail nesih, yıldız cetvel içinde; sure başları yıldız, ayetler üzerine kırmızı çizgi çekilmiş. Şah, 18 rebiülevvel 980 h.

AYASOFYA 172. Cüz I, Sure 1-17 (al-İsrâ).

Şemseli, açık kahve rengi meşin cilt. 29,4 × 19 cm. 241 varak bir az buruşuk, saykallı, sarımsak kâğıt. 31 satır Mısır-Suriye neshi; ayetler surh. 22 şaban 893 h., 'Alî b. Muḥ ad-Darkî.

AYASOFYA 166.

Yıldız şemseli, kenarbentli, zineirikli, vişne renginde meşin cilt; kapağın içinde birer yıldız mustatil var. 26,2 × 15,2 cm. 472 varak muhtelif renkte, saykallı kâğıt. 25 satırlı talik, yıldız cetvel içinde; süslü başlık; fihrist var. Pazartesi, 6 rebiülevvel 1053 h, Faydallah b. Muḥ. aş-Şirwânî aş-şahîr bi-Şadraddînzâde, Kuşantîniya.

AYASOFYA 157.

Yıldız zeminli, kırmızı nakışlı şemseli, zineirekli, koyu kırmızı meşin cilt. 28 × 15,5 cm. 598 varak saykallı kâğıt. 31 satırlı nesih, yıldız cetvel içinde; sure başları yıldız; ayetler büyük, kalın harflerle ve üzerine kırmızı çizgi çekilmiş; kenarda bazan haşiyeler var, vr. 1a'da bazı süsler ve ortada yıldız bir daire vardır ki, içinde Baydâwî hakkında bir kaç cümlelik malûmat vardır. Cemazühahir 1070 h, Muḥ. b. al-Ḳarabaş.

AYASOFYA 169.

Yıldız zeminli vişne rengi nakışlı şemseli, zineirikli, siyah meşin cilt. 27,2 × 15,7 cm. 322 varak sarı kâğıt. 27 satır itinalı, sıkışık, güzel talik, yıldız cetvel içinde; ayetler surh; vr. 1b'de yıldızlı çiçeklerden ibaret çerçeve şeklinde unvan ve başlık. 1076 h, Darwiş Ḥasan el-Gülşenî el-Edrenevî.

AYASOFYA 154.

Yıldız zeminli şemseli, zincirekli meşin cilt. 29 × 17,2 cm. 246 varak. 35 satır talik yıldız cetvel içinde; sure isimleri surh; ayetlerin üzerine kırmızı çizgiler çekilmiş; kenarda bazan haşiyeler var; vr. 1b de bir başlık. Evaili receb 1088 h., 'Alî b. 'Umar al-Muhâcî mawlidan wal-Paçawî mawṭinan.

AYASOFYA 155.

Dışında koyu, içinde açık kahve rengi, yıldız zeminli şemseli, kenarbentli, kahve rengi, zengin meşin cilt. 26,3 × 15 cm. 638 varak sarımsak, ince kâğıt. 25 satır itinalı talik, yıldız cetvel içinde; sureler yıldız başlıklı; ayetlerin üzerine kırmızı çizgiler çekil-

miş; kenarda bazan haşiyeler var. Metinden evvel surelerin cetveli. İbrâhîm b. Muştafâ, Kuştañîniya, Cuma, 19 ramazan 1127 h:

مأمورا بهذا الكتب والتحرير من قبل الصدر التحرير ... المولى العريف بدامادزاده ... وقد كتب النصف الاول من النسخة المصححة ببراءة المولى الفاضل طاشكبرى زاده والنصف الثانى من النسخة التى صححها المولى الكامل لس ... (؟) مع ما وجدته فى الهوامش من السوانح واللوائح بقلميهما ...

AYASOFYA 160.

Büyük, yıldız zeminli, şemseli, kenarantli, bir az fersude kahve rengi meşin cilt. 30×17,5 cm. 466 varak sarımsı kâğıt. 33 satır itinalı nesih, yıldız cetvel içinde; ayetler üzerine yıldız çizgiler çekilmiş; vr. 1b de bir başlık; kenarda haşiyeler. İstinsah kaydı kırmızı çerçeve içinde yıldızlı, süslü bir murabba'da: Perşembe, 15 safer 1126h, Muḥ. b. al-Hācc Walīyaddin, Kathudāy 'Arif 'Abdalbākī Ef. al-marḥūm al-Ḳādī bi-'Askar Rūmeli.

AYASOFYA 156.

Kahve rengi, yıldız zeminli şemseli, zincirikli cilt. 24 × 14 cm. 593 varak. 31 satır talik, yıldız cetvel içinde; ayetler üzerine kırmızı çizgi çekilmiş; başlık var. Kadir gecesi 1135 h, 'Abdalbākī b. Pārsā Muḥ., Mascid al-Akşā'da.

AYASOFYA 165.

Çok süslü, dışında açık kahve rengi, yıldız zeminli şemseli, kenarantli, zincirikli meşin cilt. 29 × 17,2 cm. 525 varak sarımsı, iğri basma çizgili kâğıt. 29 satır talik yazı, yıldız cetvel içinde; kenarların etrafında ikinci cetvel vardır; süslü başlık; 1a da bazı fevaid; kenarda bazan haşiyeler var. 7 receb 1138 h.

AYASOFYA 158.

Kahve rengi, yıldız zeminli şemseli, zincirikli cilt. 27,3×17,2 cm. 525 varak sarımsı kâğıt. 31 satır yuvarlakça, itinalı nesih, yıldız cetvel içinde; süslü başlık; ayetler surh, kenarda haşiyeler var. (495 b:) Safer 1143 h, 'Umar b. Muḥ. b. Ḥalil. 496 a — 497 a Kuran'ın cem'ine, vakıf yerlerine ve saireye dair fevaid.

AYASOFYA 162.

Açık kahve rengi, şemseli zincirikli cilt. 28 × 18,9 cm. 650 varak. 29 satır, güzel, kısmen harekeli nesih; sure isimleri surh; vr. 343 b ye kadar ayetlerin üzerine kırmızı çizgiler çekilmiş, ondan sonra bazı ayetler kırmızı mürekkeple harekelenmiştir. Ramazan ortaları 1145 h., Ḥasan b. Aḥmad. al-Ḥanafī al-Māturidī i'tikādan al-İstambūlī vaṭanan, Mısır'da.

AYASOFYA 159.

Dışı açık kahve rengi, içi vişne rengi, nakışlı, şemseli, zincirikli, süslü cilt. 28×18 cm. 511 varak sarımsı saykallı kâğıt. 31 satırlı dikkatli nesih, yıldız cetvel içinde; sure isimleri yıldız zemin üstünde beyaz harflerle yazılmıştır; ayetler surh; güzel başlık. Cuma gecesi, cemazilahirin son on günü 1151 h., 'Alī b. Muştafâ al-mad'ü bi-Ḳayyimzâde Midilli kalesinde. Sonunda müstensihin farisî şu rubâisi var:

روزی که چرخ عمر عزیزم هبا کند در زیر خاک بندم زبندم جدا کند
یارب نگاهدار تو ایمان آن کس کین خط من بخواند و بر من دعا کند

AYASOFYA 167.

Yıldız zeminli şemseli, kenarbentli, zincirekli, dışında siyah, içinde vişne rengi meşin cilt. 27,4×18,3 cm. 625 varak sarımsı, ince, saykallı kâğıt. 20 satır talik, yıldız-kırmızı-siyah cetvel içinde; vr. 1b-2a da mavî zemin üzerinde yıldız-kırmızı-siyah bir unvan. Sure başları yıldız zeminli muhtelif renkte güzel mustatille içinde. Başta numarasız varaklarda fihrist vardır. (IX.—X. asır).

AYASOFYA 170.

Yıldız zeminli şemseli, dışı kahve rengi, içi vişne rengi meşin cilt. 24,6×15 cm. 501 varak ince sarımsı kâğıt. 31 satır sık talik, yıldız cetvel içinde; 1b de süslü başlık. (XI-XII inci asır).

AYASOFYA 150.

Kahve rengi, yıldız zeminli şemseli, kenarbentli, zincirekli cilt. 15,6×11,3 cm. 508 varak sarımsı, ince saykallı kâğıt. 27 satır güzel, itinalı küçük harfli nesih, kırmızı cetvel içinde; 1b de başlık var; sure isimleri surh; ayetlerin üzerine surh çizilmiş. (XI.—XII. asır).

AYASOFYA 163.

Dışında kahve rengi, içinde kırmızı, yıldız zeminli şemseli, kenarbentli, zincirekli meşin cilt. 27×15,7 cm. 563 varak saykallı kâğıt. 29 satır güzel nesih; yıldız başlık var; sure başları yıldız zemin üzerine beyaz harflerle yazılmış; ayetlerin üzerine kırmızı çizgi çekilmiş. (XII. asır). Vr. 1a dan evvel numarasız bir varakta, Nâdir Şah zamanında, 1149 senesinde Murad IV.'in Kuran'dan çıkardığı bir faldan basediliyor.

Anwār at-tanzīl'in haşiyeleri.

22.

ملا خسرو

1. Molla Husrav

حاشية على البيضاوى

Hāşiya 'alā 'l-Bayḍawī

Muḥ b. Faramarz (Ḳaramūz, Şadarat) b. 'Alī, Molla Husrev, Hanefî fakihlerinin meşhurlarındandır. Babası, bir rivâyete göre, aslen rum olan bir türkmen beği (Şakā'ik), ikinci bir rivâyete göre, ihtida etmiş bir fransız emiri (Tercemei Şakā'ik, Şadarāt, Sicill-i 'Oşmānī), üçüncü bir rivâyete göre de Sivas-Tokat arasında tavattun etmiş bir kürt'tür. Tahsil-i ulûm ettikten sonra müderris, İstanbul kadısı, nihayet şeyhülislam oldu. 855 de İstanbul'da vefat etti. Na'sı Bursaya naklolunup, oradaki medresesine defnolundu. En mühim eserleri: *Durar al-ḥukkām fī ğurar al-aḥkām*¹ ve *Mirḳāt al-wuşûl fī 'ilm al-uşûl*². Molla Husrav'ın bu haşiyesi baştan 2 (*al-Bakara*) 143 e kadar devam etmektedir.

¹ Müellifin hattı ile yazılmış nüsha KÖPRÜLÜ 639.

² YENİ CAMİ 336.

Br. II 226/316; I 417/738. — Babinger, El, *Khosrew Molla* maddesinde.
Şakā'ik 181. — *Terc. Şak.* 135. — *Şadarāt* VII 342. — *al-Fawā'id al-bahiya* 184. —
Miftāh as-sa'āda II 61. — Sa'daddīn, *Tāc et-tevārih* II 462. — Evliya Çelebi,
Seyāhatnāme II 53. — Belīğ, *Güldeste* 258. — M. Süreyyā, *Sicill-i 'Osmānī* II 271. —
 Brūsali Tahir, 'OM I 292.

AYASOFYA 308.

Baş : الحمد لله الذى خلق النسم ورزق القسم وبين الحجة ...
 Son : ... يزول بزواله اى زوال ذلك المارض

Ebru kâğıtlı yarı meşin cilt, 21,5×14,6 cm. 207 varak sarımsı, çok saykallı kâğıt.
 29 satır kaim harfli, şahsî neşih, kırmızı cetvel içinde; bilhassa baş taraflarda haşi-
 yeler var. 1 zilkade 1088 h, Mas'ud b. Muḥ. b. Mas'ud; İstanbul'da. Minkütüb (1a):

استكتبه الفقير حاجب زاده محمد مدرسا باجدى الثانى راجيا ... فى شهر (!) ثمان وثمانين والف
 (1088 h) İstinsah kaydından sonra :

سبقى خطوطى فى الدفاتر برهة وانتملى تحت التراب رميم

AYASOFYA 307.

Yaldız zeminli, kırmızı nakışlı şemseli, zincirekli, siyah meşin cilt. 22,1 × 12,8 cm.
 259 varak kısmen sarımsı, ince kâğıt. 27 satır dikkatli neşih, yaldız - siyah cetvel içinde;
 izah edilen cümleler surh çizgili; vr. 1b de başlık. (XI. asır).

23.

الخطيب الكازرونى

حاشية على البيضاوى

2. -**Ḥaṭīb al-Kāzarūnī**

Ḥāşiya 'alā 'l-Bayḍāwī

Abū'l-Faḍl Muḥ. al-Ḳuraşī aş-Şiddikī al-Ḥaṭīb al-Kāzarūnī
 ḤḤ (Flügel) I 164 e göre 940 hududunda ölmüştür. Haşiyenin tarif edilecek
 nushası 909 h. de yazılmıştır.

Br. I 417/739 Nr. 8.

Basma: Kahire 1330, Bayḍāwī'nin kenarında.

AYASOFYA 355, 356.

AS 356. Sure 7 (al-A'rāf) — 10 (Yūnus).

Baş : سورة الاعراف قال ابن عباس انها مكية وقال قتادة مكية

Yaldız süslü, tamir görmüş, kahve rengi cilt. 27,4 × 18,5 cm. 294 varak.

AS 355. Sure 26 (aş-Şu'arā') — 39 (az-Zumar).

Baş : سورة الشعراء مكية الا قوله والشعراء يتبعهم الغاؤون الى آخرها

Hendesî şekilli, tezayinath, koyu kahve rengi, Suriye - Mısır işi meşin cilt. 27,5×18,9
 cm. 281 varak; son iki varakta büyük bir delik var.

Her iki ciltte 29 satır sağa mail, şahsî Suriye - Mısır neshi; söz başları surh; kenarda haşiyeler ve mukabeleler var. (AS 356 Vr. 294 a:) 3 ramazan 909 h. Mukabele kaydı (AS 355'in sonunda):

قابلت هذا الجزء... باصل المؤلف... وكتبه مالكه احمد بن علي النسيمي (?) الخليلي
بلغ مقابلة... باصل المؤلف...

24.

عصام الدين

3. 'İşā maddīn

حاشية على البيضاوي

Hāşīya 'alā 'l-Bayḍawī

'İşā maddīn İbrāhīm b. Muḥ. b. 'Arabşāh al-İsfarā'īni, Herat'ta Şāhrūḥ medresesinde müderris idi. 926'da, bazı sebeplerden dolayı, Herat'tan ayrılarak Buhara'ya gitmiş ve orada Şeybanî 'Ubaydallah Hān'ın (940-946) in'am ve ihsanına mazhar olmuş, ve onun oğlu 'Abdal'aziz için Kāfiya'ya ¹ bir şerh yazmıştır. Kendisi şiddetli bir şii düşmanı imiş ve Kanunî Süleyman (926 - 974 h.) 940 da Van, Bağdad ve Tebriz'i zaptedince, mesrur olmuş ve hāşiyesini dahi ona ithaf etmiştir. 943 h. de Semerkandde vefat etmiştir ².

Bu hāşiyenin birinci kısmı sure 1-6 (al-An'ām)ı, ikinci kısmı sure 78 (al-Naba') - 114 ü ihtiva eder. Ortadaki surelere ait olacak kısmı müellif bitirememiştir.

Br. II 410/571, I 417/739 Nr. 10.

Hwāndamīr, *Habīb as-siyar* III 3, 348. — ('İşā maddīn'i daha hayatta olarak gösteriyor).

Bankipore XVIII 2, Nr. 1388 (Hayatı için XV Nr. 982). — Būhār II No 5.

AYASOFYA 334. I. Sure 1-6 (al-An'ām), mukaddimesiz.

Güzel yıldız zeminli şemseli, kenarbendli, zincirekli, koyu kırmızı meşin cilt. 30,3 × 20,3 cm. 255 varak ince, çok saykallı beyaz kâğıt, üzerinde şu su damgası var:

29 satır sağa mail talik; söz başları surh; kenarda haşiyeler var. Saferin son çarşamba gecesi 1071 h., Ḥasan b. Ḥurram (1).

AYASOFYA 332.

الحمد لله الذي عم بارفاد ارشاد الفرقان ... اما بعد فيقول ... ابراهيم بن محمد بن عربشاه
الاسفراني المشتهر بعصام الدين لما كان القران العظيم ... وكان كتاب انوار التنزيل ... (2a)

فاخذت ... لتكون تحفة وهدية ... بها للسلطان ... سليمان بن سليم شاه بن بايزيد خان ...

Son: ... الحمد لله الذي وقفنا لشرح هذا التفسير من الطرفين ونسأله ان ينفع به اولو الافهام ...

¹ İbn al-Ḥācīb (575 - 646 h.), *al-Kāfiya fi'n-naḥw* (Sarkis 71).

² 944. h. de değildir. Bak *İḤ Mizān al-adab* maddesine ve aşağıda AS 328 tavsifine.

Yıldız zeminli şemseli, zincirekli, koyu kırmızı meşin cilt. 25,4 × 13,7 cm. 391 varak sarımsı kalınca saykallı kâğıt. 27 satır güzel, küçük harfli, az harekeli nesih, yıldız cetvel içinde; söz başları surh; vr. 1b de bir başlık. Perşembe gecesi, 12 şevval 1087 h., 'Abdarrahîm b. Muḥ. al-kâtib, Cî'ânizâde.

AYASOFYA 333.

Yıldız zeminli şemseli, zincirekli; içi kırmızı, kahve rengi meşin cilt. 23,4 × 13 cm. 347 varak saykallı kâğıt. 29 satır itinalı talik yıldız cetvel içinde; surelerin başında yıldızlı mustatil şeklinde süsler; kenarda bazan haşiyeler var; başta numarasız bir varakta fihrist var. Zilhicce 1097 h.

AYASOFYA 330.

Kırmızı, şemseli meşin cilt. 28,5 × 17,5 cm. 278 varak saykallı kâğıt. 31 satır kalın harfli, külfetsiz nesih; başta yıldız, sonra surh cetvel içinde; 191 den itibaren cetvel yok; bazan haşiyeler; 1b de bir başlık var. Zilkade 1089 h., Aḥmed al-Bajrawî (?).

AYASOFYA 326.

Yıldız zeminli, kırmızı nakışlı şemseli, kenarbentli, zincirekli koyu kırmızı meşin cilt. 25 × 15 cm. 313 varak ince, saykallı, bir az buruşuk kâğıt. 31 satır muntazam talik, geniş yıldız-kırmızı cetvel içinde; *kauluḥ* yerleri 119 b ye kadar boş, sonra kırmızı. 1a da yıldız zeminli, kalp şeklinde boş bir levha vardır. Muḥ. b. al-'Alā'î. (1000 den sonra).

AYASOFYA 328. I. Vr. 1b - 328a; II. Vr. 329a - 378a.

Yeşil bez kaplı cilt. 21 × 14,5 cm. 378 varak beyaz, sarımsı kâğıt. 25 satır kalın harfli, şahsî talik kırmızı cetvel içinde; kenarda haşiyeler ve mukabeleler var; vr. 1a da fihrist. Başta numarasız bir varakta müellifin hayatına ait şu faide vsr:

من علماء الدولة الشيبكية عصام الدين ابراهيم بن محمد ابن عربشاه الاسفرائني كان طالماً ... ومتبحراً
ثقة ديناً و سيفاً على الشيعة وطوائف الروافض ومن احسن خلق الله ذهناً واداءً وتميرا اشتغل
بالقراءة على المولى حسام الدين داود الخوافي وجده المولى عربشاه الشهيد الاندقاني و يروى انه اراد
التلمذ من المولى الجامي فلم يتسرله ذلك والله تعالى اعلم وله تصانيف اشتهرت كالصبا والقبول منها
حواشي البيضاوي الفه برسم السلطان سليمان خان لما قدم لفتح العراق في سنة اربعين وتسعمائة فاستولى
قلعة وان وبغداد وتبريز وكسر جيوش الشيعة ولقد اظهر السرور لذلك في خطبتها اشد ما يكون ذلك
واثنى عليه كذلك ولم يتسرله الاكمال كما يشعر عنه عبارته في آخره ، الحمد الذي وفقنا لشرح هذا
التفسير من الطرفين ... وشرح الكافي الفه برسم السلطان عبدالعزيز خان بن السلطان عبيدالله خان
الشيبي حال حياة والده وحواشي الفوائد الضيائية و .... توفى رحمه الله تعالى في مدينة سمرقند لسنة ثلث
واربعين وتسعمائة

(Bundan sonra ceddî 'Arabşâh hakkında bir kaç cümle geliyor).

İstinsah kaydı (327 b): 22 recep 1109 h. de başlanmış, birinci kısım pazar günü, eemazilevvel 1109 h. de, ikinci kısım (378 a) pazartesi, 13 şaban 1109 h. de bitirilmiştir; as-Sayyid Muştafâ b. as-Sayyid 'Abdallâh b. as-Sayyid 'Alî, Fatih camii medresesinde.

AYASOFYA 327. I. Sure 1-6 (al-An'âm).

Yıldız zeminli, kırmızı nakışlı şemseli, kenarbentli, zincirekli, siyah meşin cilt. 22,4 × 13,2 cm. 478 varak sarı, saykallı kâğıt. 21 satır dikkatli talik, yıldız cetvel

içinde ; söz başları surh ; kenarda bazan haşiyeler var ; vr. 1b de başlık var. 20 cemazil-ahir 1126 h., Darwiş Muştafâ b. İsmâ'îl al-Wizawî (?).

AYASOFYA 325.

Yaldız zeminli kırmızı nakışlı şemseli, zincirekli, siyah meşin cilt. 19,5 × 11,9 cm. 274 varak sarımsı, ince, saykallı kâğıt. 27 satır itinalı, ufak harfli talik yaldız cetvel içinde. Söz başları surh. (XI. — XII. asır).

AYASOFYA 324.

Yaldız zeminli şemseli, koyu kırmızı meşin cilt. 21,4 × 12,7 cm. 411 varak saykallı kâğıt. 27 satır dikkatli talik, yaldız cetvel içinde ; söz başları surh ; vr. 1b de başlık var. (XI. — XII. asır).

AYASOFYA 329. I. Sure 1-6 (al-An'âm).

Bozuk, şemseli, zincirekli, siyah meşin cilt. 19,8 × 14 cm. 408 varak saykallı beyaz kâğıt. 23 satır muhtelif eller tarafından yazılmış güzel nesih yaldız cetvel içinde ; söz başları surh. Son varaklarda *kaulah* sözlerinin yerleri boş ; vr. 1b de başlık var. (XII. asır).

AYASOFYA 331. I. Sure 1 - 6 (al-An'âm)

Yaldız zeminli kırmızı nakışlı şemseli, zincirekli, siyah meşin cilt. 28,3 × 14,7 cm. 311 varak sarımsı ve beyaz saykallı kâğıt. 25 satır dikkatli talik yaldız cetvel içinde ; *kaulah* yerlerinin ekseri boş ; vr. 1b de bir başlık var. (XII. asır).

25.

الكواكبي

حواش على حاشية عصام الدين

3a) Kawākibî

Hawāşī 'alā Ḥaṣiyet 'İṣāmaddīn

Muḥ b. Ḥasan b. Aḥmad b. abī Yahyā al-Kawākibî al-Ḥalabî 1018 de Halep'te doğmuş, sonradan müftü olmuş ve 1096 da vefat etmiştir.

Br. II 315/433;

Muḥibbi: *Hulāṣat al-aṭar* III. 437 ; — Ṭabbāḥ: *Tarih Ḥalab* VI 380.

AYASOFYA 358.

Baş: سبحان من خلق الانسان علمه البيان... وبعد فيقول الفقير محمد ابن حسن المعروف بالكواكبي ان تفسير القاضي... فمنهم خاتمة المدققين مولانا سعدى افندى... فانه كتب عليه من الحواشي ما اراح به الفواشي لكنه ربما قصر جواده... وقد كنت حررت على تلك الحواشي... ثم رايت ان حواشي الفاضل عصام الدين... احق بان يكتب عليها... (2a) حررت عليها هذه الحواشي...

Son: ... من التصدير برب الناس ضارهم ونافهم فتامل جيدا والله سبحانه الهادي

Şemseli, zincirekli, koyu kahve rengi meşin cilt. 21, 4 × 13,3 cm. 163 varak az saykallı beyaz kâğıt, 23 satır sola mail, sıkı çok muntazam nesih ; söz başları surh. Ni'matallāh b. Faḥallāh.

سعدى افندى

حاشية على البيضاوى

4. Sa'dī Efendi (Çelebi)

Hāşiya 'alā'l-Baydāwī

Sa'dallāh b. 'Isā Sa'dī Kastamunu civarında Tatay'da doğmuştur. İstanbul ve Edirne'de mühtelif medreselerde müderrislik yaptıktan sonra, on bir sene kadar kadılık etmiş, 940 da Kemalpaşazade'nin yerine müftü olmuş ve 2 şevval 945 de vefat etmiştir. Haşiyesini çarşamba günü, 5 cemazilevvel 944 te bitirmiştir.

Br. I 417/739 Nr. II.

Mecdi, Terc. Şak. 443. — Sicill-i 'Osmānī III 25. — Brusalı Tāhir, 'OM I. 323.

AYASOFYA 312. II. Sure 11 (Hūd) - 114.

İçi kırmızı, siyah, dışı yıldız zeminli şemseli, kenarbentli, zincirekli meşin cilt. 24×14 cm. 542 varak ince, sarı, saykallı kâğıt. 29 satır itinalı talik, yıldız cetvel içinde; söz başları surh; vr. 1b. ve her surenin başında birer başlık; bazan haşiyeler var. 1084 h., 'Utmān al-Husaynī al-Ayyübī.

AYASOFYA 313. I. Vr. 1—60 b, Sure 1—10 (Yūnus); II. Vr. 61 b—470 Sure 11 (Hūd)—114.

Baş: الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى سورة الفاتحة هكذا وجدت مكتوبه في اوائل المصاحف المكتوبة ...

Son: ... وذلك اثنان وعشرون والثالثة والمثرون سنة القدوم على منزله الحى القيوم والحمد لله (؟)

Vişne rengi, az yıldız süslü meşin cilt. 21, 4×12,6 cm. 470 varak ince, sarımsı, saykallı kâğıt. 27 satır talik, kırmızı cetvel içinde söz başları surh; kenarda bazan haşiyeler var; başta iki numaralı varakta fihrist; 1b de başlık. İsmā'il b. Muḥ. b. Aḥmad b. Muştafa b. Ḥamza al-Ḥanafī nushanın intinsahına 20 rebiülahir 1097 h. de başlamış (Vr. 470a), birinci kısmını çarşamba, 19 şaban 1097h. de (60b), ikinci kısmını (470a) pazar günü, 13 safer 1111 h. de bitirmiştir.

AYASOFYA 309. II. Sure 11 (Hūd)—114.

Yıldız şemseli, kenarbentli, zincirekli, kahve rengi meşin cilt. 23, 2×13,8 cm. 524 varak sarı, kalınca, çok saykallı kâğıt. 27 satır itinalı talik, yıldız cetvel içinde; 1b ve 2a da süslü yıldız cetveller ve başlık; surelerin başında dahi bazan güzel başlıklar; *kauluh* yerleri vr. 4a dan sonra boş kalmıştır. (XI.—XII. asır) Kitabın sonunda şu kayıt vardır:

... قال مؤلفه مولانا سعدى افندى ... وقع الاختتام بعون الله العلام يوم الاربعاء خامس جمادى الاولى

المنخرط فى سلك شهر سنة ٩٤٤

AYASOFYA 310. II. Sure 11 (Hüd) —114.

Siyah, yıldız zemînlî, kırmızı nakışlı şemselî meşin cilt. 20,3×14 cm. 446 varak ince saykallı, sarı ve beyaz kâğıt. 27 satır şahsî talik yıldız cetvel içinde; söz başları surh; bazan haşiyeler var. Muḥ. Özdemirî (?). XI.—XII. asır.

27.

الكواكبي

4a) Kawākibī

Müellif için bk. n. 25.

Sa'dî Efendi'yi tenkit için yazılan bu kitabın bir mufassal ve bir de muhtasar şekli görülmektedir. Mufassalı bütün Kur'ana şamildir. Muhtasarı ise, sure 6 (al-An'ām) dan — 26 (as-Şu'arā) ya gider. Metinler arasında da fark var.

[اعتراضات على حاشية سعدى افندى]

[İ'tirādāt 'alā ḥāşiyat Sa'dî Ef.]

Mufassal:**AYASOFYA 316.**

Baş: سبحان من سطر بقلم الاتقان على صفحات الاكوان . . . وبد فيقول الفقير محمد بن حسن الكواكبي هذا ما حررته في اثناء درس التفسير على حواشى الفاضل الشهير سعدى افندى . . . لم اقصد بما اتفق لى من رد مقالاته التنديد بهفواته بل تنزيه انوار التنزيل عن عليل الانظار والاقاويل . . . وقال سمى افندى عند قول القاضى اى الوسوسة الخ ما نصه نقل العلامة الطيبي الخ : . . . اقول قال في الكشف . . . كما يقال لنحو ليال واحاديث اسم الجمع انتهى

Koyu kırmızı, şemselî cilt. 19,7×13 cm. 523 varak kalın, saykallı beyaz-kâğıt. 19 satır güzel, sola mail şarkî nesih.

Muhtasar:**AYASOFYA 314.** Sure 6 (al-An'ām), 112—26 (as-Şu'arā), 128.

Baş: الهمى جل حمدك عن ان يحصى . . . يقول . . . الكواكبي هذه نبذة مما حررته حين درس التفسير على حواشى . . . سعدى افندى . . . من سورة الانعام . قال القاضى عند تفسير قوله سبحانه واتصفي اليه افئدة الدين لا يؤمنون . . .

Son: اقول هكذا نقله الطيبي عن صاحب الانتصاف واجاب عنه الفاضل اليمى بانهم كانوا . . . وبالمكان المرتفع الذى . . . يوضع اليه العلم عنه والله سبحانه اعلم

Kırmızı, şemselî, meşin cilt. 20,9×12,5 cm. 223 varak saykallı beyaz kâğıt. 17 satır sola mail nesih; söz başları surh. 1a da:

وزير اعظم وسردار اكرم محمد پاشا قولرېنك اهداسى

AYASOFYA 315. Sure 6 (al-An'ām), 112—26 (aş-Şu'arā), 128.

Yeşil bez kaplı cilt. 20,8×14 cm. 228 varak beyaz, kalın, saykallı kâğıt. 17 satır dikkatli nesih: söz başları surh. (XII. — XIII. asır).

28.

شیخزاده

حاشية على اليبضاوى

5. Şayhzāde

Hāşiya 'alā'l-Baydāwī

Şayhzāde Muhyiddin Muḥ. b. Muşliḥaddin Muştafā al-Kōcawī (= İzmitli), 951 h. de vefat etmiştir; kabri Hoca Hayreddin mescidi hazirasındadır. Yazdığı hāşiye Baydāwī'ye yazılan haşiyelerin en meşhurdur.

Br. I 417/739 Nr. 12.

Şakā'ik I 456. — Brusalı Tahir, 'OM I 334.

Bankipore XVIII 2 Nr. 1390.

Basmalar: Bak Br. ve Sarkis 1166. — Muḥ. aş-Şarīf b. 'Abdallāh al-Haḫḫī, Miftāḥ at-tafāsir (İst. 1289) (Bulak 1263 basmasına göre).

AYASOFYA 337. Sure 1—12 (Yūsuf).

Baş:

الحمد لله الذى نور قلوب العلماء بانوار التنزيل

Kırmızı zeminli şemseli, kahve rengi cilt. 31,2×19,6 cm. 898 varak sarı ve beyaz, saykallı kâğıt, 33 satır dikkatli nesih, yıldız cetvel içinde; süslü başlık; kenarda bazan haşiyeler var; vr. 457b—458 baş. 1040 h. (vr. 457a).

AYASOFYA 335.

Son . . . وان سلامة البدن عن تلك الآفات وان كانت امورا متعددة ليست بتلك المنابة فى الاهتمام

والمطلوبية اللهم ثبت قلوبنا على دينك . . .

Yıldız zeminli şemseli, zincirekli, kahve rengi meşin cilt. 26,5×16 cm. 735 varak saykallı kâğıt. 47 satır sola mail, çok küçük, sık nesih kırmızı cetvel içinde; söz başları surh; başta iki numarasız varakta fihrist; kenarda bazan haşiyeler var. Rebiülevvel 1128h.

AYASOFYA 338. II. Sure 13 (ar-Ra'd) — 114.

Kâğıt kaplı yarı meşin cilt. 30,6×19,3 cm. 778 varak saykallı sarımsı kâğıt. 33 satır dikkatli nesih yıldız cetvel içinde; kenarda bazan haşiyeler; başta numarasız varakta fihrist var. (XI. — XII. asır).

AYASOFYA 336.

Şemseli, kenarbentli, zincirekli siyah meşin cilt. 32,3×215 cm. 593 varak ince saykallı kâğıt. 45 satır küçük nesih yıldızlı cetvel içinde; söz başları surh; başlık var. Muḥ. b. al-'Alī al-Huḫḫabā'.

استنسخت هذه النسخة . . . من كتب القاضى المسكر الاسبق المشهور برادر زاده مصطفى افندى

ابن بلال

6. İbn Bilāl

الواردات

al-Wāridāt

Şamsaddīn Abū ‘Abdallāh Muḥ. b. Muḥ. b. Muḥ. b. Bilāl al-‘Aynī al-aşl al-Ḥalabī al-Ḥanafī 885, 886, 895 veyahut 896 da doğmuş, ikmal-i tahsilden sora Halep’te ders okutmuş, eserler yazmış ve fetvalar vermiştir. Ahlākan çok mütevazı, mal ve paraya hiç ehemmiyet vermez bir zat idi, hattâ evini ve kitaplarını bile başka adamlara bırakmış. Çerkes emirlerinden Yahyâ al-Ḥamzâwî ve onun kardeşi Emir Çanım’ın ihsanlarına mazhar oldu ve onlar Çerkes devletinin sukutundan sonra Halep’ten gidince, kendi evlerini ona bırakmışlar. Zekâsının parlaklığı ve bilgisinin genişliği ile beraber, yazışı okunmaz derecede fena imiş ve yazdığı eserleri dahi vefatından sonra, ciltçilere dağıtılmış bir halde bulunuyordu. Hacca gittikten ve bir müddet Kahirede kaldıktan sonra, 975 h. de Halep’te vefat etmiştir. 932 h. de ramazanda itikâf ederken, tefsir-i Bayḍâwîyi okumuş ve hatırına gelmiş olan bazı *wāridāt*’ı kitap şekline koyarak defterdar İskender Çelebi’ye¹ ithaf etmek üzere, mezkûr ayın son gününde bitirmiştir.

Br. II 335/463 = 993 Nr. 37.

Tabbāh: *Ta’riḥ Ḥalab* V 573.**AYASOFYA 406.**

الحمد لله الذى خصص لسان العالمين... (2b) اما بعد فاني (3a) لما كنت معتكفاً في العشر الاخير :
من رمضان سنة اثنيتين وثلاثين وتسعمائة... ومطالماً في تفسير القاضى البيضاوى... وكان يرد على بعض
الواردات مما يتعلق بالرد على ما اختاره... (3b) وبالاجواب عما اشار الى الاعتراض على المذاهب
الحنفية تأييداً لما ذهب اليه من المذاهب الشافيه فاردت ان اكتبها على وجه الايجاز... اخدم بما
الى حضرة... (6b) مولانا اسكندر چلي...

Müellifin ismi 7b ve 27a da görülmektedir.

(27b) ... هذا وقد وقع الفراغ من تصنيف هذه الواردات آخر يوم من رمضان...
... ٩٣٢ (28a) واتم في حفظ الله ونواله بمحمد وآله

Şemseli, zineirikli, koyu kahve rengi meşin cilt. 18,4×11,4 cm. 28 varak kalın, sarımsı, saykallı kâğıt. 9 satır itinalı nesih kırmızı cetvel içinde, söz başları surh. Müellifin mubyazzasıdır.

¹ İskender Çelebi Kanunî Süleyman zamanında baş defterdar idi, Frenk İbrâhîm Paşa Sadrazam olunca müsteşar mesabesinde olup, mehamm-ı saltanatı hüsn-ü ifa etti, sonra araları bozuldu ve 942 rebiülahirinde Bağdad’ın fethinden sonra Paşanın seayeti ile katlolundu. (M. Şureyya, *Sicill-i ‘Osmanî*, II 345).

سامسائی زاده

7. **Sāmisūnizāde**

Maruf bir ulema ailesine mensub olan Muḥ. b. Aḥmad b. Muḥ b. Ḥasan b. ‘Abdaşşamad b. Ḥusāmaddīn b. ‘Ubaydallāh al-Buḥārī İbn a s-Sā m i- sūni bir çok ilmî memuriyetlerde bulunduktan sonra, 978 de vefat etmiştir.

‘Aṭā’i, *Zeyl eş-Şaḳā’ik* 145.**AYASOFYA 322.**

الحمد لله الذى انزل على عبده الكتاب... وبعد فيقول... حاجى حرم الله الوفى وخادم بيت المقدس السنى، وبومئذ خادم الشرع الشريف النبوى بالحرم الاحمدى والرسول المدنى المنتظم من سمط سبط اويس القرنى الحاج محمد ابن احمد ابن محمد ابن حسن ابن عبدالصمد ابن حسام الدين ابن عبيدالله البخارى المكنى بابن السامسونى... لما كان الامام... قاضى القضاة... البيضاوى... انجل كتاب من علم التفسير... حل من اسفار المفسرين محل البدر من الكواكب...

Sön : افاض الناس عند من قرأ بكسر السين فتامل.

Kırmızı, şemseli, zincirekli meşin cilt; 20,5×30,5 cm. 199 varak kalın ve az saykallı kâğıt, 29 satır dikkatli nesih; söz başları surh. Perşembe, 8 cemazilevvel 993h Medine’de.

ابراهيم الكردى

8. **İbrāhīm al-Kurdī**

İbrāhīm b. Sulaymān b. İbrāhīm al-Kurdī al-Ḥalabī 4 rebiül-ahir 984 h. Cedid Ali Paşa medresesinde müderris olmuş ve aynı senede vefat etmiştir.

‘Aṭā’i; *Zeyl eş-Şaḳā’ik* 242. — *Sicill-i ‘Osmāni* I 95.**AYASOFYA 306.** Sure 1—2 (al-Baḳara).

الحمد لله الذى خلق الانسان فى احسن التقويم... وبعد فيقول العبد الفقير ابراهيم بن سليمان ابن ابراهيم المنسوب الى الاكراد بالنسب المشهير بالنسبة الى حلب لما قرئ على تفسير... البيضاوى... رایت انه قد نقش على صحيفة الخاطر اكتب ما ظهر فكرك الفاتر...

Sön : . . . ونقل عن الخيالى انه لا يبعد ان يقال لن يستظيمها عند ما قرئت فان قراءتها تدفعهم وتبطل سحرهم وشرهم والله اعلم

Ebru kâğıt kaplı, yarı meşin cilt. 20,3×14,5 cm. 444 yazılı varak saykallı beyaz kâğıt, sonunda boş ve numarasız varaklar var. 20 satır talik, bazan kırmızı mürekkeple silinmiş ve tashiî edilmiş, bundan dolayı, müellifin nushası olması muhtemeldir.

32.

سنان افندی

حاشية على البيضاوى

9. Sinān Ef.

Ḥāşīya 'alā l-Bayḍawī

Sinānaddīn Yūsuf b. Ḥusāmaddīn İlyās al-Amāsī 893 de doğmuştur. 919 da Amasya'dan Bursaya, oradan İstanbula gitmiş ve bir çok ilmi memuriyetlerde bulunduktan ve bir çok seyahatlar yaptıktan sonra, salı günü, 2 safer 986 da vefat etmiştir. Seçilmiş suretlere ait olan bu hāşiyeyi ders takrirlerini toplayarak vücade getirdiğini ve Sultan Süleyman I.'e ithaf ettiğini mukaddimede söylüyor.

'Aṭā'ī, *Zeyl eş-şakā'ik* 284. — Bursalı Tahir, *OM* II 54.

AYASOFYA 318.

Baş : يا من احم شقايق البلغاء بيدايع صنايع الآيات ... وبعد فركوز في ذهن كل اديب لبيب ...
ولقد كنت مذاميطت عنى تمام الاطفال ...

Bazı surelerin sonunda müellifin ikmal kaydı vardır, ilk sure 6 (*al-Anām*)'ın sonunda (66a):

وقع الفراغ من تحريره وتميقه ليلة الخميس الرابع من شهر محرم ... سنة ٩٥٤
قال المولى المؤلف هذا آخر ... ثم قال

Son, sure 18 (*al-Kahf*)'ın sonunda (501a):

تم حاشية سورة الكهف في يوم عاشوراء من أيام شهر المحرم مبتدأ سنة ٩٧٧

Sureler devam etmiyor. Baştaki numarasız varakta surelerin fihristi veriliyor: Sure 6 (*al-Anām*) 2a; 7 (*al-A'rāf*) 66a; 8 (*al-Anfāl*) 136b; 9 (*at-Tauba*) 166b; 10 (*Yāmis*) 246a; 11 (*Hād*) 294b; 12 (*Yūsuf*) 338b; 13 (*ar-Ra'd*) 373a; 14 (*İbrāhim*) 388b; 15 (*al-Hacar*) 401a; 16 (*an-Nahl*) 417b; 17 (*al-İsrā*) 441b; 18 (*al-Kahf*) 469b; 54 (*al-Kamar*) 501a; 67 (*al-Malak*) 507b; 73 (*al-Muzzammil*) 516a; 74 (*al-Muddattir*) 519b; 93 (*ad-Duhā*) 524b; 94 (*al-İnşirāh*) 527a; 95 (*at-Tin*) 529b; 98 (*al-Bayyina*) 534b; 99 (*az-Zilzāl*) 535b; 100 (*al-Ādiyāt*) 537:

Son : فاسقط اللام ولا ينبغي اكفار مؤمن مع وجود هذا الاحتمال تم تحشية هذه السورة بحمده

Koyu kırmızı, yıldız zeminli şemseli kenarbentli, zincirekli meşin cilt. 20,5×14,6 cm. 537 varak saykallı muhtelif renkte kâğıt. 25 satır şahsî talik yıldız cetvel içinde; süslü başlık, kenarlarda muhtelif kavillerin sahipleri gösteriliyor. Vr. 514 ile 515 arasında bir şukka vardır. 7. cemaziyelahir 1062 h.

AYASOFYA 321.

Siyah, içi koyu kırmızı, yıldız zeminli şemseli, zincirekli meşin cilt. 20,2×12,5 cm. 539 varak ince, beyaz, sarımsı ve mavimsi kâğıt. 25 satır talik yıldız cetvel içinde; süslü başlık; söz başları surh; kenarlarda haşiyeler; fihrist var. 7 cemâziyelahir 1062 h.

AYASOFYA 320. Sure 93 (aḏ-Ḍuḥā) ve sure 94 (al-İnşirāḥ)'ı ihtiva etmeyerek sure 95 (at-Tin) ortasında bitiyor.

Kırmızı, yıldız zeminli şemseli, zincirekli meşin cilt. 24,5×14,5 cm. 416 varak sarımsı ve beyaz saykallı ince kâğıt. 29 satır talik mavî cetvel içinde. 1088 h., Muḥammad b. aş-Şayḥ 'Alī al-Ḳonawī.

AYASOFYA 317. Suré 18 (al-Kahf)'dan sonra 73 (al-Muzzammil) ve 74 (al-Muddattir) geliyor ve orada bitiyor.

Siyah, içi kırmızı, yıldız zeminli kırmızı nakışlı şemseli, kenar bentli, zincirekli meşin cilt. 24,7×13,6 cm. 495 varak ince, saykallı, sarı kâğıt. 29 satır itinalı talik yıldız cetvel içinde; söz başları kırmızı; başlık var; kenarda bazan haşiyeler vardır. Cema-zilahir 1095 h. 'Alī al-'Alā'ī.

AYASOFYA 319.

Siyah, sade şemseli, tamir görmüş meşin cilt. 20,3×14 cm. 516 varak muhtelif renkte, ekseri beyaz, saykallı kâğıt. Yazı muhtelif, başta küçük harfli nesih, sonra talik, sure 7 (al-A'rāf) da kalın, uzun ve sıkı harfli nesih; 21-27 satır. Surelerin sonunda ekseriya boş bir varak vardır. (XI. — XII. asır).

33.

الخلخالى

حاشية على اليبضاوى

10. Ḥalḥālī**Ḥāşiya 'alā' l-Bayḏāwī**

As-Sayyid Ḥusayn b. al-Ḥusayn al-Ḥalḥālī 994 h. de vefat eden Mirzā Cān (Br. S II 594)'n tilmizidir. Telifatı ekseri hey'et ve tevkîl ilimlerine aittir. 1014 h. de vefat etmiştir. Bu haşiyenin telifini Şamahi'de rebîülahir 1002 h. de bitirmiştir. Bu haşiye sure 36 (Yāsīn)'den başlayıp, Kur'an'm sonuna kadar gitmektedir.

Br. II 413/591, I 417/739 Nr. 22 (Ḥāşiye Fatıha'ya ait değildir).

Muḥibbī, *Ḥalāṣat al-aṭar* II 122. — *Dānişmandān-i Āzarbaycān* 116-7.

Eserin başı (Nuru Osmanîye 486 'e göre).

الحمد لله الذى توله العرفاء فى كبرياء ذاته . . . اما بعد فيقول . . . الحسين بن الحسين الخخالى . . .
وكان التفسير المسمى بانوار التنزيل . . . اردت ان اسرح نظرى فى ميدانه (2a) ومضماره

AYASOFYA 303. Mukaddimesiz.

Baş:

قوله كالم من المعنى والاعراب يعنى انها

فانه اصله الداعى اسقط الياء وليكن هذا آخر ما قصدناه قد تم تأليفه فى يوم الاثنين من شهر: Son

ربيع الثانى من سنة ١٠٠٢ فى بلدة شماخى . . . ما حصل من سائر العلوم

Ebru kâğıt kaplı yarı meşin cilt. 21,5×15,1 234 varak az saykallı sarımsı kâğıt, 27 satır talik; söz başları surh; 23 zilhicce 1119 h., Muḥ. Kalbi al-Bursawî al-CaIwati.

34.

عبدالحكيم السیالکوتی

حاشية على البيضاوى

11. 'Abd alḥakīm as-Siyālkūtī

Hāṣiya 'alā l-Bayḍāwī

'Abd alḥakīm b. Şamsaddīn as-Siyālkūtī Şah-Cahān (1037—1069 h.)'m zamanında yaşamış ve onun teveccühüne mazhar olmuştur. Vefatı için şu tarihler gösteriliyor: 1060, 1067, 1068, 1097. Bunlardan en mevsuku 1067 gibi görünüyor. Bu haşiye yalnız sure 1-2 (al-Bağara), 229 ye kadar gider.

Br. II 417; I. 417/740 Nr. 30.

Muḥibbī, *Hulāṣat al-aṭar* II. 318.

India Office, *Arabic Mss.* II. (Storey) Nr. 1122. — Bankipore XVIII 2, 1398. — Būhār Nr. 6.

Basmalar: İstanbul, 'Amire 1270; Dehli 1875. — Sarkis 1068.

AYASOFYA 302. Sure 1-2 (al-Bağara) 229.

Baş : الحمد لله الذى انزل الفرقان شفاء لما فى الصدور ...
Son : قوله وانه يصح الخ عطف على ان الخلع . تمت الحاشيه لمولانا واستاذنا واستاذ الكل
عبدالحكيم السیالکوتی .

Kırmızı şemseli, zincirekli meşin cilt, 14,5×21,8 cm. 351 varak saykallı sarımsı kâğıt, 25 satır talik; söz başları surh. (XII. asır).

35.

الشروانى

حاشية على البيضاوى

12. aş-Şirwānī

Hāṣiya 'alā l-Bayḍāwī

Muḥ. b. Camāladdīn b. Ramaḍān aş-Şirwānī India Office 86 numaralı nushasının sonunda haşiyesini 20 rebiülahir 1063 h. da bitirdiğini söylüyor. Hayatı hakkında şimdilik başka malûmat yoktur.

Br. I 417/470 Nr. 24.

India Office, *Arabic manuscripts* (Loth) Nr. 86.

AYASOFYA 354.

Baş : قال الفقير الى الله التقي محمد بن جمال الدين بن رمضان الشروانى السكرى ... بعد حمد الله العليم ...
لما رأيت الكتاب الموسوم بانوار التنزيل ... من اجل المصنفات نقلا وزوايه ... ان اجمع فيه
ما يمس اليه الحاجة ...

Son : . . . غاية الاحتراز فكانه تعالى ارشد بحسب كل مرتبة من مراتب الانسانية بما يليق
بتلك المرتبة والله اعلم . . .

Tamir görmüş, siyah, vişne rengi zeminli şemseli meşin cilt. 29,5×18 cm. 667 varak beyaz ve sarımsı saykallı kâğıt. 35 satır küçük, muntazam nesih. *Ḳawlah* lar surh. (XI. asır). İhda kaydı :

عربى حى باشى اغا قولاردن

36.

شهاب الدين الخفاجى

عناية القاضى و كفاية الراضى

12. *Şihābaddīn al-Ḥafācī 'Ināyat al-ḳādī wakifāyat ar-rādī*

Şihābaddīn Aḥmad b. Muḥ. b. 'Umar *al-Ḥafācī* al-Miṣrī aṣ-Şāfi'î 979 h. de Mısır'da doğmuş ve orada tahsil etmiş. Babası ile beraber hacca gittikten sonra İstanbul'a gelmiş ve orada tahsilini ikmal etmiştir. Rumeli, sonra Üsküp ve Selānik'te kadı vazifesinin ifa ettikten sonra, kazasker olarak Mısır'a gönderildi. O vazifeden azlolunarak, ikinci defa İstanbul'a gelmiş, fakat vaziyetini düzeltememiş, adī bir kadı sıfatı ile yeniden Kahire'ye gönderilmiş ve orada 12 ramazan 1069 de vefat etmiştir.

Büyük Bayḳāwī haşiyesinden maada en mühim eserleri şunlardır: bir *Divan*, *al-Maqāmāt ar-rūmīya*, *Nasīm ar-riyāḳ* (*Kādī 'Iyād*'m *Şifa*'sına bir şerh) *Ḥabāyā az-zawāyā* ve *Rayḫānat al-alibbā'* (iki biyografik eser), *Ṭirāz al-macālīs* (50 meclisten ibaret edebî bir eser) arapça lisana geçen yabancı kelimeler hakkında *Şifā al-'alīl fīmā fī kalām al-'Arab min ad-daḥīl*, Ḥarīrī'nin *Durraṭ al-ḡawwāş*'ına bir şerh.¹

B r. II 285/398; I 417/470 Nr. 31 (= 48). — Fr. Krenkow, El „*Ḳhafādji*“ maddesinde.

Kendinin yazdığı terceme-i ahvali *Rayḫānat al-alibbā'*'nın sonunda. — Muḥibbī; *Ḥulūşat al-aṭar* I 331. — İbn Ma'süm: *Sulāfat 'al-aşr* 420.

Bankipore XVIII 2, 1399. — Būhār II Nr. 70.

Basma: Bulak 1283. (Sarkis 830).

AYASOFYA 350. Sure 1-2 (al-Baḳara).

Yeşil bez kaplı meşin cilt. 30,2×21 cm. 418 varak beyaz saykallı kâğıt. 37 satır sağa mail dikkatli nesih; söz başları surh; kenarda muhaşşilerin isimleri mukayyettir. Baştaki numarasız varakta Bayḳāwī şarihlerinin isimleri yazılmıştır. Pazarertesi, 23 safer 1072 h., Muştafā b. Sulaymān.

Baş :

يا مفيض البركات و منزل الآيات النبئات . . .

¹ ŞEHİD ALİ PAŞA 1952 numaralı yazmada *Ḳaştallānī: al-Mawāhib al-laduniye*'ye kendi eli ile yazdığı talikat vardır.

AYASOFYA 351, 352.

Cüz II-AS 351. Sure 2 (al-Bakara), 202-9 (at-Tawba).

Cüz III-AS 352. Sure 10 (Yünus), 25 (al-Furkân).

Şemseli, zincirekli, kahve rengi meşin ciltler. 30,5×20,5 (AS 352 de 30,6×20,1) cm. 531 (AS 352 de 533) varak beyaz, saykallı kâğıt. 33 satır külfetsiz Mısır-Suriye neshi, surh cetvel içinde; kenarda muhaşşilerin isimleri vardır. AS 351 de bir kayda göre (vr. 531 b) müellifin hattından istinsah edilmiş. AS 352 başında (vr. 1 a) fihrist vardır. (XI. asır).

AYASOFYA 353. Sure 26 (aş-Şu'arâ') — 114.

Şemseli, zincirekli kahve rengi meşin cilt. 30,5×20,5 cm. 624 varak saykallı kâğıt. 33 satır Mısır Suriye neshi, sözbaşları surh; kenarlarda muhaşşilerin isimleri var; fihrist mevcuttur.

Son :

... يشرح صدرى بكل ما يرضاه

AYASOFYA 339, 340.

I = AS 339. Sure 1-11 (Hüd). 802 varak. 6 muharrem 1087 h.

II = AS 340. Sure 12 (Yüsuf) — 114. 772 varak. 16 ramazan 1087 h, müellifin mübayazzasından yazılmıştır.

Şemseli, kahve rengi ciltler. 30×21 cm. 33 satır Mısır-Suriye neshi surh cetvel içinde; kenarlarda muhaşşilerin isimleri var.

AYASOFYA 347, 348, 349.

Nısıf I = AS 347. Sure 1-9 (at-Tawba). 30,2×18,5 cm. 856 varak.

Nısıf II = AS 348, 349. Bu iki cilt (453, 544 varak) iki cilde ayrılmış bir nushadan ibarettir. Ayrılış bir cümlemin ortasında vuku bulduğu mürakipten anlaşılıyor. Sure II (Yünus) — 114. 29,9×19 cm.

Bir az bozulmuş, tamir görmüş, yıldız zeminli şemseli, zincirekli, kahve rengi meşin ciltler. Sarımsı, saykallı kâğıt. 37 satır dikkatli nesih surh cetvel içinde. Başlık var. Kenarlarda muhaşşilerin isimleri yazılmıştır. Müellifin mübayazzasından yazılmıştır. Cumar-tesi 20 muharrem 1103 h., 'Abdalkâdir b. aş-Şarîf Hasan aş-Şâdilî al-Ḥasanî البيهقي al-Mâlikî al-Azhârî (AS 349, vr. 544 a).

AYASOFYA 341, 342.

I = AS 341. Sure 1-8 (al-Anfâl). Yıldız zeminli şemseli, zincirekli, kahve rengi meşin cilt. 32,9×21,6 cm. 606 varak.

II = AS 342. Sure 9 (at-Tawba) — 114. Yıldız zeminli şemseli, siyah meşin cilt. 36,6×22 cm. 730 varak.

Saykallı beyaz kâğıt. 47 satır Mısır-Suriye neshi surh cetvel içinde, kenarlarda muhaşşilerin isimleri var. Perşembe, 10 muharrem 1140 h. (AS 342 vr. 730 b).

AYASOFYA 343, 344, 345, 346.

Cüz I = AS 343. Sure 1-2 (al-Bakara), 202. Koyu kırmızı zeminli şemseli, tamir görmüş, siyah meşin cilt. 29,7×20,2 cm. 507 varak.

Cüz II = AS 344. 2 (al-Bakara), 203-9 (al-Barâ'a). Sađe şemseli, zincirekli, kahve rengi cilt. 29,9×20,5 cm. 564 varak. 33 satır Mısır-Suriye neshi.

Cüz III = AS 345. Sure 10 (Yünus) — 25 (al-Furqān). Yıldız zeminli şemseli, kenar bentli, kahve rengi meşin cilt. 30,7×21 cm. 620 varak. 37 satır yuvarlakça nesih. Pazartesi, 18 rebiülevvel 189 (= 1089 ?) h.

Cüz IV = AS 346. Sure 26 (aş-Şu'arā) — 114. Sade şemseli, zincerekli, kahve rengi meşin cilt. (AS 344 ve 346'ın şemseleri aynıdır). 30×20,5 cm. 680 varak. 33 satır Mısır-Suriye neshi. Rebiülahir 1093 h.

Saykallı kâğıt, söz başları surh; kenarlarda muhaşşilerin isimleri yazılmıştır. Cüz I ve II'nin yazısı aynıdır. Cüz III ve IV'dün hakikaten bu takıma ait olduğu kat'î surette söylenemiyor. Bu ciltlerin dördünde de şu ihda kaydı var:

سپاهیلر اغاسی محمد امین اغا قولرندن

37.

مستجی زاده عبدالله

حاشیة علی البیضاوی

13. Mestcizāde 'Abdallāh

Hāşiya 'alā l-Bayḍawī

Bu müellif 1148 h. de vefat etmiş olup, Fatih civarında Nişancı Camii karşısında medfundur. Evvela *Şahîh-i Muslim*'e talikat yazmağa niyet etmiş, dostlarından birisinin tavsiyesi üzerine bundan vazgeçmiş, Bayḍawī'ye bir haşiye yazmış ve onu Murad IV. (1032-49 h.) a ithaf etmiştir. Eserini tebyiz ederken vefat etmiş ve tebyiz işi oğlu Osman tarafından ikmal ve kitap Sultanın o zaman tesis ettiği kütüphaneye teslim edilmek üzere Şeyhülislâma takdim edilmiştir. Sure 1-10 (*Yünus*) a kadar ihtiva ediyor.

Br üsalı Tâhir: 'OM 2,27.

Baş: الحمد لله الذى انزل على عبده كتابا فيه شفاء لمامة خلقتة عن اسقام الصدور... اما بعد فان ... عبدالله المعروف بمستجى زاده... يقول كنت قدما اردت ان اكتب تعليقات على كتاب صحيح مسلم ليكون تلك التعليقات مثل تنقيح الزركشى¹ على صحيح البخارى فشرعت في ذلك مستمدا فيه من شرح القاضى عياض² صاحب الشفاء على صحيح مسلم وعن شرح الامام النووى³ عليه ومن تعليقات ابن سبط العجى الحافظ⁴ من تعليقات الجلال السيوطى⁵... (2a) وصرفت في ذلك اوقاتا كثيرة واعواما غير قليلة حتى بلغت تقريبا الى نصف الكتاب... قال لى ذلك الخ ل ان كتاب مسلم وان كان

¹ Muḥ. b. Bahādur az-Zarkasī (vef. 794 h.), *at-Tanqīh li-alfāz al-cāmi' aş-şahih* (Br. I 158/262 II 91-2/108).

² Ḳāḍī 'Iyāḍ al-Yaḥşabī (vef. 544 h.), *Ikmal al-mu'lim şarḥ şahih Muslim* (Br. I 369/632).

³ Nawawī (vef. 676 h.), *Minhāc al-muḥaddi'in* (Br. I/160/265).

⁴ İbrāhîm b. Sibṭ al-'Acamī (vef. 841 h.) (Br. II 67/72). — Weisweiler, *Istanbul Handschriftenstudien zur arabischen Traditionsliteratur* (Bibi. Isl. 10, İst. 1937) Nr. 61).

⁵ Suyūṭī, (vef. 911 h.) *ad-Dībāc*, (Br. S I 266).

اصح كتب في الحديث بعد صحيح البخارى لكن الطلبة وغالب العلماء لا يكتفون على تحصيله . . . لاشتغالهم بسائر الكتب المشهورة المعروفة فيما بينهم فيكون تمك . . . ضايماً . . . لو شرعت في تجميع تعليقات على كتاب هو اشهر . . . رازيد رغبة . . . عند اهالى الروم وواقع في قلوبهم . . . فثل ذلك . . . تفسير البيضاوى . . . فشرعت في تجميع حاشية على ذلك . . . (zb) ومن جملة تلك الفوائد الاخر موازنة تقرير القاضى بتقرير الرخشى . . . اذ لا يتضح حق الاتضاح غرض القاضى من تقريره الا بتلك الموازنة . . . محمود خان ابن . . . مصطفى خان ابن . . . محمد خان . . . (3b) ثم يقول عثمان بن المحشى الفاضل المذكور لما شرع والدى المرحوم . . . في تبيض الحاشية الشريفة سيما فصل في ديباجتها . . . وختم طومار عمره بحلول الاجل . . . فبقى اكثر الاجزاء عاطلاً عن حلية التبييض ورد البشير بالشارة العظمى والفتوحات الكبرى . . . لسلطاننا الاعظم . . . فلما وقفه الله تعالى . . . احي معالم للدين في الممالك المعسورة . . . لاسما شديد خزانة الكتب النافعة في جامع آياصوفيه . . . حيث صادفت وقتاً اعز الله تعالى خليفة الاسلام بتأييد الكتاب المنصورة و احياء خزانة الكتب المعسورة فجردت نفسى لتلك الخدمة السنية اعنى تبيض الاجزاء البقية . . . ان يشرف تلك الجوهرة الفاخرة بالوضع في خزانة الكتب العامرة . . . حيث وفقى الايواء الى ركن قويم . . . (4a) شيخ مشايخ الاسلام . . . بحجامة من كان المدوح سمي اعنى النبي . . . فان لاحظ لحظة بين العناية مهمة عالية . . . ثم ان ساعد على العرض والوضع في الخزانة المعسورة السلطانية

قال رحمه الله تعالى في قوله تعالى اهدنا الصراط المستقيم . . . وفائدة البدل التأكيدي . . . Haşiyenin başı :
وما عداها لم يصح شيء على ما نص عليه الجلال السيوطى في شرح التقريب
Son :

38.

عبد الرحيم بن محمد غراب زاده حاشية على البيضاوى

14. 'Abdarrahīm b. Muḥ. Ğurābzāda Ḥāşiya 'alā 'l-Bayḍāwī

Bu müellif hakkında şimdilik hiç bir malûmata sahip değiliz.

AYASOFYA 323. Sure 19 (Maryam) 9 — 46 (al-Aḥkâf).

حداً لمن نور قابونا بانوار التنزيل . . . وبعد فيقول . . . عبد الرحيم بن محمد لما ظفرت ببعض نسخ :
تفسير العلامة البيضاوى ، التي تعلق بها نظر غواص بحر العلوم ، غريق رحمة الملك القيوم ، وعلق على حواشيا جياذ الافكار ، التي انتقدها يد الاختيار ، نفضت القلم لجمعها في سلك السطور ، من غير زيادة فيما اورده ولا قصور ، و هو من اثناء تفسير قوله تعالى في سورة مريم قالت انى يكون لى غلام ولم يمسسنى بشر ولم اك بغيا (19/19) . . .

... توله عند منصرفه من الطائف لما ذهب عليه السلام الى دعوتهم قبل هجرته الى المدينة :
لا في غزوته . . . اياهم اذ السورة مكيه

Zineirekli siyah meşin cilt; 23,8×13,8 cm. 312 varak ince, beyaz ve sarımsı, saykallı kâğıt; 25 satır itinalı talik, söz başları surh. (XI. — XII. asır). İhda kaydı:

سابقاً رتبه صدر اناطولى محمد سعيد افندى داعيلرندن

مدارك التنزيل وحقائق التأويل
ابو البركات النسفي

Abū l-Barakāt an-Nasafī Madārik at-tanzīl waḥaḳā'ik at-ta'wīl

Fukahayı Hanefiye meşhurlarından Hāfiẓaddīn Abū l-Barakāt 'Abd-allāh b. Aḥmad b. Maḥmūd an-Nasafī Kirman'da Medrese-i Sultaniyede müderris idi, 710, (*al-Cawāhir al-mudī'a*'ya göre 701 h. de) Bağdad'da vefat etmiştir.

Br. II 196-7/263, 267. — Heffening, El, *Nasafi* maddesinde.

Tāc at-tarāicim nr. 86. — *al-Cawāhir al-mudī'a* I nr. 719. — *al-Fawā'id al-bahīya* 101. Bankipore XVIII 2, Nr. 1379.

Basmalar: Dehli 1271; Bombay 1278-9, 1287-1301; Kahire 1306, 1326-7, 1344; Hāzin, *Lubāb at-ta'wīl* (Bak nr. 41)'in kenarında: Kahire 1287, 1300, 1304, 1309, 1318, 1328; Suyūṭī'nin *Iklil*'inin kenarında: Hindustan 1336. — Sarkis 1852-3.

AYASOFYA 284. Nısıf I. Sure 1-18 (al-Kahf).

Hendesî nakışlı, kahve rengi meşin cilt, 27,5 × 18,5 cm. 255 varak saykallı, beyaz kâğıt. 27, sonra 31 satır Mısır-Suriye neshi; vr. 19a dan itibaren kalem değişiyor; ayetler surh; kenarda mukabeleler var. Bayezid II.'in mührü var. (IX. — X. asır).

AYASOFYA 280, 281.

Cüz I = AS 280. Sure 1-18 (al-Kahf). 285 Varak. Cuma gecesi, receb 1125 h.

Cüz II = AS 281 Sure 19 (Maryam) — 114. 272 varak. Cumartesi, 26 zilhicce 1125 h. Hicāzī b. Muḥ. al-ʿAşmāwī (?) at-Ṭülünī.

Baş (AS 280): الحمد لله المنزه بذاته عن اشارة الاوهام ... قال مولانا ... ابو البركات عبدالله بن احمد بن محمود النسفي ... قد سألتني من يتبين اجابته كتابا وسطا في التاويلات جاءها لوجوه الاعراب والقرآت ... حايا باقاويل اهل السنة والجماعة خاليا عن اباطيل اهل البدع ... وسميته بمدارك التنزيل وحقائق التأويل ...

Son (AS 281): ... ارسله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون

Şemseli, kahve rengi meşin ciltler. 20 × 18,2 cm. İnce, beyaz, kısmen sarı ve turuncu kâğıt. 35 satır seyrek, dikkatli nesih, surh cetvel içinde; her iki ciltte vr. 1b de birer başlık. İhda kaydı:

سابق آناتولى قاضيمسكرى پاشا زاده ابراهيم افندى داعيلرندن

AS 280 vr. 272b de istinsah kaydından sonra:

وما من كاتب الا سيفنى
ويبقى الدهر ما كتب يده
فلا تكتب بيدك غير شئ
يسرك في القيامة ان تراه

AYASOFYA 283.

Yaldız zemimli şemseli, zincirekli, kırmızı meşin cilt. 24,3 × 14 cm. 683 varak beyaz, saykallı kâğıt. 27 satır gayet güzel, sola mail nesih yaldız cetvel içinde; ayetler surh; başlık var. (XI. — XII. asır).

عبدالرزاق الكاشي

حقائق التأويل في دقائق التنزيل

‘Abdarrazzāk al-Kāṣī (Kāṣānī) Ḥaḳā’ik at-ta’wīl fī daḳā’ik at-tanzīl

Kamāladdīn ‘Abdarrazzāk al-Kāṣī Ibn al-‘Arabī’nin vahdet-i vücut mezhebine mail bir mutasavvif ve Nūraddīn ‘Abdaṣṣamad an-Naṭanzī’nin¹ müridi idi. 730 (H. H., Flügel IV 427,5) yahut 735 (H. wānsārī, *Rawḍāt al-cannāt* 353) senesinde vefat etmiştir. En tanınmış eseri *Iṣtilāḥāt aṣ-Şūfiya* adlı kitabıdır. *Ḥaḳā’ik at-ta’wīl*’dan mada *Ta’wīlāt al-Ḳur’ān* adlı ikinci bir tefsir dahi yazmıştır. *Ḥaḳā’ik at-ta’wīl*’in mukaddemesinde hem mürişidi ‘Abdaṣṣamad an-Naṭanzī, ve hem *Tārīḥ-i Ġāzān* nazımı Şamsaddīn Kāṣī’yi² zikrediyor. Bu kitabı vezir Raşidaddīn Faḍlallāh’ın 737 de idam edilen oğlu Ġiyāṭaddīn Muḥammad’e ithaf etmiştir.

Br. II 204/280; H. Maedonald, El, ‘*Abd al-Razzāk* maddesinde. — St. Guyard, *Abdar-Razzāq et son traité de la prédestination et da libre arbitre* (JA Série 7, I 125).

Tercüme-i Nafahāt el-üns 237. — Aḥmad Rāzī, *Haft İklīm* (Ethé, *Catalogue of the Persian Manuscripts in the Library of the India Office* S. 445 nr. 932). — H. wānsārī, *Rawḍāt al-Cannāt* 353.

AYASOFYA 198. Sure 1-6 (al-An‘ām).

Baş: الحمد لله الذي ابرز حقائق المعاني . . . وبعد فاني كنت اوان الطيب وزمان التحلي بحلية الادب . . . مشغوقا بحفظ كتاب الله وحل الفاظه ومعانيه . . . الى مصاحبة ولي الحق . . . شيخ الاسلام . . . نورالحق والملة والدين . . . عبد الصمد بن علي النظري . . . فارشدني الى تحصيل العلوم وامرني بالمراحة الى غول العلماء المحققين وجرى على لسانه ذكر من كان في عهده ينبوع الحكمة واليقين المولى السعيد شمس الحق والملة والدين الكيبي . . . (2a) . . . ثم . . . بالغ في تعظيم قدر من يؤلف تفسيراً يشتمل تقريره على خمسة فصول في كل آية . . . اولها في بيان اللغة وتانيها في وجوه الاعراب وتالثها في نكت المعاني والبيان ورايبها في ظواهر التفسير وخامسها في حقائق التأويل . . . فوقع في صدرى اني كنت المراد باشارته . . . وقد احتديت في مصون الفصول الاربعة حدو جارالله . . .

Son: . . . الكلمات الربانية بها رحباً بها يرحمكم باظهارها عليكم والله اعلم بحقايق الامور . . .

Sade, kahve rengi meşin cilt. 27,3×18,3 cm. 304 varak kalıncı, saykallı kâğıt. 26 satır nesih; ayetler üzerinde surhla çizilmiştir. Kitabın sonunda bazı fevaid. (IX. asır).

¹ Bu zat 678 de ölen Nacibaddīn ‘Alī Buzḡuş’un müridi idi. (*Haft İklīm* (Ethé) S. 444-5 nr. 922; *Tercüme-i Nafahāt* 534, ‘Alī b. Buzḡuş isé, 624 de Bağdad da ‘Omar as-Suhrawardī’nin ‘*Awārif al-ma‘ārif*’ini müellifin önünde okumuştur. Orada okuduğu nusha samā‘ kaydile beraber LALA İSMAİL 180 da mahfuzdur. (H. Ritter, *Philologica IX*, Der Islam 25, 38).

² Storey, *Persian Literature* II, 266 nr. 341.

الحازن البغدادي

لباب التاويل في معارف التنزيل

Hāzin al-Bağdādī

Lubāb at-ta'wīl fī ma'ānī at-tanzīl

‘Alā’addīn ‘Alī b. Muḥ. b. İbrāhīm b. ‘Umar b. Ḥalīl aṣ-Şiḥī *al-Bağdādī* aṣ-Şūfī *Hāzin* al-kutub bis-Sumaysāṭiya, 678 da Bağdad’da doğmuş, so-radan Şam’a gitmiş ve son recep yahut 1. şaban 741 h. de Haleb’de vefat etmiştir. Tafsiri Bağawī’nin *Ma’ālim at-tanzīl*’inin (Bk. nr. 7) muh-tasardır.

Br. II. 109/135.

ad-Darar al-kāmīna III, nr. 221.

Baş malar: Kahire 1287; Bulak 1298; Kahire 1300, 1304, 1309, 1318, 1321, 1328, 1331, 1338. — Sarkis. 809.

AYASOFYA 261, 262.

I—AS 261. Sure 1—11 (Hüd). 677 varak.

II—AS 262. Sure 12 (Yūsuf) — 114. 609 varak.

Baş (AS 261): الحمد لله الذى خلق الاشياء فقدرها تقديرا . . . (2a) ولما كان كتاب معالم التنزيل الذى صنفه . . . ابو محمد الحسين بن مسعود البغوى . . . احببت ان اتخبط . . . مختصراً . . . مع فوائد نقلتها . . . من كتب التفسير المصنفة . . . ولم اجعل لى نفسى تصرفا سوى النقل والانتخاب . . . وحذفت منه الاسناد . . . وبيئت اسم ناقله وجملت عوض كل اسم حرفا يعرف به . . .

Son (AS 262): قال وما الحال المرئجل قال الذى يضرب من اول القرآن الى اخره كلما حل ارتحل . . . اخرجه الترمذى هذا آخر الجزء الاخير . . .

Yaldız zeminli şemseli, açık kahve rengi, içinde kırmızı ciltler. 31,5 × 20,5 cm. 33 satır kısa boylu, güzel Mısır-Suriye neshi, surh cetvel içinde; 1a daki birer levhada kitabın ismi kırmızı harflerle yaldız zemin üzerine yazılmış; 1b de birer başlık; ayetler surh. (X. asır).

AYASOFYA 265. Sure 19 (al-Maryam) — 114.

Zedelenmiş, şemseli, zincirekli, açık kahve rengi meşin cilt. 30,3 × 20,5 cm. 319 saykallı varak. 35 satır kısa boylu neshi; ayetler ve söz başları surh; 16 rebülahir 1022 h., İbrāhīm b. munlā Muḥ. b. ‘Uṭman b. Muḥ. al-Gaznawī baladan ad-Dimaşkı mawlıdan al-Ḥanafī mādhaban.

AYASOFYA 263, 264.

I—AS 263. Sure 1—9 (at-Tawba). 434 varak.

II—AS 264. Sure 10 (Yūnus) — 114, 439 varak.

Açık kahve rengi, şemseli, zincirekli meşin ciltler. 30,3 × 20,3 cm. 33 satır kısa boylu, kısmen harekeli Mısır-Suriye neshi, surh cetvel içinde; 1b de süslü başlık; ayetler ve söz başları surh. Cumartesi, 27 şaban 1131 h., Aḥmad al-Ḥawī aṣ-Şafī’i.

AYASOFYA 260.

Şemseli koyu kahve rengi meşin cilt. 32,7 × 21,3 cm. 770 varak. 33 satır güzel, hareketli, osmanlı neshi, altın cetvel içinde; süslü başlık; ayetler ve söz başları yaldız. 22 zilhicce 1136 h., Aḥmad Ef. Ḥalife-i bab-ı Çeräkise sābiḳan. Muharrem 1137. h. de Muştafâ b. Aḥmad Ef. as-Siwâsi tarafından mukabele edilmiştir.

AYASOFYA 266, 267, 268.

I = AS 266. Sure 1—6 (al-An'âm). 373 varak.
 II = AS 267. Sure 7 (al-A'râf) — 22 (al-Ḥacc). 379 varak.
 III = AS 268. Sure 23 (ai-Mu'minün) — 114. 383 varak.
 Siyah, sade yaldız şemseli, meşin ciltler. 32,5 × 20,5 cm. 33 satır nesih, mavi-kırmızı cetvel içinde; süslü başlıklar; ayetler ve söz başları surh. (XII. asır). İhda kayıtları:

سابقا روم ایلی قاضیمسکری زین العابدین افندی داعیلرندن

42.

ابو حیان الاندلسی

البحر المحيط في تفسير القرآن

Abū Ḥayyān al-Andalusī al-Baḥr al-muḥiṭ fī tafsīr al-Ḳur'ān

Aṭiraddīn Abū Ḥayyān Muḥ. b. Yūsuf b. 'Alī b. Yūsuf b. Ḥayyān al-Ġirnāṭī al-Cayyānī an-Nafzī, (Nafza adlı berber kabilesine mensup) Şevval 654 h. de Ġirnata'da doğmuştur. Endelüs'te, muhtelif şehirlerde tahsil-i ulûm ettikten sonra, Afrika'ya ve sonra Mısır'a gitmiştir. Hacca gittikten sora Kahire'de hadis dersleri vermiş ve nahiv hocası Muḥ. b. an-Naḥḥās 698 de vefat edince, onun yerine müderris olmuştur; 710 h. de Ḳubbat al-malik al-Manşūr'da tefsir tedrisine tayin olduğunu tefsirinin mukaddimesinde söylüyor. 735 h. de Şāliḥiyya medresesinde müderris idi. İlk zamanda zahiriye mezhebine zahib bulunuyor ve İbn Taymīya'ya da büyük bir hürmet gösteriyordu. Fakat sonra hem zahiriye mezhebinden, hem de İbn Taymīyadan ayrılmış ve Şāfi'i mezhebini kabul etmiştir. 745 h. de Kahire'de vefat etmiştir. Abū Ḥayyān, Endelüs'ün en büyük âlimlerindedir. Arapçadan maada türkçe ve habeşçe dahi biliyordu. Türkçe lisan hakkında yazdığı *al-İdrāk lilisān al-atrāk* Ahmed Caferoğlu tarafından, İstanbul da 1931, neşredilmiştir. Tefsiri en mühim tefsir kitaplarındandır.

Başlıca mahazları şunlardır: İbn an-Nakīb al-Maḳdisi [ölm. 698 h. (Su y ü ğ i, *Ṭabaḳāt al-mufasssirin* Nr. 97), yahut 668 (*al-Fawā'id al-bahīya* 168)], *at-Taḥrīr wat-taḥbīr li-aḳwāl a'immat at-tafsīr* (HĤ (Flügel) II, 2498), Zamaḥşarī, *al-Kaşşāf* (Bk. nr. 9) ve İbn 'Aṭiyya, *al-Cāmi' al-muḥarrar* (Bk. nr. 15).

Br. II 109-10/135-6 (orada fazla kitabiyat). — M. Th. Houtsma, El, *Abā Haiyān maddesinde*. — I. Goldziher, *Die Zahiriten, ihr Lehrsystem und ihre Geschichte* (Leipzig, 1884) 187-93. — Wiistenfeld, *Geschichtschreiber* Nr. 409). — Boigues: nr. 278. — *Geschichte des Qorāns* III, 243.

Maḳḳari, *Nafh at-ṭib* I 823—892, Nr. 215. — Kutubī, *Fawāt al-wafayāt* (Kahire 1299) II 282. — *ad-Durar al-kāmina* IV 302 nr. 832. — Ibn al-Cazarī, *Ṭabaḳāt* nr. 3555. — Dimaşki, *Dayl ṭabaḳāt al-ḥuffāz* (Dimaşq, 1347) 23. — Suyūṭī, *Bağya* 121. — Suyūṭī, *Ḥusn al-muḥādara* 246. — Şawkānī, *al-Badr at-ṭālī* II 288. — *Şadurāt* VI, 145.

India Office, Arabic Manuscripts II (Storey), nr. 1140.

Basma: Kahire 1328, 8 cilt. Sarkis. 306.

AYASOFYA 127, 128, 129.

Cüz (II) = AS 127. Sure 6 (al-An‘ām), III — II (Hüd), 108. 346 varak.

Cüz (III) = AS 128. Sure 11, 109—22 (al-Ḥacc), I. 350 varak. Sonundan noksandır.

Cüz (VII) = AS 129. Sure 38 (Şād) — II4. 434 varak.

Şemseli, zincirekli, koyu kahve rengi meşin ciltler. 27×18,5 cm. Beyaz kalın kâğıt. 25 satırlı, bir az sola mail, az noktalı memlûk neshi; söz başları ve ayetler surh. İstinsah kayıtları:

AS 127 (vr. 346a): *نجيز ... في ليلة تسفر صباحها عن النصف من شعبان المكرم سنة ٨٠٩ على يد المملوك الاصغر والمحرر (?) الاكبر محمد بن احمد بن عساكر الغزي الشهير بالقرتاوى الداعى بدوام ايام مولانا قاضى القضاة كمال الدين متع الله بوجوده المسلمين*

AS 128 (vr. 350b): *ما كتب برسم ... سيدنا ومولانا قاضى القضاة تاج الدين ولد سيدنا ومولانا قاضى القضاة وشيخ مشايخ الاسلام كمال الدين كهف الفقراء والمسكين ملجأ الغراء والفاصدين متع الله الوجود بوجوده واقاض على من نعمة وجوده بحق محمد*

AYASOFYA 130, 131.

I = AS 130. Sure 1—9 (at-Tawba). 802 varak.

II = AS 131. Sure 10 (Yünus) — II4. 689 varak.

Baş (AS 130): *قال الشيخ ... ابو عبدالله محمد بن يوسف بن علي بن يوسف بن حيان الاندلسى الجيانى رحمه الله ... الحمد لله مبدى صور المعارف الربانية ...*

Son (AS 131): *وما اقبل من جسده يفعل ذلك ثلاثا*

Yıldız zeminli, şemseli, zincirekli, koyu kırmızı meşin ciltler, kurt yeniği vardır. 32×21 cm. Saykallı beyaz kâğıt. 43 satır küçük, sık, Mısır-Suriye neshi, surh cetvel içinde; ayetler üzerine surh çizgi çekilmiş. İstinsah kaydı (AS 131, vr. 689b):

تم السفر الحادى عشر من البحر المحيط ... وتمامه تم جميع الكتاب ... في خامس شهر صفر ... من عام عام (?) اربع واربعين من الهجرة (= 1044h ?)

‘Abdalbāki b. Muḥ aş-Şanwālī (?) aş-Şāfi‘ī.. Her iki ciltte şu ihda kaydı vardır:

حرمين شريفين مفتشى شيخ زاده احمد افندى داعيلرندن

AYASOFYA 126. Cüz I. Sure 1 — 2 (al-Bakara), 212.

Koyu kahve rengi, şemseli zincirekli arap tarzı meşin cilt. 27 × 18,3 cm. 219 varak kalın, saykallı kâğıt. 29 satır muntazam memlûk neshi; ra da memlûk tarzında bir unvan levhası vardır; söz başları ve ayetler surh. Mülkiyet kaydı (Vr. ob):

في نوبة ... احمد بن اسد ٢٢ جادى الاولى ٨٥٥

AYASOFYA 132, 133, 134.

Cüz I = AS 132. Sure 1—4 (an-Nisā') 580 varak.

Cüz II = AS 133. Sure 5 (al-Mā'ida) — 18 (al-Kahf). 549 varak.

Cüz III — AS 134. Sure 18 (al-Kahf) 'in sonu — 114. 578 varak.

Siyah, zedelenmiş, yaldızlı şemseli meşin ciltler. 32,5 × 21,5 cm. Saykallı, beyaz kâğıt. AS 132 de takriben vr. 215 e kadar cetveldeki mürekkebin tesiri ile cetvel içindeki kâğıt kahve rengi olmuştur. Bu varakaların kuvvetli bir kokusu var. AS 133 ve 134 eskiden bir cilt teşkil etmiş gibi görünüyor: AŞ 133 de mürakib (Custos) ile biten metin AS 134 de doğrudan doğruya devam ediyor. 39 ve 41 satır sık, sağa mail, külfetsiz Mısır-Suriye neshi, surh cetvel içinde; ayetler surh; AS 132 ve AS 134 de mavî-surh başlıklar var. İstinsah kaydı (AS 134, vr. 578a): Pazar günü, 13 muharrem 1148 h. Muḥ. ar-ra'is b. aş-Şayḥ Maḥmūd (?) الاشيهي. Bundan sonra şu iki beyit var:

رب العباد ومجرى الماء في الود
اغفر لكانه يا خير معبود

تم الكتاب بحمد الله ذي الجود
يا فارى الخط قل بالله مجتهدا

43.

ابن كثير

İbn Katîr

تفسير القرآن

Tafsîr al-Ḳur'ân

İmādaddîn Abū'l-Fidā' İsmā'il b. al-Ḥaṭîb b. Ca'far 'Umar b. Kaṭîr al-Boşrawî aş-Şāfi'i, 701 da Şam'da doğmuş ve orada bütün hayatını geçirmiştir. Meşhur muhaddis Mizzî (ölm. 742 h.) ve İbn Taymiya (ölm. 728 h.)'nin tilmizlerinden idi. En tanınmış eseri *al-Bidāya wan-nihāya* adlı büyük tarihtir. Şaban 774 h. de vefat etmiştir.

Br. II 49/48. — El, *Ibn Kathir* (2) maddesinde. — Wüstenfeld, *Geschichtschreiber* nr. 434.

ad-Durar al-Kāmina Inr. 944. — Dhabî, *Tadkirat al-ḥuffāz* IV 290. — Dimāşki, *Dayl Tadk. al-ḥuffāz* 57. — Suyūṭî; *Dayl Tabakāt al-ḥuffāz* 361. — Şadarāt VI 231. — Şawkānî, *al-Badr at-ṭālî* I 153

Bankipore XVIII 2, 1410.

Basmalar: Bulak 1302 (Muḥ. Siddiq Ḥān: *Faḥ al-bayān fi maḳāşid al-Ḳur'ān*'a kenarında); Arrah 1307; Kahire 1345; *Tafsîr İbn Katîr wal-Bağawî*, Kahire 1342. — Sarkis 225-6.

AYASOFYA 122. Müccellet I-III. Sure 1—3 (Āl 'Imrān).

Baş: قال الشيخ . . . اسمعيل بن الخطيب ابى حفص عمر بن كثير الشافعى . . . الحمد لله الذى
افتتح كتابه بالحمد فقال . . .

Son: . . . واتقوا الله فيما بينى وبينكم لعلكم تفلحون غدا اذا لقيتمونى آخر تفسير سورة آل عمران :
وهو آخر المجلد الثالث من هذه النسخة . . .

Ebru kâğıtli yarı meşin eilt. 28 × 22 cm. 414 varak kalınca, sarımsı, kısmen açık kahvé rengi, az saykallı kâğıt; bir az kurt yeniği var. 17 satır küçük, ekseriya noktasız, nadiren harekeli nesih; söz başları ve ayetler büyük siyah harflerle. Rebiülahir 806 h. 'Abdallāh b. 'Abdarrahmān b. Muḥ. at-Tamimī المرعائى .

44.**النظام النيسابورى**

تفسير

Nizām an-Nisābūrī**Tafsīr**

Al-Ḥasan b. Muḥ. b. al-Ḥuseyn al-Ḥummī an-Nizām al-A'rac an-Nisābūrī'nin hayatı hakkında o kadar malūmat mevcut değildir. *Rawdāt al-cannāt*'a göre, IX. asr-ı hicrînin ikinci nisfî âlimlerindenir ve tefsirini 850 h. den bir az sonra yazmıştır¹. Fakat Naşiraddîn Tūsî'nin *Tahrîr al-macistî*'sine yazdığı şerhte onu rebiülevvel 717 h. de bitirdiğini yazıyor (India Office, *Catalogue of the Arabian Manuscripts II* (Storey), nr. 1138). Tefsirinin esasını Rāzî'nin *Mafātih al-ğayb*'iyle Zamahşarî'nin *Kaşşāf*'ı teşkil ediyor; fakat müellif kıraata ait bir mukaddime ve başka faideler ilāve etmiştir. Eserin sonunda istifade ettiği kitaplarn listesini veriyor ve ne tarzda onları kullandığını izah ediyor. Bu faslı ve kitabın mukaddimesini ḤḤ *Kaşf az-zunūn*'a nakl etmiştir. ḤḤ bu tefsire *Ġarā'ib al-Ḥur'ān* ismini veriyor. Mukaddimenin bir kaç yerinde *Ġarā'ib al-Ḥur'ān*'dan bahsediliyor ise de, tefsirin ismi olduğuna dair tasrih yoktur. Aşağıda vasfedeceğim nushaların istinsah kaytlarında, tefsir *Anwār at-tanzīl* diye anılıyor; fakat bu tesmiyeyi tekit edecek bir ibare metinde mevcut değildir. Her ayetin altında farsça tercümesi bulunuyor.

Br. S. II 273. — *Geschichte des Qorāns* III 25, not 5. — Goldziher, *Richtungen* 239, not 2. — ZDMG 57, 395. — Paul Schwartz, ZDMG 69, 300.

Suyūṭī: *Buğya* 330. — Ḥwānsārī, *Rawdāt al-cannāt* 225.

¹ وكان من علماء راس المائة التاسعة على قرب من درجة . . . جلال الدين الدواني (وفاته ٩٠٧) وابن الحجر العسقلاني (وفاته ٨٥٣) . . . وتاريخ انتهاءات مجلدات تفسيره المذكور صادفت حدود ما بعد المائة والحسين من الهجرة

India Office, *Arabic Manuscripts* (Loth), nr. 94, II; (Storey), nr. 1138. — Ahlwardt nr. 871. — Bankipore XVIII 2, nr. 1406.

Basmalar: Taş basması, Tahran 1280; Dehli 1280; *Tafsîr at-Ṭabarî*'nin (bk. nr. 2) her iki basmasının kenarında, bu basmalarda farsça tercümesi yoktur.

AYASOFYA 287. II. Sure 19 (Maryam) — 114.

Yaldız zeminli şemseli, kenarbentli zincirekli kırmızı meşin cilt. 34,5×21 cm. 368 varak sarımsı, saykallı kâğıt. 37 satır sola mâil, küçük nesih yaldız-mavî cetvel içinde. Ayetler büyük harflerle, farsça tercümeler surh. Pazartesi, 5 zilhicce 972. Niẓāmaddîn İsmâ'îl al-Mu'ayyad an-Nîlî (?) al-M-tārabādî.

AYASOFYA 286, 288.

Cilt I = AS 286. Sure 1—18 (al-Kahf). 523 varak.

Cilt II = AS 288. Sure 19 (Maryam) — 114. 583 varak.

Baş : رب يسر وتمم ، الى الله الكريم ارجب في ابداع غرايب القرآن وبفضله العظيم اتأهب

Son (AS 288) : ولعل من عنده مكان ولديه قبول وشان ان يمتنى بتلاوة كتابه في كل حين واوان
من تفسير غرايب الفرقان (!) و رغائب الفرقان على الوجه الذى ذكرت ... و ذخيرة يوم لا ينفع مال
ولا بنون والحمد ...

Tamir görmüş, yaldız zeminli kırmızı nakışlı şemseli, kenarbentli, dışı açık kahve rengi, içi kırmızı türk işi meşin ciltler. AS 288'in cildinde çok kurt yeniği vardır. 31,5×20,5 cm. İnce, saykallı kâğıt. 37 satır gayet güzel, sola mail, küçük nesih, geniş yaldız cetvel içinde; ayetler büyük harflerle; farsça tercümeler surh. Pazar günü, avahiri Muharrem 987 h. Tadal (Badal?) b. 'İs(ā).

قد تشرف بتميم تحرير هذا التفسير ... المكسى عنه بانوار التنزيل ...

Mülkiyet kaydı:

برسم الامر المطاع ... محمد دفتر دار افندى

45.

ابن بنت الملق

الانوار الالأمحة من اسرار الفاتحة

İbn Bint al-Maylaḳ al-Anwār al-lā'iḥa min asrār al-Fātiḥa

Nāşiraddîn abū'l-Ma'ālî Muḥ. b. 'Abdaddā'im b. Muḥ. b. Salāma aş-Şādîlî aş-Şafî'î, İbn Bint al-Maylaḳ, Şādîliya tarikatına intisap etmiş, al-Malik an-Nāşir Ḥasan (748-752 h.)'ın medresesinde hatip, al-Malik aş-Zāhir Barḳūḳ (784-791h.)'un zamanında, kısa bir müddet için, kadı olmuş ve cemazilahir 797 h. de vefat etmiştir.

Br. II 119/148.

ad-Durar al-kāmina III, 494, nr. 1331. — Şadarāt VI, 351.

الحمد لله فائق زائق قلوب ذوى التوفيق بمنته . . . اما بعد فقد ورد على كتابك ايها الاخ : Baş : الاعز بل السيد الابرز تشير فيه الى ما سمعته منى في بعض المجالس من التنبية على بعض ماتضمنه سورة الفاتحة من جوامع المعانى النفايس ، وانها مشتملة على جملة مقاصد القران الكريم . . . وقد رايت ان اقدم فصولا سبعة يكون (2a) المتقدم منها كالمقدمة لما بعده . . . (11b) الفصل الرابع في بيان وجه اشتغالها على مهمات القران كله اجمالا ، اعلم ان مطالب القران كثيرة لكن تجمعها سبعة مقاصد هي اصول . . . (12a) وهانا اسردها . . . الاول التعريف بالالهية والثاني التعريف بالعبدية والثالث التعريف بالوسايط بين المعبود والمعبود والرابع التعريف بما جاءت به الوساطة من . . . الظاهرة والباطنة والخامس التعريف بالاعداء القاطنين عن المعبود والسادس التعريف بالفضل المترتب على الايمان والطاعة في العاجل والاجل ترغيبا وتشويقا . . . والسابع التعريف بما يترتب على الكفر والمعاصي في العاجل والاجل ترهيبا وتحذيرا . . . وسميته الانوار الالهيحة من اسرار الفاتحة

Son : . . . . ويدخلنا الجنة بغير حساب ولا عقاب فان ذلك عليه يسير وهو على كل شيء قدير

Mısır-Suriye tarzında, zincirekli, şemseli meşin cilt. 27×18,5 cm. 27 satır sağa mail nesih ; söz başları surh. Çarşamba, 3 cemażissani 859 h. 'Abdarrahmān b. Muḥ. al-Makkī aş-Şāfi'.

46.

موارد ذوى الاختصاص الى مقاصد سورة الاخلاص ابن بنت ميلق

İbn Bint al-Maylak Mawārid dawī l-iḥtişāş ilā maḳāşid sūrat al-İhlās

Bu kitap HHH (İst. II, 559) tarafından „al-‘Allāma al-Ḳonawī,”ye isnat olunuyor. Bundan Şadraddīn al-Ḳonawī kastedilmiş olacaktır, fakat eserin üslūbu Şadraddīn al-Ḳonawī'nin üslūbuna benzemiyor. İbn Bint al-Maylak'm olduğuna şüphe edilmez.

AYASOFYA 79/2. Vr. 79b — 121b.

الحمد لله المتعرف باحديته ليجمع القلوب من اودية تفرقها . . . اما بعد فكل سورة من القران الكريم : Baş : تشتمل على جملة مقاصد . . . وقد اشرت فيما علقته على الفاتحة الى ان جوامع المقاصد القرانية سبع وهي التعريف بالمعبود وصفاته و التعريف بالمعبود وصفاته و التعريف بالوسايط بينهم وبين معبودهم و التعريف بما جاءت به الوساطة تكليفا و التعريف بالاعداء القاطنين عن المعبود و التعريف بالفضل المترتب على الايمان . . . و التعريف بما يترتب على الكفر والمعصية ترهيبا و تحذيرا . . . و كنت قد تدبرت سورة الاخلاص فاذا هي مشتملة على مقاصد يمكن ان تستخرج منها مقاصد جميع القران . . . و اقدم على ذلك فصولا وهي فصل في فضلها و فصل في بعض ما يستحب فيه قراءتها و فصل في سر تسميتها ثلث القران . . . و فضل في سبب نزولها

Son : . . . واقترح على كل من وقف على تاليفي هذا ان يدعو لي بالمغفرة وبلوغ الآمال

Evsafı bundan evvel tavsif edilen AS 79/1 gibi (Bk. nr. 45). Çarşamba, 18 cema-zilahir 859 h., 'Abdarrahmān b. Muḥ. b. Muḥ. al-Makkī aṣ-Şāfi'î.

47.

الجداد العبادي (كشفت التزليل تفسير في تحقيق التاويل)

Ḥaddād al-‘Abbādī Tafsīr (Kaşf at-tanzīl fī taḥkīk at-ta’wīl)

Faḥraddīn Abū Bakr b. ‘Alī b. Muḥ. al-Ḥaddād al-‘Abbādī al-Miṣrī al-Yamanī al-Ḥanafī, 800 h. hududunda Zebid’de vefat etmiştir. Tafsirin ismi ḤḤ’da *Kaşf at-tanzīl fī taḥkīk at-ta’wīl* olarak gösterili-yorsa da, kitabın AS nushalarında bu isme rast gelinmedi.

Br. II 189/250 = 985, nr. 21. — Revista degli Studi Orientali IV 105.
ḤḤ (İstanbul) I 308.

AYASOFYA 188, 189, 190.

I = AS 188. Sure 1—6 (al-An‘ām). 28,8×21 cm. 315 varak. Pazar günü, 6 rebiül-evvel. 963 h, Muṣṭafā b. ‘Abdallāh.

II = AS 189. Sure 7 (al-A‘rāf) — 28 (al-Ḳaşaş). 29,2×21 cm. 323 varak.

İstinsah: Cumartesi, 11 ramazan 963 h.; mukabele: 23 zilkade.

III = AS 190. Sure 29 (al-‘Ankabüt) — 114. 28, 2 × 19,4 cm. 313 varak. Salı, 18 ramazan 992 h.

Baş (AS 188):

الحمد لله الذي اكرمنا بالنور المبين

Son (AS 190): هذا قوله تعالى في اول السورة قل اعوذ برب الناس اراد به رب الانس والجن جميعا
وبالله التوفيق

Şemseli, zinceirekli, siyah meşin ciltler. Kalınca, saykallı kâğıt; 21 satır açık, harekeli, güzel nesih; ayetler surh. Üç cildi de aynı el tarafından yazılmıştır.

48.

شهاب الدين احمد السيواسي

عيون التفاسير للفضلاء السماسير

Şihābaddīn Aḥmad as-Sīwāsī

**‘Uyūn at-tafāsīr lil-fudalā’
as-samāsīr**

Şihābaddīn Aḥmad as-Sīwāsī al-Ayaṭulugī, Sivas ahalisinden bir kimsenin serbest bırakılmış kölesi idi. Zaynaddīn al-Ḥawāfī (ölm. 828 h.)’nin halifelerinden Şeyh Muhammed ile beraber Ayasuluğ (Ephesus)’a gitmiş, Aydın vilâyetinde emir olan Aydın-oğlu Muhammed

Bey'den gördüğü ihtiram üzerine orada ihtiyar-ı ikamet etmiştir. Şakā'ik'a göre 780 h. hududunda, HİH'ya göre 803 h. ve Bursalı Tahir'e göre 860 da vefat etmiştir. Bursalı Tahir mezar taşını gördüğünü söylüyor ve oradaki kitabeyi naklediyor.

Br. II 228/319.

Şakā'ik I 94. — Meedī, Tere. Şak. 55. — Brusalı Tāhir, 'OM I 90. — HİH (Flügel) IV 289.

Bankipore XVIII 2, 1415.

AYASOFYA 171. I. Sure 1—5 (an-Nisā'), 5. Sonunda noksan.

الحمد لله الذى انزل القرآن كلاماً قياً لا يحوم حوله عوج ... اما بعد فان كتاب الله المجيد هو : منبع الاصول الدينية ... ولكن كان الاطلاع لبعض طلاب المعجم والعرب ... على تلك الاسرار والانوار ضعباً ... (a2) ... ان انتخب من تلك التفاسير تفسيراً مختصراً ... وسميته عيون التفاسير للفضلاء الماسير

Ebru kâğıtlı, yarı meşin cilt. 30,4 × 21 cm. 126 varak iyi saykallı, sarımsı, kalın kâğıt. 19 satır aralıklı, güzel talik; ayetler surh. (X. asır).

AYASOFYA 219. Cilt. I. Sure 1-17 (al-İsrā').

Tamir görmüş, şemseli, koyu vişne rengi meşin cilt. 27×17 cm. 317 varak. 29 satır vazih nesih; ayetler surh; kenarda bazan tashihler vardır. Recep 1081 h., al-ḥācc Salīm b. Sulaymān 'an Kaşabat Dobinea. Vr. 317b de şu mühür var:

وقف صدر اعظم الحاج محمد إيشا ١٠٠٦

AYASOFYA 220. Sure 18 (al-Kahf) — 114.

Son: ... قال من لم يزعم انهما في كتاب الله تعالى فعليه لعنة الله والملائكة والناس اجمعين

Tamir görmüş, şemseli, koyu vişne rengi meşin cilt. 26×17,8 cm. 277 varak bir az kirlenmiş saykallı kâğıt. 27 satır nesih; ayetler surh; metinden evvel fihrist var. 2 cemaziyelahir 907 h. Ḥasan b. 'Abdallāh b. Abdāl Ḥasan, Amasya'da. 277a da yine AS 219 de görülen mühür var.

49.

الجلالين

Calālayn

تفسير

Tafsīr

Bu meşhur, veciz tefsirin telifine Calāladdīn Muḥ. b. Aḥmad b. Muḥ. al-Maḥallī başlamış, fakat bitirememişti. Sureleri şu tertipte tefsir etmişti: Evvelā 55 (ar-Raḥmān) — 114, sonra 36 (Yāsīn) — 54 (āl-Ḳamar), sonra 19 (Maryam) — 35 (al-Malā'ika), sonra 18 (al-Kahf), 1 (al-Fātiḥa), 2 (al-Baḳara) — 16 (an-Naḥl) ayet 82. Bu son kısım noksan

kalmıştı. Maḥallî'nin tilmizi Calāla ddīn as-Suyūṭî Sure 2 (al-bakara) — 17 (al-İsra')'nın tefsirinin hocasının tarzında tamamlamış ve onun yazdığı Fātiha tefsirini eserin sonuna koymuştur. Suyūṭî kendisinin bu işi 870 senesinde 40 gün zarfında bitirdiğini ve 871 senesinin saferinde kitabı tebyiz ettiğini söylüyor. — *Buğyat al-wu'āt*'a (173, satır 18-19) göre Maḥallî, tefsirinde 680 de vefat eden Kawāşî'nin (bk. nr. 20) *at-Talḥiṣ fit-tafsīr* adlı tefsirine itimat etmişti. Suyūṭî ise, tekmilesi için aynı tefsirinden maada Wāhidî (öim. 468 h.)'nin *al-Wacīz* adlı tefsirinden (bk. nr. 6), Bayḍāwî'nin *Anwār at-tanzīl* (bk. nr. 21)'i ile İbn Kaṭīr'in tefsirinden (bk. nr. 43) istifade etmiştir.

Calāla ddīn Abū 'Abdaliah Muḥ. b. Aḥmad b. Muḥ. b. İbrāhīm al-Anṣārī al-Maḥallī aṣ-Şafī'î, 791 de Kahire'de doğmuştur. Kahire'de al-Mu'ayyada ve al-Barḳūkiya medreselerinde fikh-ı Şafī'î müderrisi idi. 1 muharrem 864 de vefat etmiştir.

Br. II 114/140 ve II 145/179 Nr. 6.

Suyūṭî, *Ḥusn al-muḥāḍara* 204. — 'Alī Paşa Mubārak, *al-Ḥiṭaṭ al-cadida* XV 21. — Saḥāwī, *aḍ-Ḍaw' al-lāmi'* VII 39 nr. 82. — *Şadarāt* VII 303.

Ahlwardt I nr. 885. — India Office, *Arabic manuscripts* (Storey) 1147. — Bankipore XVIII 2, nr. 1419.

Basmalar: Bk. Br. II 145/179 nr. 6. — Sarkis 1623.

AYASOFYA 183. II. Sure 18 (al-Kahf) — 114.

Mısır-Suriye tarzında, şemseli, zincirekli açık kahve rengi meşin cilt. 22,2×16 cm. 126 varak saykallı kâğıt. 20 satırlı, yuvarlakça memlûk neshi; ayetler surh. 1a da memlûk tarzında levha vardır. 'Aşūrā günü, 876 h., 'Alī Südim al-İbrahîmi al-Ḥanafî.

AYASOFYA 184. I. Sure 2—17 (al-İsrâ').

Baş: الحمد لله حمدا موفيا لنعمة... هذا ما اشتدت اليه حاجة الراغبين

Hendesî şekillerle süslü, açık kahve rengi meşin cilt. 18,3×13 varak kalın, saykallı kâğıt. 21 satır sağa mail nesih; ayetler surh. 23 zilhicce 906 h., Yūsuf b. عبّالور b. Muḥ. b. İbrāhīm al-Abhasî (??) المهاورى (??).

AYASOFYA 182, 185.

I = AS 182. Sure 2 — 17 (al-İsrâ'). 157 varak. Perşembe günü, 11 recep 915 h.

II = AS 185. Sure 18 (al-Kahf) — 114.89 varak. Çarşamba günü, 14 şaban 914 h.

Mısır-Suriye tarzında, sade süslü, açık kahve rengi ciltler. 18×13 cm. Kalınca, saykallı kâğıt. 21 satırlı, kısa boylu, sağa mail, Mısır-Suriye neshi, ayetler surh. Muḥ. b. Muḥ. b. Aḥmad as-Sanhūrî aṣ-Şafī'î al-Azharî.

AYASOFYA 181.

Sade yıldız süslü, koyu vişne rengi meşin cilt. 20×11,5 cm. 303 varak ince, sarımsı saykallı kâğıt. 21 satır külfetsiz talik, mavi cetvel içinde; ayetler surh; üzerinde çizgiler var. 20 muharrem 1020 h.

AYASOFYA 186.

Yeşil bezle kaplanmış, şemseli meşin cilt 20,4 × 14,2 cm. 322 varak ince, saykallı kâğıt. 21 satır küçük nesih. Pazartesi, 20 rebiülevvel 1091 h. Hısayn b. hâfız 'Utmân b. Ca'far b. İsmâ'il, Kerkuk'ta.

AYASOFYA 187.

Kahve rengi, yıldız zeminli şemseli meşin cilt. 29,5 × 18,3 cm. 281 varak saykallı kâğıt. 27 satır sola mail, güzel osmanlı neshi, surh cetvel içinde; süslü başlık; ayetler surh çizgili. Pazar günü, 12 rebiülevvel 1127 h. Muḥ. b. Hısayn at-Turkmânî.

50.

ابن عادل

İbn 'Ādil

اللباب في علوم الكتاب

al-Lubāb fī 'ulūm al-ktāb

Sirāeaddīn abū Ḥafş 'Umar b. 'Alī b. 'Ādil al-Hanbalī ad-Dimaşqī'nin hayatı hakkında malumat mevcut değildir. Tefsirinde, Sure 20 (Tāhā)'nin sonunda, kendisinin bu eserin telifini 15 ramazan 880 h. de bitirdiğini kaydettiği Ḥādīwiye defterinde söyleniyorsa da, bizim nüshada böyle bir kayda tesadüf edilmedi; fakat müellif Şihābaddīn Sīwāsī'nin tefsirinden naklettiğine göre, IX. h. asırda yazmış olduğuna şüphe edilmez.

Her ayetten sonra evvelā sebab-i nuzūlunu, neshini ve sairesini izah ediyor.

Br. II 114/140.

Ḥādīwiya I 196.

AYASOFYA 254, 255, 256.

Cüz I = AS 254. Sure 1—5 (al-Mā'ida). Ebru kâğıtlı bez cilt. 34,7 × 24,2 cm. 666 varak.

Cüz II = AS 255. Sure 6 (al-An'ām) — 19 (Maryam). Zedelenmiş, tamir görmüş siyah meşin cilt. 34,6 × 23 cm. 508 varak.

Cüz II = AS 256. Sure 20 (Tāhā) — 114. Yıldız zeminli şemseli, zincirekli, kahve rengi meşin cilt. 34,2 × 22,5 cm. 721 varak.

Baş (AS 254): الحمد لله نحمده ونستعينه ونستهديه... وبعد فهذا كتاب جمته من اقوال العلماء: في علوم القرآن...

Son (AS 256): ... الجنة والناس وهو حديث النفس... تجاوز لامتي عما حدثت به انفسها ما لم تعمل وتتكلم به والله اعلم بالصواب

Saykallı kâğıt. 43 satır Mısır-Suriye neshi, surh cetvel içinde; süslü başlıklar. İstin-sah kaydı (AS 256, vr. 721 b): 9 şevval 1117 h., Ahmad b. Muḥ. al-Ḥāṣṣī (?). İhda kaydı:

وزير اعظم وسردار مكرم محمد باشا قوللرينك اهداسى

51.

برهان الدين البقاعي

الفتح القدسي في آية الكرسي

Burhānaddīn al-Biḫā'ī

al-Fatḥ 'al-ḫudṣī fī āyat al-Kursī

Burhānaddīn Abū 'l-Ḥasan İbrāhīm b. 'Umar b. Ḥasan ar-Rubāṭ al-Ḥirbāwī al-Biḫā'ī, takriben 809 h. de Biḫā' civarında bulunan Ḥirbat Rawḥā¹'da doğmuş ve hayatını Kahire, Kudüs ve Dimaşk'ta geçirmiştir. Saḥāwī mufassal tercüme-i halini veriyor ve kendisini su-i ahlāk, hırs, hodbinlik ve gururla tavsif ediyor. Kendisini ilimde her kese faik görmüş ve muasırlarına şiddetli tenkitlerde bulunmuş². Meşhur sufi şair 'Umar b. al-Fāriḍ ve İbn al-'Arabi'yi tekfir etmiş ve s. şaban 879 h. de bitirdiği ve yegāne yazmasını vafedeceğimiz küçük tefsirinin mukaddimesinde hakikaten garip bir hodbinlik mütebarızdır. Biḫā'ī 885 h. de vefat etmiştir.

Br. II 142/177.

Suyūṭī, *Naẓm al-'iḳyān fi a'yān al-a'yān*, neşr. Hitti (New-York 1927) 24. — Saḥāwī, *ad-Daw al-lāmi'* I 101-111. — İbn İyās: *Badā'i'* IV 164. — *Şadārāt* VII 339-40.

AYASOFYA 387/1. Vr. 1-26a.

Son: الحمد لله الذى وسع كرسيه ما شاء من خلقه... وبعد فاني لما كتبت تفسيرى للذى لم اسبق الى مثاه (3a)... وقت وقد اسكتبه العلامة برهان الدين بن طهرة قاضى الشافعية احببت ان افرد الكلام منهما في الآية العظمى بكتاب اسميه الفتح القدسي في آية الكرسي... فضلا الاول في الاحاديث الواردة في مناقبها وفضائلها الثانى فيما يسره الله من المعاني المودعة في خزائنها وحواصلها.

Son: قاله مصنفه فرغت من تعليق هذا الفتح القدسي في آية الكرسي ليلة الثلاثاء العاشر من شعبان المكرم سنة ٨٧٩ بمسجدي في رحبة باب الميد بالقاهرة المزينة وانا في الحادى والسبعين من عمرى فاشاغل كثيرة والايام عسيرة

¹ Yāḳūt: *Mu'cam al-buldān*, *Rawḥā* maddesinde.

² *Unwān az-zamān fi tarācim aṣ-ṣuyāḥ wal-aḳrān* adlı kitabının bir yazması Köprülü kütüp. 1119 mahfuz bulunuyor.

Ebru kâğıtlı yarı meşin cilt. 18 × 13,7 cm. Kalınca, beyaz, saykallı kâğıt. 17 satır Mısır-Suriye neshi; söz başları ve noktalar surh. 28 cemazilahir 915 h., Yahyâ b. 'Abd-alkarîm b. 'Alî al-Muḥawwalî aş-Şâfi'î الخالوقى .

52.

الكورانى

غاية الامانى فى تفسير الكلام الربانى

Kūrānī (Molla Gūrānī) Ġāyat al-amānī fī tafsīr al-kalām ar-rabbānī

Şamsaddin Aḥmad b. İsmā'îl b. 'Utmān b. 'Aḥmad, Osmanlı devleti fakih ve muharrirlerinin meşhurlarındandır. 813 h. de Şehrezor civarındaki Kūrān'da doğmuş, Bağdad, Şam ve Kudüs'te tahsî-i ulûm ettikten sonra, 835 h. e doğru Kahire'ye gelmiş ve orada İbn Hacer al-'Asḳalānî'den (ölm. 858 h.) icazet alarak Barḳūkiya medresesinde fıkıh tedris etmiştir. Bir rivayete göre, bir mubahasadan dolayı, evvelâ hapis, sonra nefyedilmiş ve bunun üzerine Şam'a, oradan Anadolu'ya gelmiştir (*aḍ-Ḍaw' al-lāmi'*); diğer bir rivayete göre hacdan dönmekte olan Molla Yegān (*aş-Şakā'ik an-Nu'mānīya* I, 138) Kahirede onu görmüş ve Anadolu'ya gelmeğe teşvik etmiştir (Osmanlı menbaları); Sultan Murād (824 - 855 h) ona evvelâ Bursa'da Kaplıca ve Yıldırım medreselerinde müderrislik verdi; sonra Manisa valisi Şehzade Mehmed (= Sultan Muḥammad Fātih)'e muallim tayin etti. Fatih (855 - 886 h) ona Kazaskerlik tevcih etti ise de İstanbul'un fethinden sonra (857 h) azl olundu; buna bir az muğber olan Kūrānī Arabistan'a hacca giderek 861 e doğru 'avdet ettiğinde, Bursa'ya kadı tayin olundu (Bu vaka terceme-i hallerde gösterilmiyor, ancak Solakzāde ve Sa'deddin'de vukuat arasında zikrolunuyor). Padişahla arası açılıp Mısır'a kaçtı. Fatih onu 872 h. de tekrar çağırıldı, 885 h. de şeyhulislam oldu. 893 h. de İstanbul'da vefat ederek Galata'daki camiine defnoldu.

Molla Kūrānī bu tefsirini 860 h. senesinde Kudüs'de başlamış 867 h. de ikmal ederek, Fatih'e ithaf etmiştir.

Br. II 228-9/319-20. — Babinger, El, *Kūrānī* maddesinde.

Şahāvī, *aḍ-Ḍaw' al-lāmi'* I 241. — Şakā'ik I 143. — Mecdi, *Tere. Şak.* I 102. — Aşıkpaşazāde, *Tevārih-i āl-i 'Osmān* (İst. 1332) 202. — Friedrich Giese, *Die altosmanische Chronik des 'Aşıkpaşazāde, von neaem herausgegeben* (Leipzig 1929) 143. — Sa'deddin, *Tāc et-tevāriḥ* (İst. 1280) I 450, 469, II 441. — Şolaḳzāde, *Tāriḥ-i āl-i 'Osmān* (İst. 1297) 213, 219. — Mustakimzāde, *Davḥat el-meşāyih el-kibār ma' zeyl* Aḥmed Rif'at Ef. (İst.) 10. — Brūsali Tāhir, *OM* II 3. — *Sicill-i 'Osmānī* III 161.

AYASOFYA 253.

الحمد لله المتوحد بالاعجاز في النظام . . . . وبعد فان من صرف نقد عمره في درك المعارف . . . .
فاحسبت ان اكون من اسرتهم واحشر في زميرهم و ان لم اكن من عدتهم . . . . وسميته خاضعاً لله
غاية الاماني في تفسير الكلام الرباني . . . . يهدى الى بحر المعارف وممدن العوارف . . . . من نصب لاهل
الفضل ميزان الفضائل . . . . الاسد الكرار والمزن المدرار ابى الفتح فاتح القسطنطينيه . . . . السلطان
محمد خان بن مراد خان . . . .

. . . . وانا اعوذ بهما من شر نفسي وشر كل ما ذرأ وبرا واستغفر الله . . . . فرغ مؤلفه من تأليفه Son :
يوم الخميس ٣ رجب سنة ٨٦٧ وكان الابتداء في اواخر سنة ٨٦٠ في المسجد الاقصى بتهجاء
باب الجنة

Yaldız zeminli, vişne rengi nakışlı şemseli, zincirekli, koyu vişne rengi, tamir görmüş meşin cilt. 35,3×22,3 cm. 398 varak sarımtırak, ince, saykallı kâğıt. 35 satır güzel, seyrek, bir az sola mail nesih, yaldız-siyah cetvel içinde. Süslü başlık; ayetlerin üzerine yaldız çizgiler çekilmiş; kenarda bazan haşiyeler (X. — XI. asır).

53.

عبدالرحمن الجامي

Mollā Cāmī

تفسير

Tafsir

Mevlana Nūraddīn ‘A b d a r r a ḥ m ā n b. Nizāmaddīn Aḥmad b. Şams-addīn Muḥ. al-Cāmī, aslan İsfahan’ın Dardaşt mahallesinden olup, babası Nizāmaddīn Aḥmad oradan Horasanın şimal-i şarkisinde bulunan Cām vilâyetinin Ḥaracird kazasına hicret etmişti. Cāmī 18 muharrem 816 da orada doğmuştu. Küçük yaşta babası ile beraber Herat ve Samarkand’a giderek, tahsilde bulunmuş ve Hoca ‘Alī Sarmarḳandī ve Sa‘daddīn Muḥammad Kaşğarī’nin derslerinden istifade etmiştir. Tasavvufta Nakşbandī tarikatına mensup olup, kendi hocası olan Hoca Muḥammad Kaşğarī’nin ve Hoca ‘Ubaydallāh Aḥrār’ın müridi olmuştur. Nihayet Hoca Sa‘daddīn’in vefatından sonra (860 h.) onun yerine Nakşbandī şeyhi olmuştur.

Fatih Sultan Muḥammed’in hizmetinde bulunan ulema arasında bir gün vahdet-i vücud hakkında bir ihtilaf çıkmış ve Kaziasker bu meseleyi ancak Cāmī’nin halledebileceğini söylemiş. Sultan da ona hediyeler göndererek, meselenin hallini kendisinden istemiş, Cāmī bu mesele hakkında *Risāla fil-wucūd* adlı eserini yazarak, Fatihe göndermişse de, risale İstanbul’a varmadan, Sultan vefat etmiştir. Sultan Bayazid II. (886-918) yine Cāmī’ye hediyeler göndererek, İstanbul’a davet etmiş, Cāmī de seyahat hazırlığını yaparak Hemedan’a kadar gelmiş ise de Anadolu’da taun

olduğunu eşiderek özür dilemiş ve İstanbul'a gelmekten vaz geçmiştir. Cāmī, bir çok seyahatlar yapmış, Bağdad yolu ile hacca gitmiş ve dönüştü kısa bir müddet Tebriz'de kalmıştır. Bu esnada Azerbaycan Akkoyunlulardan Uzun Hasan'ın oğlu Ya'küb Bey (882-883 h.)'in idaresinde idi; Cāmī Tebrizde bulunduğu vakit, tarif edeceğim nüshayı ona ithaf etmiştir. Cami Tebriz'den Herat'a gitmiş, orada 898 h. de vefat etmiştir. 'Abdalğafür Lārī, Cāmī'nin 46 kitap ve risalesinin listesini veriyor. Cāmī bir Kuran tefsiri yazmak istemişse de Fātiha suresi ile Baqara suresinden bir kaç ayetin tefsirini yazdıktan sonra, meçhul bir sebepten dolayı bu tefsiri tamamlayamamıştır; sonra müstensihler bazen Baqara suresinden olan ayetleri hazfederek *Tafsir Fatihat al-Kitab* ismi ile onun külliyatına ilâve etmişlerdir.

Br. II 207/285. — Browne, *A Literary History of Persia* (London 1902-28) III 507-548. — Cl. Huart, El, *Djāmī* maddesinde. (Orada fazla kitabiyat vardır).

'Abdalğafür Lārī, *Takmilat Nafaḥāt al-uns* (Yazma, Veliyeddin 1654, vr. 249-271). — Dawlatşāh 483. — *Macālis al-Uşşāk*, 55 inci meclis. — *Raşahāt* (Newal Kişor 1911) 133. — Sāmi Mīrzā, *Tahfa-i Sāmi* (Tahran 1314) 85-90. — *Şakā'ik* I 389. — *Şadarāt* VII 360. — Şawkānī, *al-Badr at-tālī* I 327. — *al-Fawā'id al-bahīya* 86. — Hvandamīr, *Ḥabīb as-siyar* III 3, 337.

Bankipore II Nr. 180 (hayatı); 181, 1 (tafsir). (Orada mufassal kitabiyat vardır).

AYASOFYA 405. Sure 1-2 (al-Baqara), 22.

Baş: الحمد لله رب العالمين من الاولين الاقدمين ... اما بعد قدما كان يخالج صدرى ويدور فى خلدى ان ارتب (2a) فى تفسير كلام الله وتاويل آياته كتاباً جامعاً لوجوه اللفظ والمعنى ... ولكن كان يعوقني عنه حوادث الزمان وصوارف الحدثان حتى كبر سنى ... واشتغل الراس شيبا وامتلأت بنيتي من راسى (2a) الى قدى منقصة وعبياً ... وانضم اليها استدعاء بعض الاخوان ... وها انا مبتدء ببعض الاحاديث الواردة فى شان الفاتحة ...

Son: ... ولا ينبغي ان يجعل احد قبلة عبادته الا اياه

Basma şemseli, zincirekli, koyu vişne rengi meşin cilt; 23,7 × 15,7 cm. 64 varak sarımtırak saykallı kâğıt; 21 satır sola mail muntazam nesih, yıldız ve mavi cetvel içinde; süslü başlık, kenarda bazen haşiyeler; varak 1a da Cāmī'nin el yazısı ile aşağıda nakledilen küçük methiye görülmektedir. Ondan bu nushanın Cāmī tarafından Ya'küb Bey'e ithaf olunmuş olduğu anlaşılıyor. Mezḳūr Ya'küb Bey 883 h. de Tebriz'de hükümet ettiğinden, bu nusha (883 h.), yahut ondan evvel yazılmış olması lâzım gelir.

این اجزاء شریفه نازرد خزانه کتب شهریارى است که صحایف ایام نکاشته قواعد عدل و احسان اوست و خزاین شهر و اعوام انباشته مواید فضل و احسان او

پدر بر پدر صاحب تاج و تخت
که مدحش بود آب و من تشنه دیک
بآن دم بدم تشنه تر یایم

جهاندار دارای فیروز تخت
بذات وصفت نیک یعقوب بیک
نباشد از آن آب سیرایم

نیارم درین کتیب تیزدور   بصد قرن آنرا رسیدن بغور
 همان به که در حضرت کارساز   بر آرم بصد لایه دست نیاز
 که یا رب بخاصان درگاه تو   بجایک روی خاص در راه تو
 که این شاه را تا بروز شہار   ز آفات و عاہات محفوظ دار
 کتبه الفقیر عبدالرحمن الجمی عنی عنہ

AYASOFYA 412. Sure 1-2 (al-Bakara), 7.

Yaldız şemseli, zinceirekli, koyu kırmızı meşin cilt; 21,1×14 cm. 47 varak saykallı biraz buruşuk kâğıt; 17 satır sağa mayil talik; ayetler surh; sonundan noksandır. (X.—XI. asır).

Son: وجعل من موصوفه علی تقدیر کون المراد بالذین کفروا الماحضین هو مختار صاحب الکشاف

54.

السیوطی

الدر المثور فی التفسیر المأثور

Suyūṭī

ad-Durr al-mantūr fī t-tafsīr al-ma'tūr

Abū l-Faḍl 'Abdarrahmān b. Abī Bakr b. Muḥ. Calā'addīn al-Ḥudayrī a s-Suyūṭī aṣ-Şāfi'ī, islām muharrirlerinin en velūdudur. Bağdad'm İranlı bir ailesinden olan ecdadı Mısır'da Usyūta gelmişlerdi. Kendisi 1 receb 849 da doğdu. Annesi bir türk cariye, babası müderris idi. Tahsil-i ulūmdan sonra, hacca gitmiş, 872 de Şayḫūniya'da müderris olmuştur. 906 da Baybarsıya medresesine tayin olundu ise de, medresenin varidatını su-i istimal ile ittiham edildiğinden, mevkiini kaybetti. Rawḍa adasına çekilip, ölümüne kadar orada kaldı. Vefatı 18 cema-zilevvel 911 dedir.

Büyük, küçük 561 eseri zikrolunmaktadır.

Ad-Durr al-mantūr Suyūṭī'nin bundan evvel yazdığı *Tarcumān al-ḳur'ān* adlı tefsirin muhtasarıdır ve aslı gibi tamamen hadislerden ibarettir. Müellif bu eseri 898 senesinin 'id al-fiṭr'inde bitirdiğini söylüyor.

Br. II 143-45/188-179 Nr. 2. — El, *Suyūṭī* maddesi. — Wüstenfeld, *Geschichtschreiber* nr. 506. — Goldziher, *Sitzungsberichte Akademie Wien* 69 (1871) S. 28.

Kendinin yazdığı terceme-i hali: *Ḥasn al-mahādara* 1,153-9,203. — *Ṭabaḳāt al-mufasssirin* S. 4. — 'Alī Paşa Mubārak, *al-Ḥiṭāṭ al-cadida* XII 105. — Şahāwī, *aḍ-Ḍaw al-lāmi'* IV 65. — *Şadarāt* VIII 51. — 'Aydarūsī: *an-Nūr as-sāfir* 54. — Şawḳānī, al-Badr aṭ-ṭālī' I 328 — Cemīl Bek: *'Uḳād al-cawhar fī tarācīm man lahum ḥamsāna taṣnīfan fa-mi'a wa'aktar* (Beyrut 1326) I 149. (Fazla kitabiyat için bk. Br.).

Bankipore XVIII 2 nr. 1427.

Basma: Kahire 1314. — Sarkīs 1079.

AYASOFYA 211. Sure 7 (al-A'rāf), 102 — 12 (Yūsuf), 76.

Ebru kâğıtlı yarı meşin cilt. 21,5 × 15,6 cm. 340 varak kalın, az saykallı kâğıt. 25 satır külfetsiz, uzun çekilmiş nesih. Pazar günü, 8 şaban 907 h. (müellifin hayatında). Yūsuf b. عالجور b. Muḥ. b. İbrāhīm b. 'Alī al-Abhasī المهورى sibṭ (?) Sayyid Muḥ. b. 'Isā b. Sumnah al Abhasī (?) al-Anṣārī aṣ-Şāfi'ī. (AS 184, *Tafsīr al-Caṭālayn* — bak s. 61 — aynı el ile yazılmıştır).

AYASOFYA 204, 205, 206, 207.

Cüz I = AS 204. Sure 1-4 (an-Nisā'). 346 varak. 11 cemazilahir 1135 h., Muḥ. b. Aḥmad Maḥfūf (?) aṣ-Şāfi'ī al-Ḥalīlī.

Cüz II = AS 205. Sure 5 (al-Mā'ida) — 15 (al-Ḥacar). 340 varak. Pazartesi, 25 muharrem 1136 h, aynı el tarafından.

Cüz III = AS 206. Sure 16 (an-Nahl) — 24 (Saba'). 298 varak. Çarşamba, 3 cema-zulahir 1135 h. (?).

Cüz IV = AS 207. Sure 25 (Yāsīn) — 114. 362 varak. Çarşamba, 4 safar 1136 h., Muḥ. b. 'Alī aṭ-Ṭanūbī baladan al-Mālikī madḥaban al-Aḥmadī ḥırkatan. AS 206 ve 207 aynı el tarafından yazılmıştır.

Baş: (AS 204) الحمد لله الذى احيا بمن شاء ماثر الآثار بعد الدثور... وبعد فلما الفت كتاب
ترجمان القران وهو التفسير المسند عن رسول... وسميته بالدر المنثور فى التفسير المأثور...

Son: (AS 207) قال مؤلفه فرغت من تبييضه يوم عيد الفطر سنة ٨٩٨ والحمد...

Yıldız zeminli şemşeli, zincirekli, koyu vişne rengi meşin ciltler. 32,5 × 21,5 cm. Süslü başlıklar; 35 satır Mısır-Suriye neshi, surh ve mavî cetvel içinde; AS 204, 205 ve 207 de kokulu, kahve rengi olan mürekkep kısmen kâğıtta yayılmıştır. Söz başları surh.

AYASOFYA 204, 209, 210.

Cüz I = AS 209. Süre 1—5 (al-Mā'ida). 32 × 21 cm. 408 varak. Cumartesi, 6 ramazan 1161 h.

Cüz II = AS 209. Sure 6 (al-An'ām) — 26 (aṣ-Şu'arā'). 30,5 × 20,5 cm. 339 varak.

Cüz III = AS 210. Süre 27 (an-Naml) — 114. 30,2 × 20,7 cm. 459 varak.

Şemşeli, zincirekli, açık kahve rengi ciltler. 43 satır Mısır-Suriye neshi surh cetvel içinde; söz başları surh. Üç cildi aynı el ile yazılmıştır.

55.

مجهول

[تفسير سورة القدر]

Mechul

[Tafsīr sūrat al-Ḳadr]

Mechul bir müellif tarafından sūrat al-Ḳadr (97) hakkında yazılan bu küçük tefsir Bayazıd II. (887-918 h.)'e ithaf edilmiştir.

AYASOFYA 401.

Baş: الحمد لله الذى انزل القران لنا فى ليلة القدر... اما بعد فلما... مطالعة التفسير المنسوب الى... البيضاوى... الى (2a) تفسير سورة القدر رايت فيها حقايق لا تعد... فاردت ايضاح مخفيات

رموزها ... جمعت من عيون التفسير للعلماء التحارير خلاصة انظارهم ... و اضفت اليها ما سنج
للنظر القاصر ... (zh) بعثته الى شريف باب ... (3a) السلطان بايزيد خان ابن السلطان محمد
ابن السلطان مراد خان ...

Son : ... اياكم ممن اعطى في الاجر كمن صام رمضان واحيي ليلة القدر

Tamir görmüş, dışında açık kahve rengi, içi kırmızı, şemseli meşin cilt. 17,5×12,5
cm. 38 varak sarımtırak, saykallı kağıt. 13 satır güzel, kalınca nesih; söz başları üzerine
surh çekilmiş; ayetler surh. Sultan için yazılan nusha olacaktır.

56.

Mechul

[Seçilmiş ayetler üzerine İbn
al-^cArabînin tarzında tafsîr]

AYASOFYA 385/1/2/3.

I. Vr. 1b-4b. Sure 102 (at-Takâtur).

Baş : الحمد لله رب العالمين ... قال الله تعالى الهيكلم شغلکم

Son : ... يومئذ عن النعيم الذى شغلکم عن الحق سبحانه وتعالى ...

II. Vr. 5b-10b. Sure 103 (al-^cAşr).

Baş : الحمد لله رب العالمين ... والمصر اقم بصلوة العصر لفضيلتها ...

Son : ... بما يدرك عقله كما هو مشهور فى كتبهم

III. Vr. 11b-17a. Sure 3 (Āl 'Imrān) 200.

Baş : الحمد لله رب العالمين ... يا ايها الذين آمنوا اصبروا على كل شقة وشدة ...

Son : ... او الذين يشاهدون الخلق فيك فانك على ما تشاء قدير وتحقيق رجاء المؤمنين جدير

Kahve rengi meşin cilt. 16,7 × 10,8 cm, 17 varak saykallı, sarımtırak, biraz buruşuk
kâğıt; aradaki boş varaklara numara konmamıştır. 13 satır, dikkatli talik, (X. asır).
Vr. 17a da Bayezid II. in mührü var.

57.

مجهول

رسالة (فى تفسير سورة الملك)

Mechul

Risāla (fī tafsīr sūrat al-Mulk)

Sultan Selim I. (918-926 h.)'e ithaf edilmiş bu küçük risāle Kaş-
şāf'a itiraz eden bazı âlimleri redd için yazılmıştır ve yalnız sure 67
(āl-Mulk) tefsirini ihtiva eder. 917 h. de telif ve o senede yazılmıştır.

AYASOFYA 408.

الحمد لله الذى قدر كل شيء بحكمته تقديرا . . . اما بعد فاني بعدما ابتليت بما ابتليت وبالمصاب :
 Baş : قد بليت لفظنى الدوران فى اوسط العمران الى ابعد البلدان فشهدت محفلا يتلون من الكشاف ما
 يتلون ويسندون اليهما يسندون . . . ويحكون فى الشروح بعض الجروح . . . فقلت لاصحاب الكتاب . . .
 ان هذا الجواب لشيء عجاب . . . و اشار الى من لم يسمعنى الامتاع . . . ان انظر . . . و اميز غيظه و سمينه . . .
 (2b) فلما نظرت فيه . . . وجدته بريثا مما قالوا . . . فاملت لشرح الكتاب رسالة . . . (3b) ثم
 طلعت شمس السعادة . . . (4a) سلطان سليم بن بايزيد بن محمد خان . . . جعلها خدمة لحضرتة . . .
 Son : . . . حتى يقرأ الم تزييل و تبارك الذى بيده . . .

Dışı kırmızı, içi açık kahve rengi, yaldızlı süslü, türk işi, meşin cilt. 17,5×12,5 cm. 74
 varak sarımsı, saykallı kâğıt. 13 satır güzel, sola mail nesih. Müellife ait nüsha olacaktır.

قد وقع الفراغ من تحرير هذا التفسير . . . فى اواخر شهر ذى الحجة . . . ٩١٧ . . .
 Yazılış kaydı : . . . وقع تاريخ فضله

وما من كاتب الا سيفنى
 ويبقى الدهر ما كتبت يداه
 فلا تكتب بكفك غير شيء
 يسرك فى القيامة ان تراه

58.

ابن ابى شريف

İbn Abī Şarīf

تفسير الآيتين والحديث

Tafsīr al-āyatayn wal-ḥadīth

Burhānaddīn İbrāhīm b. Muḥ. b. Abī Bakr al-Murri al-Maḥdisī İbn
 Abī Şarīf 18 zilkade 836 de Kudüs'te doğmuş, 893 de Kahire'de
 Kadilkudat olmuş ve bir kaç müderrislikte bulunduktan sonra, 923 h. de
 vefat etmiştir. Kitabı iki ayetin: 2 (al-Bakara), 257 ve 39 (az-Zumar)
 53 tefsiri ile bir hadisin şerhini ihtiva eder.

Br. II 20/13.

Suyūṭī, *Naẓm al-ikyān fī a'yān al-a'yān*, nşr. Ph. K. Hitti (New York 1927)
 26. — Saḥāwī, *ad-Daw' al-lāmi'* I:134.

AYASOFYA 393.

الحمد لله جدا يكون بالنم و فيا . . . (4a) و بعد فاني . . . (4b) . . . و لما طال طلب النفس :
 Baş : منى تفسير آيات (5a) يحق ان يقال عند تيسيرها ان فى ذلك لآيات . . . فقالا فى تفسير قول الله
 تبارك و تعالى الله ولى الذين (٢ البقرة : ٢٥٧) . . . (38a) تفسير قوله تعالى قل يا عبادى (٣٩ الزمر : ٥٣)
 . . . (50a) تفسير حديث جعلت لك صلاتى كلها . . . (51b) و بعد فقد سئلت عن معنى الصلاة الواقعة
 فى الحديث الشريف فى قول القائل لرسول الله صلعم (52a) اجعل لك من صلاتى ثلثها
 Son : . . . ولا يمننا من ورود منهل الحب و شر به و الحمد لله . . . تم التفسير المبارك

Kahve rengi, Mısır-Suriye tarzında tezyinatlı meşin cilt. 18,4 × 13,7 cm. 66 varak kalınca, saykallı kâğıt. 5 satır iri harfli memlûk neshi; söz başları surh, mavî, veya yaldızlıdır; vr. 1b de yaldız-mavî cetvel içinde fihrist; vr. 2b de yaldız ve mavî zemin üzerinde beyaz harflerle yazılmış yazıları ihtiva eden mustatil levhada kitabın ismi ve minkütüb:

تفسير الايتين والحديث لخزانة المقام الشريف الملك الملك الاشرف قانصوه التورى عز نصره
لشيخ الاسلام برهان الدين بن ابي شريف

66a da bir rozet. 922 h. de şehit olan Sultan Kânşūh al-Ġawrî için yazılmış nushadır.

59.

علم الدين الحسيني شرح وترجمة لبعض من سورة البقرة
‘Alamaddīn al-Ĥusaynī Şarḥ wa-tarcama li-ba‘d min
sūrat al-Bakara

Bu müellifin hayatı hakkında şimdilik malûmat mevcut değildir. Sure 2 (al-Bakara), ayet 1-5 e ait olan bu küçük tefsir, başka müfessirlerin kavilleri hakkında bir kaç mütalâadan ibarettir. Müellif eserini 935 senesinde Bursa'da tebyiz ettirmiş ve Kanunî Sultan Süleyman (926-974 h.)'a ithaf etmiştir.

AYASOFYA 398.

الحمد لله الذى اعطانا مبدأ... (2a) اما بعد فهذا شرح وترجمة لبعض من سورة البقرة: Baş: انتزعه علم الدين الحسيني من الكشاف للعلامة... الرخشى... على ما ارتضى به الشارحان الفاضلان... مع بعض ماسنح لحاظه القاتر في الاستفسارات على السيد السند قدس سره...

Son: ... بما يتشرفون به في الآخرة بلطفك العميم وكرمك الجسيم

Açık kahve rengi, içi siyah, güzel şemseli, zincirekli meşin cilt 21,7 × 14,7 cm. 44 varak saykallı kâğıt. 15 satır kalınca talik, yaldız-mavi cetvel içinde; yaldız başlık; kenarlarda tashihler var; ayetler surh. Cemazilevvel 935 h., Bursa'da Sultan için yazılmış nüsha olacaktır.

60.

صنع الله الخالدي تفسير سورة الاخلاص
Şun‘allāh al-Ĥalidī Tafsīr sūrat al-İhlāş

Hayatı hakkında hiç bir şey bilinmiyen müellif, bu küçük tefsiri 3 recep 937 h. de telif ve İskender Çelebî'ye (vef. 941 h.)¹ ithaf ettiğini söylüyor.

¹ Bk. nr. 29.

AYASOFYA 419.

Kâğıt kaplı, zedelenmiş cilt. 17×10,4 cm. 12 varak sarımsı saykallı kâğıt. 10 satır osmanlı neshi. Vr. 1a 'da Kemal Paşazadenin (ölm. 950 h.) eli ile yazılan şu takriz var :

اجاد فيما افاد ودقق فيما حقق بحقه الفقير الى الغنى المتعال احمد بن سليمان بن كمال

Müellife ait nüsha olması muhtemeldir.

الحمد لله المتفرد بصفات الجمال ... وبعد ولما درى بالاسناد الصحيح ... (4b) ... ولما أتمته : Baş :

طاب إلى ان اجمله تحفة ... لحضرة صدرالاعيان (5a) اسكندر چلبی افندی ...

... كما ارشدنا الى ذلك قبل ذلك قد فرغ من التفسير الشريف الخادم التحيف والعبء Son :

الضعيف صنع الله حالدى يوم الثالث من الشهر المبارك رجب سنة ٩٣٧ في دار الامان قسطنطينية

61.

خضر العطوفى

Hıdr al-‘Aṭūfī

حصن الآيات العظام فى تفسير اوائل سورة الانعام

Hısn al-āyāt al-‘izām fi tafsīr awā’il sūrat al-An‘ām

Ḥayraddīn Ḥıdr b. Maḥmūd b. ‘Umar al-‘Aṭūfī, Merzifonludur. Bayazid II. tarafından Saray-ı Humayunda köleler muallimliğine tayin edildi. Ondan sonra camilerde va‘z ve tefsir tedrisini ihtiyar etmiş ve 948 h. de vefat etmiştir.

Br. S II 639.

Şakā’ik II 10. — Meccī, Tere. Şak. 415. — Brüsali Tahir, ‘OM I 355.

AYASOFYA 399/1. Vr. 1—51a.

الحمد لله الذى جعل سلطاننا لحنى الاسلام حاميا ... (3b) ... وبعد فلما كان السلطان ... خدمت لجناب باب خدمته بمرض تلك آيات التي روى في شأنها عن النبي صلّم انه قاله من قرأ تلك آيات من اول سورة الانعام وكل الله به سبعين (4a) الف ملك يخطونه ... (4b) وقد فسرت تلك الآيات ... مع (5a) ضيق الوقت عن بذل الطاقة بعد ما طالعت كتاب الزمخشري¹ وحاشية السعد التفتزاني² والكتاب المشهور بتفسير القاضي³ وحاشية مولانا المعروف بحاج حسن زاده القاضي⁴ ... وكتبت فيها ما اخترته واراضيته فإلم ارض عنه حررته على ما غيرته (5b) فكل كلام منها زعمت فيه شيء اشترت الى ذلك ... راقنا على السطور لفظة هنا بالجمرة ... وسميت هذى الرسالة (6a) حصن الآيات العظام فى تفسير اوائل سورة الانعام

Son :

هذا ما خطر بالخطر الفاتر عند فتور فيه الخطور نادر

¹ Bk. nr. 9.

² Ölm. 792 (Br. I 290/508 nr. 8).

³ Bk. nr. 21.

⁴ Muḥ. b. Muṣṭafā ḥācc Ḥasanzāde (ölm. 911 h.). ḤḤ (İst.) I 165; Ahhvardt nr. 835.

Yıldızlı şemseli, zincirekli, koyu kahve rengi, içi kırmızı, güzel meşin eilt. 22×14 cm. Kahve rengi-sarımtırak, saykallı kâğıt. 9 satır gayet güzel osmanlı neshi. 1b-2a'da yıldız cetvel; vr. 1b de mavi-yıldız zeminli güzel başlık; söz başları yıldız ve kırmızı. Kitabın mukaddimesinde bahsolunan *hanā* kelimeleri surh mürekkeple kenarda; bundan maada kenarlarda haşiyeler var. Sultana ihda edilmek üzere yazılmış nusha olacaktır. Muharrem 916 h.

AYASOFYA 396/I. Vr. 1—19a.

Kırmızı, yıldız-mavi şemseli ve zincirekli güzel meşin eilt. 16,6 × 13 cm. Sarımsı, saykallı kâğıt. 17 satır sola mail osmanlı neshi, yıldız cetvel içinde; söz başları surh; 1a da kitapların isimlerini havi yıldız bir daire; kenarlarda bazan haşiyeler vardır. (X. asır).

62.

ابن کمال پاشا

Kemal Paşazade

تفسير القرآن

Tafsîr al-Ḳur'ân

Şamsaddîn Aḥmad b. Sulaymân b. Kemal Paşa, en meşhur Osmanlı tarihçi, fakih ve ediplerinden biridir, önceleri Bayezid'in ordusunda hizmet ediyordu, ülemâya çok hürmet edildiğini görerek ilmiye zümresine geçti; babasından ve zamanın meşhur bir çok âlimlerinden tahsil-i ulûm ettikten sonra, Edirne'de 'Ali Bey medresesine müderris tayin olundu. Nihayet Selim I. (918-926 h.). zamanında Anadolu kazıaskeri olup, onunla birlikte, Mısır seferine iştirak etmiş 932 şabanında şeyhulislam olmuş; bu vazifede iken 2 şevval 940 h. ta vefat etmiştir. Yüz kadar risalesinden başka bir *Tevārîḥ-i âli-'Osman*'ı vardır. Bu tefsir Sure 86 (aṭ-Ṭâriḫ) son ayetiyle hitam buluyor.

Br. II 449/668. — Babinger, *El Kemalpaşazade* maddesinde; (bu iki eserde muassal kitabiyat vardır). — Babinger: *GOW* 61.

Şakā'ik I 591. — Mecdî, *Tere. Şak.* 381. — Mustaķimzāde, *Davḫat el-meşāyih ma' zeyl Aḥmed Rif'at* (İst.) 16. — Brüsali Ṭāhir, I 233. — Mehmed Ârif, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, s. 1411. — *Şadarât* VIII 238. — Evliya Çelebi, *Seyâhatnâme* I 345, 359, II 49. — Peçevî, *Tārîḫ* (İst. 1281-3) I 56.

AYASOFYA 80.

Baş:

سورة فاتحة الكتاب . السورة عبارة عن طائفة من القرآن

امهلم رويدا امهالا يسيرا التكرير والمحافظة بين النظيرين في مهل وامهل وتأكيد مويدا وهو
مصدر . . . لزيادة التمكين منه والتعبير انتهى ما وجدنا في تفسير المرحوم العلامة . . . ابن

کمال پاشا

Açık kahve rengi meşin cilt. 21 × 14,5 cm. 609 varak ince, saykallı kâğıt. 27 satır sola mail, kısmen harekeli nesih, yıldız cetvel içinde; ayetler surh; süslü başlık; bazan kenarlarda haşiyeler var. 2 cemazilahir 1058 h., Muḥ. b. al-Ḥasan al-Azharî aş-Şâfi'î. İhda kaydı:

يكيچرى اغاسى حسن پاشا قوللىنىك هديه سيدر

63.

فتح الرحمن بكشف ما يلتبس (يلبس) من القران زكرياء الانصاري
Zakarīyā' al-Anṣārī Fath ar-raḥmān bi-kaṣf mā yaltabis min al-Ḳur'ān

Zaynaddīn Abū Yaḥyā Zakarīyā' b. Muḥ. al-Anṣārī 826 h. da Kahire'nin şarkında Sunayka'da doğmuş, Kahire'de müderris, sonra 886 h. de Şâfi'îya kadısı olmuş, ve bu vazifeyi 20 seneden ziyade ifa etmiştir. Nihayet azlolmuş 3 zilhicce 926 h. de vefat etmiştir. Tasavvufa mail ve İbn al-'Arabî'nin mu'takitlerinden idi.

Suyūṭī, *Naẓm al-'iğyān fī a'ğyān al-a'ğyān*, nşr. Ph. Hitti (New-York 1927) 113. — Saḥāwī, *aḍ-Ḍaw' al-lāmi'* III 234. — İbn İyās, *Badā'i'* V 265. — Şa'rānī, *aṭ-Ṭabaḳāt al-kabrā* (Kahire 1315) II 107. — Şawkānī, *al-Badr aṭ-ṭālī'* I 252.

Bankipore XVIII 1 Nr. 921, (hayati için XVIII 2 Nr. 1437)

Basmalar: Bulak 1299, Şirbini, *as-Sirāc al-munir*'in kenarında. — Sarkis 486.

AYASOFYA 429.

قال سيدنا ومولانا... الحمد لله الذى نور قلوب العارفين... فى ذكر آيات القرآن المتشابهات المختلفة بزيادة او تقديم او ابدال حرف باخر وغير ذلك مع بيان سبب الاختلاف وفى ذكر غير المختلفة مع بيان سبب تكراره وفى ذكر امودج من اسئلة.

Koyu kırmızı şemseli, siyah, içi kahve rengi cilt. 20,5 × 13,7 cm. 109 varak sarımtırak, saykallı kâğıt. 23 satır şahsî, yuvarlakça nesih, kırmızı cetvel içinde; söz başları surh; vr. 1b de bir başlık; vr. 1a da kitabın ismini gösterir bir mustatil ile bir daireden ibaret olan bir levha. (X. asır).

64.

مجهول

Mechul

[فوائد فى تفسير سورة ياسين]

(**Fawā'id fī tafsīr sūrat Yāsīn**)

Mechul bir müellif tarafından Bayḍāwinin mütalāasından sonra Süleyman I. (926 — 974 h) için yazılan, Yāsīn suresine ait, küçük bir tefsir.

AYASOFYA 357.

الجمدة الذى انزل علينا القرآن مبداء للعبادة ... (2a) وبعد فلما طالمت بالجهد وصرف الهمم
بقدر الامكان فى سورة يس تفسير القاضى ... لاح الى الخاطر الفاتر فى بعض المواضع ... اردت
ان اكتب فيه اوراقا محتوية على الفوائد بعضها غير مسمع ولا مبصر الى هذا الزمان لخدمة
السلطان ... (2b) سليمان بن سلطان سليم خان ...

... فلم يجعل للعلل عليهم سيلا ولا للآثار فيهم طريقا هذا آخر ما ييسر لنا من تفسير يسن ... Son:

Açık kahve rengi, içi kırmızı, yıldız zeminli, şemseli zincirekli inешin eilt. 17,5×12,22 cm. 85 varak sarımtırak saykallı kâğıt. 13 satır sola mail, güzelce osmanlı neshi, ayetlerin üzerine kırmızı çizilmiştir; serlevha ve Sultanın ismi yıldızlı. Telif zamanında yazılmıştır.

65.

بدر الدين الغزى

التيسير فى التفسير

Bedreddīn al-Ġazzī**at-Taysīr fī t-tafsīr**

Bu manzum tafsirin müellifi, Badreddīn Muḥ. b. Raḍiyaddīn Muḥ. al-Ġazzī al-Āmirī aş-Şāfi'î'nin vefat tarihini HĦĦ. (İst. I 409, *Cawāhir ad-dahā'ir* maddesinde) 948 olarak gösteriyor ise de, hakikatta 981 senesinde daha hayatta olduğu muhakkaktır. Tefsirinin son cildinde (AS 99) kendi eli ile yazdığı bir hâtimedde, kendi hayatı ve tefsirin telif tarihi hakkmda sarih malûmat veriyor. 14 zilkade 904 de doğmuştur. Tefsirinin nazmına 14 recep 959 da başlamış ve onu 962 de 58 yaşında olduğu halde bitirmiştir. Nushanın sonunda oğlu, Abū l-Faḍl Şihābaddīn Aḥmad için yazdığı bir icāzede 971 senesi görülüyor, Dāūd Çelebî'nin Maḥṭūṭāt al-Mawşil (Musul 1927) adlı kataloğunda s. 27 nr. 64 de tavsif ettiği bu tefsirin bir nüshasının 981 de müellifin hayatında yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. Yine mezkûr icāzenin bir yerinden bizim müellifin meşhur İmam İbn Hacer al-Asqalānī (ölm. 852 h.)'nin torunu olduğu söleniyor. Bedreddīn'nin 864 de vefat eden pederi Raḍiyaddīn dahi müelliftir. (Br. S. II 31). Müellif tefsirine üç isim vermiştir: 1) *at-Taysīr fī t-tafsīr*, daha mufassalı: *Taysīr at-tibyān fī tafsīr al-ḳur'ān*, 2) *Minḥat ar-Raḥmān* 3) *Yanbū' al-kalām al-muntazim min fayḍ macmū' cawāmi' al-kalim*.

Br. II 354/481 (vefat tarihi HĦĦ gibi).

Başka yazma: Musul 27 nr. 64 (Yalnız 4 üncü cüz).

AYASOFYA 98, 99.

Cilt I = AS Sure 1—6 (al-An'ām). Şemseli, kenarbentli, zincirekli koyu vişne rengi meşin cilt. 248 varak.

Cilt IV (?) = AS 99. Sure 18 (al-Kahf) — 114. Şemseli kahve rengi cilt. 334 varak.

Baş: وزادنا من فضله إيماناً
وخير ما جالت به غير الفهوم

الحمد لله الذي هدانا
وبعد فالتفسير اشرف العلوم

Kenarda: وان اردت البسط في التعبير
واضف التفسير للقران
فانه من ثم المنان
من عالم الغيب بان ذلك
من فيض مجموع جوامع الكلم

(2 a) سميته التيسير في التفسير
فاضف التيسير للتيان
او سمه بمنحة الرحمن
وانتى الهمت بعد ذلك
يسى ينبوع الكلام المنتظم

شريف البرهان¹ شيخ المذهب
عن شيخ الاسلام امام العلماء
يرويه عن ابى هريرة الابري
عن المراغي عمر المهذب
عن الامام الاوحد البيضاوى

اخبرنا جماعة كابن ابى
وشيخ الاسلام ابى يحيى² ها
وهو الشهاب بن على بن حجر³
ابن الامام الحافظ ابن الذهبي⁴
هو ابن الياس⁵ وذاك الراوى

من هنا الشروع في المقصود

AS 98 in sonu:

ورفع قدر البعض فوق البعض

بل قدم استخلافتنا في الارض
والحمد لله وحدة وكفى

AS 99 vr. 333 a-b de şu hatime vardır:

في كشف سر غامض التفسير

هذا تمام النظم والتحرير

رابع عشر رجب الحرام
من بعد تسعمائة للهجرة
من ليلة الاثنين في وقت العشا
تعقب تسعمائة سنينا
بعد ثمانى مضت شبه السنة
الاثنين في وقت العشا ..

(333 b) كان افتتاح نعمة النظام
من عام تسعة وخمسين التي
وكان الاتمام كما الله يشا
من سنة اثنتين مع ستينا
وعمرى اذذاك خمسون سنة
.... فولدى كان .... في ليلة

رابع عشر القعدة سنة اربع وتسعمائة

¹ Ölm. 923 h. Bk. nr. 58.

² Zakariyā' al-Anşārī, vef. 926 h. Bk. nr. 63.

³ Ölm. 852 h.

⁴ Ölm. 748 h.

⁵ Dahabī'nin şeyhlerinden (ad-Durar al-kāmina III nr. 369.).

Son beyit: وحسبنا الله تعالى وكفى والتابين والهداة الحنفا

334a da kendi oğlu için manzum bir icaze var:

و بعد ان شهاب الدين احمد من يكنى
 ابا افضل نجلى ...
 قد غاص بحر تفسيرى بفكرته
 واستخرج الدر منه ...
 وقد اجزته بالتفسير اجمعه
 وكل مالى من نظم علا وغلا
 محمد العامرى الشافى سعى باليدر
 نجلى الامام شهاب الدين احمد
 من قد جدد الدين فى عصر مضى وخلا
 من عام سبعين مع احدى ...
 فى تاسع العشر من ذى حجة ...

Sade şemseli, kahve rengi meşin ciltler. 27,1 × 18,3 cm. Kısmen beyaz, kısmen sarı kalın saykallı kâğıt, sarı kâğıtta mürekkep yayılmıştır. 27 satır, iki sütun, her satırda iki beyit; ayetler surh. Yazı müellifin yazısı değil, fakat kenarlar müellifin yazısı ile yazılmış tashihler ve tekmilelerle doludur. AS 98 da vr. 95 ile 96 arasında bir şukka vardır.

Hatime ve icaze müellifin yazısı ile yazılmıştır. Müellifin yazdığı nushadır.

66.

النكسارى

Niksārī

تفسير سورة الورد

Tafsīr sūrat al-Wird (44).

Muşlıhaddīn Muşţafā an-Niksārī, Edirne, Galibolu, Vardar, Çorlu, Manisa 'da müderris, ve Bağdad, Halep, Bursa, Edirne ve İstanbul 'da kadı olduktan sonra, nihayet 961 h. den 963 h. ye kadar İstanbul kadısı olmuştur. 19 rebiülevvel 969 h. de vefat etmiştir. Sūrat al-Wird 'in bu tefsirini Sultan Selim I.'e (918-926 h.) ithaf etmiştir.

'Aṭā'i: *Zeyl aş-Şuḳā'ik* 22. — *al-'İḳd al-manẓūm* 212.

AYASOFYA 421.

الحمد لله الذى انزل الكتاب هاديا وبشيرا على عبده ليكون للعالمين نذيرا ... (2 a) اما بعد : Baş: فان الله تعالى فضل كتابه ... (b). فلما كان فضل الحواميم مرويا معدودا وصار حاميم الدخان من بينها وزدا مورودا اراد الفقير النكسارى ان يكتب تفسير سورة الورد ليكون فضلها مزيدا تحفة لحضرة السلطان سليم شاه بن سلطان بايزيد ...

Son: ... وقيل نسخت هذه الآية بآية القتال المذكور في موضعه والله اعلم ...

Sade yıldız süslü, koyu kırmızı, içi açık kahve rengi meşin cilt. 17,3 × 21,1 cm. 46 varak sarımtırak kalınca, saykallı kâğıt. 9 satır kalın harfli talik; ayetler surh, kenarlarda haşiyeler var (X. asır).

67.

ابوالسعود
Ebū's-Su'ūd

ارشاد العقل السليم الى مزايا الكتاب الكريم
İrşād al-aql as-salīm ilā mazāyā
al-Kitāb al-karīm

Abū's-Su'ūd Muḥ. b. Muştafā al-İmādi, Kemalpaşazade'den sonra en büyük osmanlı fakih ve muharriridir. Bir rivayete göre 17 safer 896 veya 19 safer 897 de (*Davḥat al-maşāyih*, *Sicill-i 'Osmāni*), başka bir rivayete göre 898 de (*al-İkḍ al-manzūm* ve oradan naklen *Şadarāt*) İstanbul civarında Medres köyünde doğmuştur. Babasından ve zamanın diğer meşhur âlimlerinden ilim tahsil ettikten sonra, 922 de müderris oldu. Bir çok yerlerde müderrislik ve kadılık yaparak, 944 de Rumeli kazaskeri, ve nihayet 952 de şeyhülislām oldu. 5 cemaziyelevvel 928 h. de vefat etmiştir. Eyyüb'de kendi yaptırdığı mektebin civarında mefundur.

Müellif eserinde sure-i Şād (38) ahirine gelince padişah acele olarak onu istemiş, Ebū's-Su'ūd bunun üzerine elinde bulunan kısımları tebyiz edip padişaha göndermiştir. Padişah çok memnun kalarak, maaşına 300 akçe zammeder. Bir sene sonra 973 de eser tam olunca¹ yine padişaha gönderdi. Bu defa maaşına 100 akçe zammolunmuştur.

Başlıca me'hazları Zamaşşari ve Baydāwī'nin tefsirleridir.

Br. II 439/651. — Cl. Huart, El, *Abu'l-Su'ūd* maddesinde. — v. Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Index. — ayn. mil.: *Geschichte der Osmanischen Literatur* III 352.

al-İkḍ al-manzūm 438-68. — *Şakāik* II 81. — *Şadarāt* VIII 398. Peçevî, *Tarih* (İst. 1281-3) I 51. — Evliyā Çelebi, *Seyāhatnâme* I 402, 410. — Brūsalı Tāhir, *OM* I 335.

Bankipore XVIII 2, Nr. 1440.

Basmalar: Bulak 1275, 1285; Bulak 1289 Rāzī'nin *Mafātih al-ğayb*'inin kenarında; Kahire 1307, 1308 — 10. — Sarkis 316. — Muḥammad aş-Şarīf b. 'Abdallāh al-Ḥakḳī: *Mafātih at-tafāsir* (Bulak 1275 basmasına göre).

¹ AS 136, 139 ve 144 de görülen kayıtlara göre, müellif bu eserini 973 senesinin recep ayının ilk cuma gecesi, AS 135 de bulunan bir kayda göre, aynı senenin pazartesi gecesi, zilkade ayında bitirmiştir.

AYASOYFA 145, 146.

I=AS 145. Sure 1-4 (İbrāhīm). 35 × 22,7 cm. 555 varak saykallı kâğıt.

II=AS 146. Sure 15 (al-Hicr) — 114. 34 × 22,5 cm. 488 varak az saykallı, sarımtırak kâğıt.

Baş (AS 145): سبحان من أرسل رسوله بالهدى ودين الحق ... اما بعد فيقول ... ابي السمود (AS 145):
ابن محمد العمادى ان الغاية القصوى ... عصمنا الله تعالى من الخلة عن ذكره ووقفنا لاداء حقوق
شكره قال العبد ... اللهم ...

Son (AS 146): ... يوم يقوم الناس لرب العالمين فريقا فريقا واحشرتني مع الذين انعمت عليهم
من النبيين والصديقين والشهداء الصالحين وحسن اولئك رفيقا

Koyu vişne rengi, içinde siyah, yıldız zeminli şemseli, tamir görmüş meşin ciltler. AS 145 de kapağın iç tarafında mavi zeminli yıldız bir şemse vardır. 29 satır bilhassa AS 145 de fevkalâde güzel nesih; yıldız-mavi cetvel içinde; ayetler surh; her iki ciltte güzel birer yıldız-lâcivert başlık; murakib var. İstinsah kaydı (AS 146): salı, 17 ramazan 991. İhda kaydı:

توقيعى احمد باشا قوللردن

AYASOFYA 139.

Vişne rengi, içinde siyah, yıldız zeminli, şemseli, kenarbandlı, zincirekli meşin cilt. 29 × 19 em. 903 varak ince, sarımtırak, saykallı kâğıt. 29 satır şahsî talik, surh cetvel içinde; ayetler üzerine surh çizilmiştir; başlık, ilk sahifelerde haşiyeler var; vr. 1 den evvel 3 varak fihrist var.

كتب المؤلف ... فى آخر نسخة الاصل اتفق الفراغ من تسويد هاتيك الاوراق ... ليلة الجمعة الاولى
من شهر الله الحرام رجب الفرد لعام ٩٧٣

İstinsah kaydı: ... عن نسخة من الفه الفه الله بالآلاف غفرانه فى ساعة العصر
من ... رجب ٩٩٥

AYASOFYA 143, 144.

I=AS 143. Sure 1-17 (al-İsrâ'). 30 × 19 cm. 531 varak.

II=144. Sure 18 (al-Kahf) — 114. 29,8 × 19 cm. 392 varak.

Yıldız zeminli şemseli, açık kahve rengi, içinde kırmızı meşin ciltler. Kalın sarımtırak kâğıt. 33 satır güzel nesih, yıldız cetvel içinde; başlık var; murakib var. AS 143 vr. 531 b de şu mülkiyet ve mukabele kaydı vardır:

الفاضل العادل من غير مرأ
آتاه ربي ما يشاء وما أراد
بالمصطفى وآله والصحب
من هجرة المختار طه قوبلت
محمد سبط الفتى الطيبي الامام

احرزہ ملکا امیر الامرا
والى ولاية الشام مولانا مراد
ورقه اللهم اعلى الرتب
فى عام الف وثلاث قد مضت
على يد الفقير للرب السلام

Telif hakkında kayıt (AS 144, vr. 391 b):

كتب المؤلف ... في آخر نسخة الاصل اتفق الفراغ من تسويد ... ليلة الجمعة الاولى من ...
رجب ٩٧٣

İstinsah kaydı: Evahir-i zilkade 1003 h. Aḥmad b. Aḥmad b. Muḥ. al-Ḳudsī.

AYASOFYA 138.

Yaldız zeminli şemseli, kenarbendli, zincirekli, tamir görmüş siyah meşin cilt. Kurt yeniği var. 30,7 × 21,7 cm. 703 varak sarımtırak, ince, saykallı kâğıt. 33 satırlı, sağa mail. güzel nesih, yaldız cetvel içinde. Ayetler ve söz başları surh. Vr. 1 a da yaldız ve lâcivert bir daire vardır ki, üzerine sultan Mahmud'un mührü basılmıştır; güzel başlık, mürakib var. Pazartesi, 14 rebiülahir 1006 h. Yaḥyā الدیسی b. Faḥraddīn b. Nüraddīn 'Alī.

AYASOFYA 137.

Dışında siyah, içinde kırmızı, yaldız zeminli vişne rengi nakışlı şemseli, kenarbendli zincirekli, meşin cilt. 29,3 × 18,5 cm. 768 varak sarımtırak ince, saykallı kâğıt. 35 satırlı güzel, muntazam nesih, yaldız ve siyah cetvel içinde. Ayetler surh; söz başları mavi, sure başları yaldız. Başlık, mürakib var. Evail-i zilhicce 1018 h.

AYASOFYA 141, 142.

I = AS 141. Sure 1—7 (al-A'rāf). 24 × 15,2 cm. Vr. 1—363.

II = AS 142. Sure 8 (al-Anfāl) — 114. 24 × 15,5 cm. Vr. 364—913.

Sade şemseli, koyu siyah meşin ciltler. İnce, saykallı beyaz ve sarımtırak kâğıt. 31 satırlı. Vr. 1b—177b (I) de güzel; sola mail; ince nesih; 178a dan itibaren talik. (XI—XII. asır).

AYASOFYA 136.

Altın zeminli şemseli, kenarbendli, zincirekli, dışı siyah, içi kırmızı, tamir görmüş meşin cilt. 30 × 20,4 cm. 654 varak sarımtırak, ince saykallı kâğıt. 31 satır küçük harflerle talik, altın cetvel içinde; ayetler, söz başları surh; süslü başlık. (11—12. neî asır).

AYASOFYA 135, 135 mükerrer.

I = AS 135. Sure 1—12 (Yūsuf). Yaldız zeminli şemseli, kenarbendli, zincirekli, dışı koyu vişne rengi, içi siyah, tamir görmüş cilt. 26 × 15,7 cm. 570 varak.

II = AS 135 mkrr. 13 (ar-Ra'd) — 114. Koyu kahve rengi, sathî şemseli, tamir görmüş cilt. 26,3 × 15,5 cm. 480 varak.

İnce sarımtırak, saykallı kâğıt. 32 satır sağa mail sık, iyi talik, yaldız ve siyah cetvel içinde; ayetler üzerine yaldız çizgiler çekilmiştir; yaldız-lâcivert-surh başlıklar; mürakib var. İkinci cilt başlamadan bir fihrist ilâve edilmiştir. (AS 135 mkrr.): Mekke, Ḡulam 'Alī. (XI—XII. asır).

68.

مجهول

تفسير سورة الكوثر

Mechûl (Seyyid Muṭahhar
b. 'Abdarrahmān ?)

Tafsîr sūrat al-Kawsar (108)

Bu küçük tefsirin müellifi kitabın mukaddimesinde, Destûr ul-a'zam Osman Paşa 'ya iltica ettiğini söylüyor. Aynı yazmanın üçüncü yerinde bulunan sūrat an-Nūr tefsirinin 993 de Tebriz'de vefat eden Özdemir oğlu Osman Paşa 'ya¹ ithaf olunduğundan, burada dahi zikrolunan Osman Paşa aynı Özdemir oğlu Osman Paşa olacaktır. Müellifi nr. 70'de tarif edilen *Tafsîr āyat an-Nūr*'u dahi telif etmiş ve belki nr. 69'de ismi geçecek Seyyid Muṭahhar b. 'Abdarrahmān'dır.

AYASOFYA 417/1. Vr. 1—6 b.

Baş: الحمد لله الذى بخر الارض عيوننا جازيات وجمل من الماء كل شىء ... اما بعد فلما لم ار لى
ملجأ الا ان الجأ الى تراب اقدم من فاق على الآفاق بالجوود والاحسان ... (2 a) وهو الدستور
الاعظم .. عثمان الثانى ... وها انا اشعر بحسب الطاقة فى التفسير ...

Son: ... واستمنا من حوضه يوم العطش الاكبر والهول العظيم انك رؤف رحيم ...

Koyu kırmızı, şemseli meşin cilt. 20,3 × 13,6 cm. Saykallı sarımtırak kâğıt. 11 satır kalın harfli, harekeli nesih, ayetler surh. (10 uncu asır). Mülkiyet kaydı:

عن كتابها عثمان باشا

Osman Paşa 'ya ithaf edilen nushadır.

69.

السيد مطهر بن عبدالرحمن

رسالة (فى تفسير آية من سورة الاحزاب)

Seyyid Muṭahhar b.
'Abdarrahmān

Risāla (fī tafsîr āya min sūrat
al-Aḥzāb)

as-Sayyid Muṭahhar b. 'Abdarrahmān b. 'Alī b. İsmā'îl, Murad III. (982—1003 h.) zamanının ulemasındandır. Sultan Murad'ın İran seferi münasebeti ile *Risāla fī takfîr aş-Şī'a*'yi² yazmıştır. 990

¹ Özdemir Paşa'nın oğlu olup, 978 de küçük mirahur, 975 de Yemen beylerbeyi, 979 da Diyarbekir valisi olarak İran muharebelerine iştirâk etti. 992 de sadrazam oldu, 993 de Tebriz'de vefat etti. (*Sicill-i 'Osmanî* III, 416).

² Topkapı Sarayı, yazma nr. 1807 ve 1851. (Joseph Schacht: *Aus den Bibliotheken von Konstantinopel und Kairo* (Berlin, 1928. Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften Jahrgang 1928. Phil. - hist. Klasse Nr. 8) s. 61.

senesinde Sultanın oğlu Muhammed'in büyük merasimle tes'it edilen sünnet düğünü münasebeti ile Sultan Kur'andan fal açmış ve çıkan âyet (33, 38) 'in tefsirini ulemadan istemiş; Seyyid Muṭahhar dahi bu âyetin tefsirine dair bir risale yazmış ve sadrazam vasıtasıyla takdim etmiştir. Müellifin hayatı hakkında şimdilik başka mālûmat yoktur.

Br. S II 658.

AYASOFYA 417/2. Vr. 9 a — 21 b.

Baş: الحمد لوليه ... اما بعد فان الله سبحانه وتعالى ... فضل اطاعة الرسول ... وثالث باطاعة الملوك ...
 خصوصاً لخلاصة آل عثمان ... السلطان مراد خان بن السلطان مراد خان بن السلطان سليم خان ...
 (10 a) ... فلما وقع في قلبه الشريف ... وليمة الجنتان لدوحة جنان الجنان ... امير محمد خان ...
 وفتح من القرآن العظيم وتفأله واتفق آية « ما كان على النبي من حرج فيما فرض الله له » [٣٣
 (الاحزاب) : ٣٨] ... و امر العلماء الكرام ... (b) ... ان يكتبوا الرسالة ويفسروها ويحشوا في
 حضوره ويؤولوها وكتب جم غفير ... وكنت وقتئذ ملازماً في بابة الشريف ... فعرضت ما
 اختلج في صدري من تسويد ما فتر في خاطري الى خدعة مولانا المعظم الصدر الاعظم ... محيى الملة
 والدين ... فقلت ... (11 a) ... قال الملتجى الى حرم الله ... الشيخ السيد مطهر بن عبدالرحمن ...
 لما كانت السورة مشتملة

Son : كيلا يشدد على المؤمنين خطبة ازواج الادعياء في الاحكام احمده ...

15 satır külfetsiz tâlik; ayetler üzerine surh çekilmiştir; kenarlarda tashihler ve ilâveler vardır; bazı yerlerde kâğıdın kenarı içeriye bükülmüştür. Mülkiyet kaydı (9 a):

عن متروكات عثمان باشا

70.

مجهول

[تفسیر آية النور]

Mechûl (Seyyid Muṭahhar b. 'Abdurrahmân ?)

[Tafsîr âyat an-Nûr]

Murad III. (982 — 1003 h.) 'in zamanında ve nr. 68 de ismi geçen Osman Paşa için yazılmış, âyat an-Nûr (Sure 24, 35) 'un tefsirini ihtiva eden bir risale. Müellifi nr. 68 de tarif edilen eserin müellifi ve belki nr. 69 un müellifi olan Seyyid Muṭahhar b. 'Abdurrahmân 'dan başka bir şahsiyet olmayacaktır.

AYASOFYA 417/3. Vr. 23 a — 46 a.

Baş: الحمد لله الذى نور صدور المعارفين بلوامع الهداية وسواطع الحق ... فهذه ارقام رقت باسم
 من تنوع اناماه وفضاله لدى ... وهو حضرة ... المتكفل بمصالح المجاهدة في سبيل الله ...

(24 a) ... وهو السلطان الاعظم ... السلطان مراد شاه الذى نصب لفتح آذربيجان عثمان باشا ...
 (24 b) لى اظفر من فاتحة الطافه ... الله نور السموات الخ ... اعلم ... ان فى تحقيق الآيه
 الكريمة وتفسيرها وتأويلها مقامات ...

والانحراف عن سمت الاستقامة ووسط الكمال وقع الفراغة عن تفسير هذا (!) الآيه : Son
 الشريفه ... من اضعف العلماء ... فرجائى منهم المطالمة والمناظرة فيه بالحق والانصاف لا بالرد
 والاعتساف ... فى يوم الجمعة قبل الصلوة من ذى الحجة ... سنة ٩٩٠ وهو معين

15 satır küçük, sıkışık, sola mail nesih; kenarlarda başka bir yazı ile tashihler var.

71.

المشى الآخصارى

al-Munşī al-Akḥṣārī

Muḥyiddīn Muḥ. b. Badraddīn al Munşī Akhisar'da doğmuş, orada ve Manisa'da tahsili ulūm ettikten sonra, İstanbul'a ge'miş, 963'de Mısır'da kadı olmuştur. Tefsirinin telifine 1 ramazan 981 de Murad III için başlamış ve 999 senesinin rebiülâhîrinde bitirmiştir. Rebiülâhîr 982 de Mekke'de şeyhülharem tayin olunmuş ve 1001 h. de Mekke'de vefat etmiştir.

Br. II 439/651—2.

'Aṭā'ī: *Zayl aṣ-ṣaḳā'ik* 321. — Muḥibbi, *Ḥalāṣat al-aṭar* III 400. — Brüsali Tahir, 'OM II 20.

Hadīwiya I 218.

AYASOFYA 282.

الحمد لله الذى انزل على عبده الكتاب ... وبعد فهذا ما دعا اليه طلب كل راغب ... من
 تفسير القرآن ... النقطة النقيير محمد بن بدرالدين للمشى تذكرة لنفسه وذخيرة لرمسه ... ممتداً
 على نخب الاقوال ومبيناً اعراب ما يقتضيه الحال ومقتصرًا على قراءة الامام ... خفض من رواة
 عاصم ... بدأت به مستزبدا لنواله ... فى وطنى ... ومسقط رأسى ... بلدة الخصار من اعمال صاروخان
 فى مستهل رمضان لسنة احدى وثمانين وتسماية ... فيحمد الله ... تشرفت من ميامنه بمشيخة
 الحرام النبوى فى آخر الربيعين لسنة ثنتين ووستته نزيل¹ التنزيل ... وبعد اختتامه ... اهديته الى
 جناب ... مراد خان بن سليم خان لا زالت منابرالدين

Son: ... (374 a) ... من الجنة والناس بيان للموصول ... وانا على خدمة مشيخة الحرم الاحمدى ...
 على الحسنى واحمدرنا مع النبيين والصديقين ... الاطهار وصحبه الاررار اجمعين

¹ Bu doğru, تنزيل değil.

Hem dışında, hem içinde fevkalâde süslü. dışında kahve rengi, içinde kırmızı meşin cilt. 24,1 X 14,4 cm. 374 varak sarımtırak, ince, saykallı kâğıt. 27 satır talik yıldız, cetvel içinde; ayetlerin üzerinde kırmızı çizgiler; vr. 1b de çiçekli bir başlık, ondan evvel fihrist için hazırlanmış boş yıldız cetveller vardır (XI. asır).

72.

سبط الطباوى

السر القدسى فى تفسير آية الكرسي

Sibṭ aṭ-Ṭablāwī

as-Sirr al-ḳudsī fī tafsīr āyat al-Kursī

Manşūr Sibṭ Nāşiraddīn aṭ-Ṭablāwī aş-Şāfi'î Kahire 'de doğmuş ve orada 14 zilhicce 1019 h. den sonra vefat etmiştir.

Br. S II 443.

Muḥibbī: *Halāşat al-aṭar* IV 428.

AYASOFYA 392.

Baş: هذا من اظهر اسرار التنزيل ورفع نقاب ابركار التاويل ... (2a) اما بعد فان انفس ما به النفوس ... خدمة كلام الله ... (2b) وسميته بالسر القدسى فى تفسير آية الكرسي

Son: ... او باطنا على الدوام وعلى نبيه وحببيه افضل الصلاة والسلام وعلى آله وصحبه الكرام ...

Yıldız zemimli şemseli, zincirekli, yeşil bez kaplı, kahve rengi, az süslü meşin cilt. 18,7 X 11,2 cm. 103 yazılı varak ince, saykallı kâğıt. 17 satır Mısır-Suriye neshi, surh cetvel içinde; söz başları koyu kırmızı, altın ve kırmızı; vr. 1a da kitabın ismini gösteren yıldız ve kırmızı yazılı bir mustatil vardır (XI. asır).

73.

المرشدى

الفتح القدسى فى تفسير آية الكرسي

Murşidī

al-Faṭḥ al-ḳudsī fī tafsīr āyat al-Kursī

Abū' I-Wacāha Wacīhaddīn 'Abdarrahmān b. 'Isā b. Murşid al-'Umarī al-muḥtī al-Ḥanafī al-Murşidī'nin büyük babası 930 h. hudunda Şiraz'dan Mekke'ye muhaceret etmişti. Kendisi 999 h. de Mekke'de Mehmed Paşa'nın tesis ettiği medresede müderris, 1011 h.'de müftü, 1020 h. imam al-Ḥaram olmuş ve 1037 h. de vefat etmiştir. *Āyat al-kursī*'nin tefsirini 1019 h. senesinin recebinin evailinde imlā ettiğini ve (1016—1025 de Yemen valisi bulunan) Ca'fer Paşa'ya ithaf ettiği kitabının mukaddimesinde söylüyor. Tavsif edeceğimiz yazma Ca'fer Paşa'nın hizanesi için yazılmış nushadır.

cutta 1865—69) III 299—310. — Aḥmad Rāzī, *Haft İklim*, (Ethé, *Persian Mss. India Office*, s. 405 nr. 398).

Bankipore XVIII, 2. Nr. 1443.

B a s m a : Taş-basması Laknaw 1306.

AYASOFYA 180.

Baş: الله لا اله الا هو لا اعلمه ما هو وما ادركه كما هو... (2b) الھاما ساطعا سماه سواطع
الالھام... محرر سواطع الالھام ما صرح اسمه لعدم اھماله وما اھمله واورد معناه (3a) وهو
مضمود والده وصدرة وسره الاول ومحصول اوله وامده ومصور مطلع صدره وهو الراسد لحد الاحد
و الصامد لاحضاء الھاد ولاء وسره مصور سر الاصل... ساطعه لما ولد محرر سواطع الالھام عام
اب و الف ی اب ص ف
ی او ناصر ی

ممدود محرر سره سواطع السداد ومحرر احاط سواطع سر الكل
۹۴۴ ۹۴۴

Son: أهل الحرم والكمال ومدلول ما وراءه اهل الصلاح ومدلول ما وراءه رهط الطلاح اصلحهم الله :
مناداً ومالاً

Yaldız zeminli şemseli, tamir görmüş, vişne rengi meşin cilt, 29,6 × 16,5 cm. 470 varak sarımsı saykalı kâğıt. 25 satır kalınca talik, yaldız cetvel içinde; ayet'erin üzerine kırmızı çizgi çizilmiştir; murakıb var.

Minkütüb: استكتبه العبد الفقير ابو الفضل محمود الشهير بقره چلي زاده

Mülkiyet kaydi: ملكه الفقير محمد غرقى (؟) عني عنه في شعبان سنة ۱۰۹۶

75.

مجهول

(تفسير سورة الضحى)

Mechul

(Tafsir sūrat ad-Ḍuḥā) (93)

AYASOFYA 400/1. Vr. 1—36 b.

Baş: الحمد لله الذى نور الكونين بانوار وجهه... وبعد فان الله سبحانه وآمالى قد انزل القرآن على
حبيبنا ونبينا... ومن جملة التنزيل والتاويل نزول سورة الضحى فانها مكية

Son: من الواو الى الالف هكذا وقس عليه الباقي الى يوم... والوثاق والوفاق ورسوله اعلم
بالعين والغيب

Siyah, derin oymalı şemseli, zincirekli meşin cilt, 18,5 × 13 cm. Kalınca, beyaz kâğıt. 13 satır büyük harfli nesih (900 h. den sonra).

¹ Nushamızda surh ile yazılan bu muamma halli basmada yoktur.

Asbāb an-nuzūl.

76.

الواحدى

Wāḥidī

اسباب نزول القران

Asbāb nuzūl al-Ḳur'ān

Müellif için bk. nr. 6.

Br. I 411/730. — *Geschichte des Qorāns*, II, 183.

Basmalar: Kahire 1315, 1316. (Sarkis 1905)

AYASOFYA 65/1. Vr. 1—106a.

Vr. 1a da yazılan rivayet kısmen mıklabın tesiri ile mahvolmuştur:

رواية إبي العباس ..... الاغياتى عنه سماعا

رواية إبي الخير احمد ..... اقزوينى عنه

رواية إبي ..... [احمد بن] عبدالرحيم الزنجاني عنه

وقرأ شيخنا ابو الحسين احمد ... الوسيط على إبي محمد عبد الجبار بن محمد الخوارزمى .... المصنف

إبي الحسن على بن احمد الواحدى

Baş:

الحمد لله الكريم الوهاب هازم الاحزاب مفتاح الابواب

Son:

رواه البخارى عن ... ولهذا الحديث طريق فى الصحيحين

Siyah, yarı meşin cilt. 23 × 13 cm. Açık kahve rengi kâğıt; vr. 39—48 teçdit edilmiş; 61—62 arasında bir şukka var. 28 satır sıkı ālim yazısı; 62—101 daha yeni bir el ile yazılmıştır; eski yazı kahve rengi mürekkeple. Cumartesi, 24 recep 603 h. 'alā yadi şāhibihī Muh. b. Aḥmad b. 'Abdarrahīm b. İbrāhīm az-Zancānī (bk. rivayetteki üçüncü isim). Vr. 107 da şu mülkiyet kaydı var:

لكاتبه محمد بن احمد بن عبد الرحيم الزنجاني ...

an-Nāsiḥ wal-Mansūḥ.

77.

ابن سلامة

İbn Salāma

الناسخ والمنسوخ

an-Nāsiḥ wal-mansūḥ

Abū'l-Ḳāsim Hibatallāh b. Salāma b. Naşr b. Salāma al-mufasssir aḍ-ḍarīr al-Baġdādī recep 410 h. 'de vefat etmiştir.

Br. I 192/335. — Yāqūt, *Irşād* (Gibb) VII 243, (Kahire) 19,275. — Ş a f a d î,
Nakt al-himyan 302. — Suyūṭî, *Buğya* 407.

Bankipore XVIII 2, 1478.

B a s m a : Kahire 1315, Wâhidî, *an-Nāsiḥ wal-mansūḥ* 'un kenarında. — Sarkis 120.

AYASOFYA 65/2. Vr. 107a — 127b.

Baş : الحمد لله الذى هدانا لدينه وجعلنا من اهله ... واول ما ينبغي

Son : فنسأل الله السلامة من الزيادة والنقصان والمنفعة من عنده والحمد ...

25 satır âlim yazısı, kahve rengi mürekkep. 603 h. Mülkiyet kaydı :

لکاتبه محمد بن احمد بن عبد الرحيم الزنجاني

Cildin tavsifi için bk. nr. 76.

78.

مجهول

Mechul

B a ş k a y a z m a : Berlin, Ahlwardt 483.

AYASOFYA 291/1. Vr. 1b — 5a.

Baş : هذا كتاب الناسخ والمنسوخ مما الفه بعض الائمة المتقدمين ... وبعد فهذا كتاب جمعت فيه
جميع ما فى القرآن من الآيات الناسخة والمنسوخة ... (4a)

Son : ... فان فيها من المنسوخ ... ولا ناسخ فيها تم كتاب ...

Ebru kâğıt kaplı, yari meşin cilt. 24,8 × 14,8 cm. Sarımsı, ince saykallı kâğıt. 27 satır talik. Evâil-i rebiülevvel 885. İhda kaydı (1a) :

هدية مولانا بخشى

F I H R I S T

1. MÜELLIFLER

Nr		Nr	
48	احمد السيواسى	71	الاقصارى المنشى
5	احمد بن محمد الشعلى	31	ابراهيم بن سليمان الكردى
36	احمد بن محمد الحفاجى	51	ابراهيم بن عمر البقاعى
20	احمد بن يوسف الكواشى	58	ابراهيم بن محمد بن ابى شريف
43	اسماعيل بن الخطيب ابن كثير	24	ابراهيم بن محمد عصام الدين
42	الاندلسى ابو حيان	58	ابن ابى شريف
63	الانصارى ابو يحيى زكرياء	29	ابن بلال
65	بدر الدين الغزى	45 46	ابن بنت الملىق
51	برهان الدين البقاعى	3	ابن خالويه
7	البغوى	30	ابن السامسونى
51	البقاعى	77	ابن سلامة
21	البيضاوى	50	ابن عادل
13	التحتانى	1	ابن عباس
14	التفترانى	15	ابن عطية
5	الشعلبى	43	ابن كثير
9	جار الله الزمخشرى	62	ابن كمال باشا
53	جامى	39	ابوالبركات النسفى
49 54	جلال الدين السيوطى	47	ابو بكر بن على الحداد العبادى
49	جلال الدين المحلى	2	ابو جعفر محمد بن جرير الطبرى
49	الجلالان	8	ابو حفص عمر النسفى
47	الحداد العبادى	42	ابو حيان الاندلسى
44	الحسن بن محمد النظام النيسابورى	67	ابو السعود العمادى
3	الحسين بن احمد ابن خالويه	4	ابو الليث السمرقندى
33	حسين بن الحسين الخلخالى	63	ابو يحيى زكرياء الانصارى
11	الحسين بن عبدالله الطيبى	52	احمد بن اسمعيل الكورانى
7	الحسين بن سعود البغوى	62	احمد بن سليمان بن كمال باشا

Nr.		Nr.	
2	الطبري	59	الحسيني علم الدين
72	الطبري	41	الحازن البغدادي
11	الطبي	60	الحالدي صنع الله
47	العبادي الحداد	22	خسرو ملا
15	عبد الحق بن غالب بن عطية	61	خضر بن محمود العطوق
34	عبد الحكيم السيلانكوتي	23	الخطيب الكازروني
49 54	عبد الرحمن بن ابي بكر السيوطي	36	الخطابي
53	عبد الرحمن الجامي	33	الخلخال
73	عبد الرحمن بن عيسى المرشدي	16	الرازي فخر الدين محمد بن عمر
38	عبد الرحيم بن محمد غراب زاده	13	الرازي التيجاني قطب الدين
40	عبد الرزاق الكاشي	18	الرازي محمد بن ابي بكر
39	عبد الله بن احمد النسفي	63	زكرياء بن محمد الانصاري
17	عبد الله بن الحسين المكبري	9	الزنجشيري
1	عبد الله بن العباس	30	شامسوني زاده
21	عبد الله بن عمر البيضاوي	72	سبط الطبري
37	عبد الله مستحي زاده	26	سعد الله بن عيسى سعدي
24	عصام الدين الاسفرائيني	14	سعد الدين التفتازاني
61	العطوق خضر	26	سعدي افندي
17	المكبري الحنبلي	19	سعيد فرغاني
59	علم الدين الحسيني	4	السمرقندي ابو الليث
6 76	علي بن احمد الواحدي	32	سنان افندي
41	علي بن محمد الحازن البغدادي	32	سنان الدين يوسف الاماسي
67	العمادي ابو السعود	34	السيالانكوتي
12	عمر بن عبد الرحمن الفارسي	10	السيرافي الشقار
50	عمر بن علي بن عادل	48	السيواسي شهاب الدين احمد
12	عمر الفارسي	49 54	السيوطي
8	عمر بن محمد النسفي	35	الشرواني
38	غراب زاده	10	الشقار السيرافي
65	الغزي بدر الدين	48	شهاب الدين احمد السيواسي
12	الفارسي عمر بن عبد الرحمن	36	شهاب الدين الخطابي
16	فخر الدين الرازي	28	شيخ زاده
19	فرغاني سعيد	19	صدر الدين الفنوي
74	فيض الله بن المبارك الهندي	60	صنع الله الحالدي

Nr.		Nr.	
65	محمد بن محمد الغزى بدرالدين	74	فيضى هندی
10 ^{هـ}	محمد بن مسعود السيراني الشقار	40	القاشاني عبد الرزاق
28	محمد بن مصطفى القوجوي شيخزاده	21	القاضي البيضاوي
42	محمد بن يوسف ابو حيان الاندلسي	13	قطب الدين الرازي التختاني
9	محمود بن عمر الزمخشري	19	القنوي صدر الدين
13	محمود بن محمد الرازي التختاني	23	الكازروني الخطيب
73	المرشدي	40	الكاشي عبدالرزاق
37	مستحي زاده عبد الله	31	كرد ابراهيم
14	مسعود بن عمر انتقزاني	62	كالم پاشا زاده
66	مصطفى النكساري	20	الكواشي
66	مصلح الدين انكساري	25 27	الكواكبي
69 70	مطهر بن عبد الرحمن	52	الكوراني
53	ملا جامي	49	المحلي
22	ملا خسرو	18	محمد بن ابى بكر الرازي
52	ملا كوراني	30	محمد بن احمد سامسوني زاده
71	المنشي الاخصاري	49	محمد بن احمد المحلي
72	منصور سنبط الطيلاوي	19	محمد بن اسحق صدر الدين القنوي
39	النسفي ابو البركات عبد الله	71	محمد بن بدرالدين المنشي الاخصاري
8	النسفي عمر بن محمد	2	محمد بن جرير الطبري
4	نصر بن محمد ابو الليث السمرقندي	35	محمد بن جمال الدين الشرواني
44	النظام النيسابوري	25 27	محمد بن حسن الكواكبي
66	النكساري	23	محمد الخطيب الكازروني
44	النيسابوري النظام	45 46	محمد بن عبد الدائم ابن بنت الميلىق
77	هبة الله بن سلامة	16	محمد بن عمر فخر الدين الرازي
6 76	الواحدى	22	محمد بن فرامرز ملا خسرو
73	وجيه الدين المرشدي	29	محمد بن محمد بن محمد بن بلال
32	يوسف بن الياس سنان افندي	13	محمد بن محمد الرازي انتختاني
		67	محمد بن محمد العمادى ابو السعوى

ESERLER

Nr.		Nr.	
2	تفسير الطبري		ارشاد العقل السليم الى مزاريا الكتاب الكريم
43	تفسير القران لابن كثير	67	لابي السعود
62	تفسير القران لابن كمال باشا	76	اسباب نزول القران الواحدى
44	تفسير النيسابورى	27	اعتراضات على حاشية سعدى افندى الكواكبى
10	التقريب فى التفسير للسيرافى	3	اعراب ثلاثين سورة من المفصل
20	التلخيص فى تفسير القران العزيز للكواشى		اموذج من اسئلة القران المجيد واجوبتها لمحمد
10	تلخيص الكشاف لسيرافى	18	ابن ابى بكر الرازى
65	التيسير فى التفسير للغزى	21	انوار التنزيل واسرار التأويل للبيضاوى
8	التيسير فى التفسير للنسفى		الانوار الالامحة من اسرار الفاتحة لابن
2	جامع البيان فى تأويل القران للطبرى	45	بنت الملق
	الجامع المحرر الصحيح الوجيز فى تفسير	42	البحر المحيط فى تفسير القران لابى حيان
15	القران العزيز لابن عطية	17	التبيان فى اعراب القران للمكبرى
31	حاشية على البيضاوى لابراهيم الكردى	56	تفسير آيات منتخبة
23	حاشية على البيضاوى للخطيب الكازرونى	69	تفسير آية من سورة الاحزاب
33	حاشية على البيضاوى للخلخالى	70	تفسير آية النور
30	حاشية على البيضاوى لسامسونى زاده	58	تفسير آياتين والحديث لابين ابى شريف
26	حاشية على البيضاوى لسعدى افندى	1	تفسير ابن عباس
32	حاشية على البيضاوى لستان افندى	43	تفسير ابن كثير
34	حاشية على البيضاوى للسيالكونى	62	تفسير ابن كمال باشا
35	حاشية على البيضاوى لشروانى	42	تفسير ابى حيان الاندلى
28	حاشية على البيضاوى لشيخزاده	67	تفسير ابى السعود
38	حاشية على البيضاوى لعبد الرحيم غراب زاده	4	تفسير ابى الليث السمرقندى
24	حاشية على البيضاوى لعصام الدين	21	تفسير البيضاوى
38	حاشية على البيضاوى لغراب زاده	53	تفسير الجامى
23	حاشية على البيضاوى للكازرونى	49	تفسير الجلائين
37	حاشية على البيضاوى لمستجى زاده	47	تفسير الحداد الببائى
22	حاشية على البيضاوى للاخسرو	60	تفسير سورة الاخلاص للخالدى
14	حاشية الكشاف للتفتازانى	75	تفسير سورة الضحى
11	حاشية الكشاف للطبرى	55	تفسير سورة القدر
12	حاشية الكشاف لعمر الفارسى	68	تفسير سورة الكوثر
13	حاشية على الكشاف لقطب الدين الرازى	57	تفسير سورة الملك
		66	تفسير سورة الورد للتكسارى

Mukabele cetveli

Ayasofya nr.	Eser nr.	Ayasofya nr.	Eser nr.	Ayasofya nr.	Eser nr.	Ayasofya nr.	Eser nr.	Ayasofya nr.	Eser nr.
63	—	114	1	170	21	227	0	284	39
63 mkr.	—	115	1	171	48	228	0	285	fars.
64	—	116	1	172	21	229	16	286	44
65/1	76	117	1	173	21	230	0	287	44
65/2	77	118	1	174	21	231	0	288	44
65/3	—	119	15	175	0	232	16	289	5
66	0	120	15	176	0	233	16	290	6
67	18	121	15	177	0	234	16	291/1	78
68	18	122	43	178	0	235	16	291/2	6
69/1	3	123	0	179	0	236	16	292	türk.
69/2	fars.	124	0	180	74	237	16	293	„
70	„	125	0	181	49	238	16	294	„
71	„	126	42	182	49	239	16	295	7
72	„	127	42	183	49	240	16	296	5
73	17	128	42	184	49	241	16	297	0
74	17	129	42	185	49	242	0	298	fars.
75	0	130	42	186	49	243	0	299	0
76	0	131	42	187	49	244	9	300	0
77	0	132	42	188	47	245	9	301	0
78	0	133	42	189	47	246	9	302	34
79	45.46	134	42	190	47	247	9	303	33
80	62	135	67	191	türk.	248	9	303	0
81	0	135 mkr.	67	192	fars.	249	9	304	37
82	türk.	136	67	193	„	250	9	305	0
83	—	137	67	194	„	251	9	306	31
83 mkr.	0	138	67	195	„	262	9	307	22
83 mkr.	0	139	67	196	„	253	52	308	22
84	türk.	140	0	197	„	254	50	309	26
85	fars	141	67	198	40	255	50	310	26
86	türk.	142	67	199	0	256	50	311	0
87	fars.	143	67	200	0	257	0	312	26
88	10	144	67	201	0	258	0	313	26
89	0	145	67	202	0	259	0	314	27
90	20	146	67	203	0	260	41	315	27
91	20	147	0	204	54	261	41	316	27
92	20	148	4	205	54	262	41	317	32
93	20	149	0	206	54	263	41	318	32
94	8	150	21	207	54	264	41	319	32
95	8	151	21	208	54	265	41	320	32
96	8	152	21	209	54	266	41	321	32
97	8	153	0	210	54	267	41	322	30
98	65	154	21	211	54	268	41	323	38
99	65	155	21	212	0	269	7	324	24
100	2	156	21	213	basm.	270	7	325	24
101	2	157	21	214	„	271	7	326	24
102	2	158	21	215	„	272	7	327	24
103	2	159	21	216	„	273	7	328	24
104	2	160	21	217	türk.	274	7	329	24
105	0	161	21	218	„	275	7	330	24
106	0	162	21	219	48	276	7	331	24
107	2	163	21	220	48	277	7	332	24
108	2	164	21	221	0	278	7	333	24
109	2	165	21	222	0	279	7	334	24
110	2	166	21	223	0	280	39	335	28
111	2	167	21	224	0	281	39	336	28
112	2	168	0	225	0	282	71	337	28
113	1	169	21	226	0	283	39	338	28

Nr.	
9	الكشاف عن حقائق التأويل للزمخشري
5	الكشف والبيان عن تفسير القرآن
47	كشف التنزيل في تحقيق التأويل
12	الكشف عن (مشكلات) الكشاف
41	لباب التأويل في معاني التنزيل للخازن
50	الابواب في علوم الكتاب لابن عادل
	مختصر في بيان بعض امرار الفاتحة
19	لصدرالدين القنوي
	مدارك التنزيل وحقائق التأويل لابن البركات
39	النسفي
7	معالم التنزيل للبخوي
16	مفاتيح الغيب لارازي
	موارد ذوى الاختصاص الى مقاصد سورة
46	الاخلاص لابن بنت ميثق
77	الناسخ والمنسوخ لابن سلامة
78	الناسخ والمنسوخ
71	نزول التنزيل للاختصاصي
29	الواردات لابن بلال
6	الوجيزي للوحدي

Nr.	
	حصن الآيات العظيم في تفسير اوائل سورة
61	الانعام لحضر المطوفي
40	حقائق التأويل في دقائق التنزيل للكاظمي
25	حواش على حاشية عصام الدين لالكواكبي
54	الدر المنثور في تفسير المأثور للسيوطي
69	رسالة في تفسير آية من سورة الاحزاب
57	رسالة في تفسير آية الملك
72	السر القدي في تفسير آية الكرسي
74	سواطع الالهام لفيضي الهندي
59	شرح وترجمة لبعض من سورة البقرة للحسيني
36	عناية القاضي وكفاية الراضي للخفاجي
48	عيون التفاسير للفضلاء السماسير للسيواسي
52	غاية الاماني في تفسير الكلام الرباني
	فتح الرحمن بكشف ما يلتبس من القرآن
63	ازكرياء الانصاري
51	الفتح القدي في آية الكرسي للبقاعي
73	الفتح القدي في تفسير آية الكرسي للمرشدي
11	فتح البويب في الكشف عن تنوع الريب
64	غوائد في تفسير سورة ياسين